

9 69 ΠΔΒ
ΣΕΙΡΑ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Θεοδωρίδης (Χ) / Λαζαρός (Α)
Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ — Α. ΛΑΖΑΡΟΥ

ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Για την Δ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.
ΑΘΗΝΑΙ-ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ-ΟΔΟΣ ΑΓ. ΜΗΝΑ 10

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1085

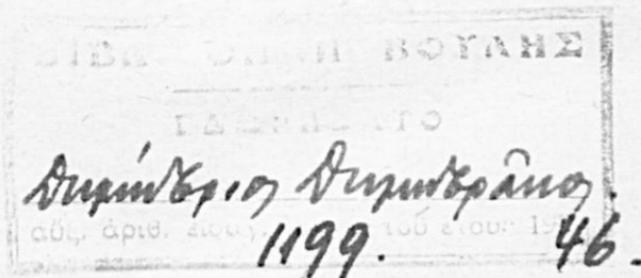

9 69 7743.
ΣΕΙΡΑ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Θεοδωρίδης (X) / Λαζαρού (A)
X. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ — Α. ΛΑΖΑΡΟΥ

ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Για την Δ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου

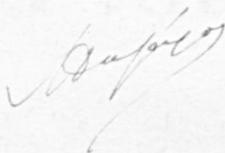

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.

ΑΘΗΝΑΙ—ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ-ΟΔΟΣ ΑΓ. ΜΗΝΑ 10

009
ΕΛΣ
ΕΤΘΑ
1085

Κάθε αντίτυπο πρέπει να έχει την υπογραφή του συγγραφέα.

PRINTED IN GREECE 1946

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

ΣΤΑ ΠΟΛΥ ΠΑΛΙΑ ΧΡΟΝΙΑ (2000 - 1100 π.Χ.)

1. Οί άρχαιοί "Ελληνες και ή χώρα τους.

Η Έλλάδα δέν είναι πολὺ μεγάλη. Κοιτάξετε νά βρῆτε στό χάρτη τὸ μεγάλο βουνό, τὸν Ὀλυμπο. Στὰ βόρεια τοῦ βουνοῦ εἶναι ἡ Μακεδονία, στὰ νότια εἶναι ἡ Θεσσαλία καὶ πὺς πέρα ἡ Ἥπειρος.

"Αν κατεβῆτε ἀκόμη νοτιότερα, βρίσκετε τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Σ' αὐτὴν ἡ σπουδαιότερη χώρα ἦταν ἡ Ἀττική.

"Αμα περάσετε τὸν Ἴσθμό, ἔχετε τὴν Πελοπόννησο. Ἐκεῖ ἦταν μιὰ σημαντικὴ χώρα, ἡ Λακωνική.

Ἐξὸν ἀπὸ τὴ στεριά ἡ Έλλάδα ἔχει πλῆθος νησιά, πὺς τὴν τριγυρίζουν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Οἱ Ἕλληνες ὅμως δέν περιορίσθηκαν στὰ μέρη αὐτά. Μὲ τὸν καιρὸ ξάπλωσαν σὲ διάφορες γῶρες ἔξω ἀπὸ τὴν Έλλάδα. Ἐχτισαν ἐκεῖ χωριά καὶ πόλεις, τὶς ἀποικίες ὅπως εἶπαν. Ἔτσι πλάτυναν οἱ ἑλληνικὲς γῶρες κι ἔκαμαν ὁλόκληρο κόσμον.

Ἡ Έλλάδα εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ὁμορφότερες γῶρες τοῦ κόσμου. Τὸν καιρὸ ποῦ ζοῦσαν οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦταν ἀκόμη ὠραιότερη. Εἶχε περισσότερα δάση καὶ πρασινάδα, εἶχε ποτάμια καὶ βρύσες μὲ ἀφθονώτερα νερά.

Στὴν Έλλάδα ὁ οὐρανὸς εἶναι καθαρὸς καὶ γαλάζιος, τὰ βουνὰ ἀστράφτουν ἀπὸ φῶς καὶ χρώματα. Τὸ μάτι ἐδῶ γυμνάζεται γιὰ νὰ βλέπει καλά, τὸ μυαλὸ ξυ-

πνᾶ κι' ἡ ψυχὴ συνηθίζει νὰ ποθεῖ τὰ ὠραῖα καὶ μεγάλα.
 Στὸν εὐτυχησμένο αὐτὸ τόπο ἔζησε ἓνας μέγας λαός, οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες, πὺν πρόκοψαν πολὺ κι' ἔκαμαν ἀληθινὰ θαύματα.

2. Οἱ Ἕλληνες ἔρχονται στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Ἕλληνες ἦρθαν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ χώρα μακρινή, ἀπὸ τὴ σημερινὴ Γερμανία ἢ ἀπὸ τὶς πεδιάδες τῆς Ρωσίας. Ἐκεῖ ζοῦσαν τὸν παλαιότερο καιρὸ μὲ ἄλλες συγγενικὲς φυλές, πὺν ὅλες μαζί τὶς λένε Βόρεια φυλὴ ἢ Ἰνδοευρωπαϊοὺς. Οἱ Ἰνδοευρωπαῖοι ἦταν ἄνθρωποι ψηλοὶ καὶ δυνατοὶ μὲ ἄσπρο σῶμα, μὲ ξανθὰ μαλλιά καὶ γαλανὰ μάτια.

Οἱ πρῶτοι Ἕλληνες πὺν ἔφτασαν στὴν Ἑλλάδα λεγότανε Ἀχαιοί. Ἦταν δυνατοὶ κι' ἔφερναν μαζί τους ἄλογα, ἄγνωστα ὡς τότε στὴν Ἑλλάδα. Ἦταν ἀρματωμένοι ἀρκετὰ καλά. Δὲν ἤξευραν ὅμως ἀκόμη τὸ σίδηρο. Τὰ ὄπλα τους ἦταν ἀπὸ ὀρεῖχαλκο.

Οἱ Ἀχαιοὶ ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Αὐτοὶ ἦταν ἀρκετὰ προχωρημένοι καὶ πὺν πέρα στὴν Κορίθην ζοῦσαν ἄνθρωποι πὺν εἶχαν ἀρκετὴ ἀνάπτυξη. Μὲ τὸν καιρὸ καὶ οἱ ἴδιοι πρόκοψαν πολὺ. Ἐκτίσαν κάστρα, ἀνάκτορα, ἔμαθαν νὰ κάνουν κοσμήματα, ζωγραφιὲς στοὺς τοίχους κλπ.

3. Δωρικὴ μετανάστευση.

Ἀργότερα, γύρω στὰ 1100 π. Χ., ἔφτασαν στὴν Ἑλλάδα ἄλλοι Ἕλληνες, οἱ Δωριεῖς. Δυνατοί, πολεμικοί, ὀπλισμένοι μὲ σιδερένια ὄπλα, χτύπησαν τοὺς Ἀχαιοὺς, τοὺς νίκησαν, πῆραν τὰ κάστρα τους, ἔκα-

ψαν τ' ἀνάκτορα, σκότωσαν τοὺς ἴδιους καὶ ἄρπαξαν τοὺς θησαυροὺς των.

Ἡ Ἑλλάδα ἀναστατώθηκε τότε. Τὸ μεγαλύτερο κακὸ ἐγινε στὴν Πελοπόννησο. Οἱ Δωριεῖς κυριέψαν τὰ καλύτερά της μέρη, σκλάβωσαν τοὺς κατοίκους καὶ ἵδρυσαν δικὰ τους κράτη.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, τοὺς Ἀχαιοὺς δηλαδή, ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ περισσότεροι καὶ καλύτεροι πῆγαν στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἔκαμαν ἐκεῖ τὲς ἀποικίες.

ΑΠΟ ΤΗ ΔΩΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΩΣ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ (1100 - 500 π. Χ.)

4. Οί 'Ελληνικές φυλές.

Χρειάστηκαν χρόνια για να συνέλθει ή 'Ελλάδα από τὸ κακὸ τῆς δωρικῆς ἐπιδρομῆς. Ἀφοῦ ὅμως ἠσύχασε, ἄρχισε νὰ προκόβει πάλι. Ἡ κάθε φυλὴ πῆρε τὴν ὀριστική της θέση καὶ σχημάτισαν τὰ κράτη.

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν διαφορὰς στὴν ὀμιλία καὶ στὶς συνήθειες. Ἔτσι ξεχώρισαν σὲ ὀμάδες, σὲ φυλές, ὅπως εἶπαν. Οἱ σημαντικώτερες ἑλληνικὲς φυλές ἦταν οἱ Ἰωνες καὶ οἱ Δωριεῖς. Ἰωνες ἦταν τὸ περισσότερο ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν Ἀχαιῶν. Δωριεῖς αὐτοὶ ποὺ ἤρθαν τελευταῖα καὶ ἔφεραν τὴν ἀναστάτωση στὴ χώρα.

Ἀνάμεσα στοὺς Ἰωνες καὶ τοὺς Δωριεῖς ἦταν μεγάλες διαφορὰς. Μιλοῦσαν διαφορετικὴ διάλεκτο, φοροῦσαν διαφορετικὰ ροῦχα, διαφορετικὰ ἦταν τὰ σπίτια τους, τὰ φαγιά τους, τὰ γούστα τους. Οἱ Δωριεῖς ἦταν πολεμικοὶ, δὲν σκοτίζονταν γιὰ τρόπους, γιὰ τέχνες καὶ γράμματα. Οἱ Ἰωνες ἀντίθετα ἦταν εὐγενικοὶ, ἀγαποῦσαν τὴν ἀνετη κατοικία, τὰ ὄμορφα ἐπιπλα, καλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες. Οἱ περισσότεροὶ σοφοὶ καὶ καλλιτέχνες τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος ἦταν Ἰωνες.

5. Οἱ Ἕλληνικὲς ἀποικίες.

Μὲ τὴν ἠσυχία, ποὺ ἤρθε χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴ μετανάστευση, ἡ Ἑλλάδα ἄρχισε νὰ προκόβει πάλι. Καλλιεργοῦσαν καλύτερα τὴ γῆ, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία περισ-

σευε, μαζί περίσσευαν κ' οί κάτοικοι. Γύρω στά 700 π. Χ. οί Έλληνες έδειχναν μεγάλη διάθεση για έργα σημαντικά και για επιχειρήσεις.

Έγιναν σπουδαίοι ναυτικοί. Πολλές πόλεις απόκτησαν ναυτικό και πολεμικό στόλο. Τίποτε δέν τούς φόβιζε πιά. Ήθελαν νά ταξιδέψουν, νά γνωρίσουν ξένες χώρες, νά πλουτήσουν ή νά ιδούν περίεργα πράγματα.

Η διάθεση αυτή τούς έσπρωξε νά φύγουν μακριά από τή χώρα τους και νά ζητήσουν νέα πατρίδα σέ ξένες χώρες. Ένα διάστημα, από τò 700-500, σάν νά τούς είχε πιάσει μιá μέθη, ήθελαν νά φύγουν από τόν τόπο τους. Έτσι ξάπλωσαν οί Έλληνες στά τέσσαρα άκρα του γνωστού τότε κόσμου κι έχτισαν χωριά και πόλεις, τὶς ἀ π ο ι κ ῖ ε ς.

Έτσι οί Έλληνες πήγαν στη Μ. Άσία, στη Μαύρη θάλασσα, στα παράλια τῆς Θράκης και τῆς Μακεδονίας. Από τὴν ἄλλη μεριά ἔφτασαν στην Ἰταλία και Σικελία. Στα δύο αυτά μέρη έχτισαν τόσες πόλεις και χωριά, πὸν τὰ εἶπαν Μεγάλη Ἑλλάδα.

Έτσι δημιουργήθηκε ἕνας μεγάλος ἑλληνικός κόσμος, πὸν ἔφτανε από τὸ βάθος τῆς Μαύρης θάλασσας ὡς τὸ Γιβραλτάρ. Ὁ κόσμος αυτός ἦταν γεμάτος ζωή.

Τὰ ἑλληνικά καράβια ἔσχιζαν τὴ θάλασσα σ' ὅλες τὶς διευθύνσεις. Παντοῦ μιλοῦσαν ἑλληνικά, περνοῦσαν τὰ ἑλληνικά νομίσματα κ' οί διάφοροι λαοὶ μάθαιναν πολλά από τούς Έλληνες.

6. Κράτη και πολιτεύματα.

Οί Έλληνες δέν ἔκαμαν ἕνα κράτος, παρὰ ἔμειναν χωρισμένοι σέ πολλά μικρά κράτη. Κάθε πόλη με τὴν περιοχή τῆς ἀποτελοῦσε ἰδιαίτερο κράτος. Τὰ σπουδαίο-

τερα κράτη τῆς Ἑλλάδας ἦταν δύο, τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Σπάρτης.

1) Β α σ ι λ ε ί α. Στὰ παλαιότερα χρόνια τὰ ἑλληνικὰ κράτη τὰ κυβερνοῦσαν βασιλιάδες. Στὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ Ἕλληνες ζοῦσαν μονάχα ἀπὸ τῆ γεωργία. Ἡ γῆ ὅμως ἦταν ἰδιοκτησία τῶν ἀρχόντων, τῶν εὐγενῶν, αὐτῶν δηλαδὴ πού ἔλεγαν πὼς βαστοῦν ἀπὸ μεγάλη γενεά. Ὁ βασιλιάς ἦταν ὁ μεγαλύτερος ἰδιοκτήτης καὶ ἀρχηγὸς τῶν εὐγενῶν. Μ' αὐτοὺς μαζί κυβερνοῦσε τὸ κράτος. Στὸ λαὸ δὲν ἔπεφτε λόγος. Ὁ λαός, οἱ περισσότεροι δηλαδὴ κάτοικοι, δούλευαν στὰ χτήματα τῶν ἀρχόντων σὰ σκλάβοι.

Ἀργότερα ὅμως ἄλλαξε ἡ κατάσταση. Πολλοὶ ἄνθρωποι κατάφεραν νὰ ζοῦν ἀπὸ τὴν τέχνη τους, ἀπὸ τὸ ἐμπόριο εἴτε ἀπὸ τὰ ναυτικά. Οἱ τεχνίτες, οἱ ἔμποροι, οἱ ναυτικοί, πρόκοψαν. Αὐτοὶ δὲν εἶχαν ἀνάγκη τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὰ χτήματά τους. Ζοῦσαν στὶς πολιτεῖες. Ὅπου πρόκοψαν τὸ ἐμπόριο καὶ οἱ τέχνες σχηματίστηκαν μεγάλες πόλεις. Αὐτὸ ἔγινε πρῶτα στὶς ἀποικίες καὶ περισσότερο στὰ μέρη πού κατοικοῦσαν Ἴωνες. Ἔτσι ἡ Μίλητος, μὰ ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες ἑλληνικὲς ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας, ἦταν μεγαλόπολη μὲ ἐμπόρους, τεχνίτες, ναυτικούς. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ Συρακοῦσες στὴ Σικελία. Ἀργότερα τρανὴ πολιτεία τεχνιτῶν καὶ ἐμπόρων ἔγινε ἡ Ἀθήνα. Οἱ τεχνίτες, οἱ ἔμποροι, οἱ ναυτικοὶ σχημάτισαν μιὰ τάξη πού ὄλο καὶ μεγάλωνε καὶ δυνάμωνε. Οἱ ἀρχαῖοι τὴν τάξη αὐτὴ τὴν εἶπαν δ ἦ μ ο.

Ὁ δῆμος τᾶβαλε μὲ τὸ βασιλιὰ καὶ τοὺς εὐγενεῖς. Ἦθελε νὰ πάρει μέρος στὴ διοίκηση καὶ νὰ μὴν τοὺς ἀφήσει νὰ κάνουν ὅ,τι θέλουν. Τότε ἄρχισε μεγάλη ταραχὴ στὴν Ἑλλάδα, ὁ κυβερνητικὸς τρόπος, ἢ ὅπως εἶπαν, τὰ πολιτεύματα, ἄρχισαν ν' ἀλλάζουν.

2) Ἀ ρ ι σ τ ο κ ρ α τ ί α - ὀ λ ι γ α ρ χ ί α. Πρῶτα

οἱ εὐγενεῖς ἔδωξαν τὸ βασιλιά. Ἔτσι καταργήθηκε σχεδὸν σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας ἡ βασιλεία. Ἐμεινε μόνο στη Σπάρτη, τὴν Ἡπειρο, στὴ Μακεδονία. Ἐπειδὴ τώρα κυβερνοῦσαν εὐγενεῖς, οἱ ἀριστοὶ ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, τὸ πολίτευμα ἔγινε ἀριστοκρατία εἴτε ὀλιγαρχία, γιατί κυβερνοῦσαν οἱ λίγοι.

3) Τύραννοι. Ὁ ἀγῶνας ἀνάμεσα στοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸ δῆμο ἐξακολούθησε. Σὲ μερικὰ μέρη ἀπὸ τὴν ταραχὴ ὠφελήθηκαν μερικοὶ τολμηροὶ ἄνθρωποι, ἔγιναν ἀρχηγοὶ τοῦ δήμου, πῆραν αὐτοὶ τὴν ἐξουσία. Αὐτοὺς τοὺς εἶπαν τυράννους, πὺν πὰ νὰ πῆ ἄρχοντας, καὶ δὲν ἔχει κακὴ σημασία.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τυράννους κυβέρησαν καλὰ καὶ ὠφέλησαν τὸ λαό. Μοίρασαν τὰ χωράφια τῶν εὐγενῶν στοὺς γεωργοὺς καὶ ἐτοίμασαν τὸ δρόμο γιὰ ν' ἀνεβῆ στὴν ἐξουσία ὁ δῆμος.

4) Δημοκρατία. Σὲ πολλὰ μέρη ὁ δῆμος ἔβαλε κάτω τοὺς εὐγενεῖς καὶ πῆρε αὐτὸς τὴν ἐξουσία. Τὸ κράτος τώρα τὸ κυβερνοῦσε ὅλος ὁ λαὸς μαζί. Τὸ πολίτευμα αὐτὸ τὸ εἶπαν δημοκρατία.

Ἡ δημοκρατία ἐπικράτησε στὶς Ἴωνικὲς πόλεις, πὺν σ' ὅλα προχώρησαν νωρίτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες. Ἡ Μίλητος ἦταν ἀξιόλογη δημοκρατία. Ἐπίσης δημοκρατίες ἦταν οἱ περισσότερες ἀποικίες. Ἀργότερα πρότυπο δημοκρατίας ἔγινε ἡ Ἀθήνα. Ἡ Σπάρτη ὅμως καὶ οἱ περισσότερες δωρικὲς πολιτεῖες ἔμειναν ἀριστοκρατικὲς καὶ δὲ χώνευαν τὴν Ἀθήνα.

Σ Π Α Ρ Τ Η

7. Ἡ χώρα καὶ οἱ κάτοικοι.

Γύρω στὸ 700 π. Χ. τὸ σημαντικώτερο κράτος στὴν Ἑλλάδα ἦταν ἡ Σπάρτη.

Ἡ Σπάρτη εἶναι στὴ Λακωνικὴ μέσα στὴν κοιλάδα ποὺ τὴν περνάει ὁ Ἐ ὑ ρ ῶ τ α ς ποταμὸς. Στὰ δυτικά της ὑψώνεται ἓνα ψηλὸ βουνὸ μὲ τὴν ἀγρία του ὄμορφιά, ὁ Ταῦγετος, στ' ἀνατολικά ἓνα ἄλλο βουνό, ὁ Πάρνωνας.

Τὸν παλαιότερο καιρὸ στὴ Λακωνικὴ κατοικοῦσαν Ἀχαιοί. Ἦρθαν ὁμως οἱ Δωριεῖς καὶ τοὺς ὑπόταξαν. Τοὺς γεωργοὺς τοὺς ἔκαμον σκλάβους, εἰ λ ω τ ε ς, ὅπως τοὺς εἶπαν. Στους τεχνίτες καὶ τοὺς ἐμπόρους, ποὺ κατοικοῦσαν στὶς μικρὲς κωμοπόλεις, ἄφησαν περισσότερες ἐλευθερίες. Αὐτοὺς τοὺς ἔλεγαν π ε ρ ι ο ἰ κ ο υ ς. Οἱ ἴδιοι λεγότανε Σπαρτιάτες.

Οἱ Σπαρτιάτες ἔμειναν ἀγρότες ὡς τὸ τέλος καὶ δὲν εἶχαν καμιὰ μεγάλη πόλη. Ἡ Σπάρτη ἦταν τρία τέσσαρα χωριά ἐνωμένα.

8. Πῶς ζοῦσαν οἱ Σπαρτιάτες.

Οἱ Σπαρτιάτες χώρισαν τὰ χωράφια σὲ μερίδια, σὲ κ λ ῆ ρ ο υ ς, ὅπως ἔλεγαν. Κάθε οἰκογένεια πῆρε ἓνα τέτοιο κλῆρο καὶ ζοῦσε ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα. Τὸ κτῆμα τους δὲν τὸ δούλευαν οἱ ἴδιοι, παρὰ ἔβαζαν τοὺς εἰλωτες νὰ δουλέψουν. Τοὺς εἰλωτες τοὺς μεταχειριζόνταν ἄσχημα οἱ Σπαρτιάτες. Τοὺς ὑποχρέωναν νὰ δουλεύουν πολὺ,

να κάθονται σὲ καλύβες, νὰ ντύνονται καὶ νὰ τρώνε φτωχικά.

Οἱ Σπαρτιάτες γιὰ μοναδικὴ δουλιὰ εἶχαν τὰ πολεμικά.

Οἱ ἀληθινοὶ Σπαρτιάτες δὲν ἦταν περισσότεροι ἀπὸ 8 χιλιάδες. Οἱ εἰλωτες καὶ οἱ περιόικοι ἦταν δέκα φορές περισσότεροι. Γι' αὐτὸ ἡ Σπάρτη ἔμοιαζε πάντα μὲ στρατόπεδο περικυκλωμένο ἀπὸ τὸν ἐχθρό.

Ἔτσι ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἀνοιχτὰ τὰ μάτια, νὰ γυμνάζωνται, γιὰ νὰ κρατοῦν σὲ ὑποταγὴ τοὺς δούλους των.

9. Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν.

Ἀνάλογη ἀνατροφή ἔδιναν στὰ παιδιά τους. Τ' ἀγόρια μόλις γινότανε 7 χρονῶν, τᾶπαιρνε ἡ πολιτεία καὶ τὰ ἀνάτρεφε ὅπως αὐτὴ ἠθελε.

Τὰ παιδιά γυμναζότανε στὰ στρατιωτικά, ἔτρεχαν, πηδοῦσαν, μάθαιναν πολεμικοὺς χοροὺς καὶ τραγούδια πολεμικά. Γιὰ νὰ τοὺς συνηθίσουν στὴ σκληρὴ ζωὴ, τοὺς ἔβαζαν νὰ κοιμοῦνται στὸ ὑπαίθρο στὴν ὄχθη τοῦ Εὐρώτα καὶ πάνω στὰ καλάμια πὸν οἱ ἴδιοι τὰ ἔκοφταν.

Γράμματα μάθαιναν λίγα εἴτε καθόλου. Τοὺς σγνήθιζαν ὅμως νὰ εἶναι σεμνοί, νὰ σέβωνται τοὺς γέρους, νὰ μιλοῦν λίγα καὶ νὰ ἐκφράζουν τίς σκέψεις τους μὲ λίγα λόγια.

Στὴ Σπάρτη γυμνάζονταν καὶ τὰ κορίτσια, γιὰ νὰ εἶναι γερὰ καὶ νὰ κάνουν γερὰ παιδιά.

10. Οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης.

Ἡ Σπάρτη ἀπὸ παλιὰ χρόνια εἶχε νόμους πολὺ αὐστηροὺς. Οἱ κυριώτεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι:

1) Ἡ Σπάρτη εἶχε δυὸ βασιλιάδες. Αὐτοὶ εἶχαν μεγα-

λύτερο μερίδιο γῆς κ' ἦταν ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ στὸν πόλεμο. Δὲν κυβερνοῦσαν ὅμως ὅπως ἠθελαν.

2) Τὴν ἐξουσία τὴν εἶχαν οἱ ἄρχοντες, δηλαδὴ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν οἰκογενειῶν. Οἱ ἄρχοντες διάλεξαν 28 γέροντες ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους κτηματίας κ. αὐτοὶ ἀποτελοῦσαν τὴ Γ ε ρ ο υ σ ί α. Ὅποιος ἐκλέγονταν μιὰ φορὰ γερουσιαστῆς ἔμενε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ. Τὴν ἀληθινὴ ἐξουσία τὴν εἶχε ἡ Γερουσία. Αὐτὴ κυβερνοῦσε τὸ κράτος.

3) Ἡ Γερουσία διάλεγε πέντε ἀπὸ τὰ μέλη της. Αὐτοὶ λεγότανε ἔ φ ο ρ ο ι κ ι αὐτοὶ κυβερνοῦσαν. Εἶχον μεγάλη δύναμη οἱ ἔφοροι κι ἔπυχε νὰ στείλουν στὸ δικαστήριον ἀκόμη καὶ βασιλιάδες καὶ νὰ τοὺς καταδικάσουν.

4) Ἡ γῆ τῆς Σπάρτης ἦταν μοιρασμένη σὲ κλήρους. Κάθε οἰκογένεια εἶχε τὸν κλῆρο της καὶ δὲν ἐπιτροπέταν νὰ τὸν πωλήσει.

5) Ἀπαγορεύονταν στοὺς Σπαρτιάτες νὰ κάνουν ἐμπόριο. Χρυσὰ νομίσματα δὲν εἶχε ἡ Σπάρτη, μόνο κάτι σιδερένια πολὺ μεγάλα καὶ πολὺ βαριά.

6) Ὁ Σπαρτιάτης δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ταξιδέψει στὸ ἔξωτερον χωρὶς ἄδεια.

7) Οἱ Σπαρτιάτες ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ τρῶνε μαζί, δίνοντας ὁ καθένας τὸ μερτικὸ του, ἀνάλογο ἀπ' τὰ εἰσοδήματα πού ἔπαιρνε. Τὰ κοινὰ αὐτὰ τραπέζια τὰ εἶπανε σ υ σ σ ῆ τ ι α. Τὸ πιὸ συνηθισμένο τους φαγὶ ἦταν μιὰ σούπα ἀπὸ χοιρινὸ κρέας καὶ ξεῖδι πού τὴ λέγανε μ ἔ λ α ς ζ ω μ ὁ ς.

8) Κάθε παιδί πού γεννιότανε ἔπρεπε νάναί γερὸ καὶ καλοφτιαγμένο. Ὅσα ἦταν ἀρρωστιαρῖκα καὶ κακοφτιασμένα δὲν εἶχαν τὰ δικαιώματα πού εἶχαν τὰ ἄλλα.

11. Ὁ Λυκούργος.

Ἡ Σπάρτη ἔγινε δυνατὴ καὶ ὅλοι πίστεψαν πὼς αὐτὸ τὸ χρεωστοῦσε στοὺς ἀσπιτροὺς νόμους. Ἀργότερα διηγήθησαν πὼς τοὺς νόμους αὐτοὺς τοὺς ἔβαλε ἓνας σο-

Ὁ Λυκούργος ὀρκίζει τοὺς Σπαρτιάτες.

φὸς νομοθέτης, ὁ Λυκούργος, καὶ γι' αὐτὸ τοὺς εἶπαν νόμους τοῦ Λυκούργου.

Ποιὸς ἦταν ὁ Λυκούργος καὶ πότε ἔζησε δὲν τὸ ἔξυεραν καλὰ καλὰ. Γι' αὐτὸ ἔφτιαξαν ἓνα παραμῦθι.

Ἐλεγαν δηλαδή πὸς ἦταν ἀδελφὸς ἐνὸς βασιλιᾶ τῆς Σπάρτης, τοῦ Πολυδέχτη. Ὁ Πολυδέχτης βασιλεύει λίγους μῆνες καὶ πέθανε. Τῆ θέσῃ του οἱ Σπαρτιάτες τὴν ἔδωσαν στὸ Λυκοῦργο.

Σὲ λίγο ὅμως ἡ βασίλισσα, ἡ γυναῖκα τοῦ Πολυδέχτη γέννησε ἀγόρι. Ὁ Λυκοῦργος σὰ δίκαιος πὺν ἦταν σκέφτηκε πὸς ὁ θρόνος ἀνήκει στὸ παιδί. Τὸ πῆρε λοιπὸν στὴν ἀγκαλιὰ καὶ τῶφερε στὴν ἀγορά, ἐκεῖ δηλαδή πὺν μαζεῦονταν ὁ λαός. Στάθηκε στὴ μέση καὶ εἶπε:

—Σπαρτιάτες, νὰ ὁ ἀληθινὸς βασιλιάς σας. Εὐχόμεναι νὰ σᾶς φέρῃ τὴ χαρά. Γι' αὐτὸ ἄς τὸν ποῦμε Χαρίλαο.

Ὅταν ὁ Χαρίλαος ἔφθασε σὲ ἡλικία, πῆρε τὴ βασιλεία. Ὁ Λυκοῦργος ἔφυγε ἀπὸ τὴ Σπάρτη καὶ ταξίδεψε μακριά. Περπάτησε πολλὰς ξένες χώρες.

Ὅταν γύρισε στὴν Ἑλλάδα, ἔμαθε πὸς ἡ Σπάρτη βρισκόταν σὲ μεγάλη ταραχὴ. Ὁ βασιλιάς Χαρίλαος εἶχε σκοτωθῆ σὲ μιὰν ἐπανάσταση. Ὁ λαὸς κάλεσε τὸ Λυκοῦργο γιὰ νὰ κυβερνήσῃ τὸν τόπο καὶ νὰ βάλῃ νόμους, πὺν νὰ φέρουν τὴν ἡσυχία.

Ὁ Λυκοῦργος προταῦ ἀποφασίσει. πῆγε στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν καὶ ρώτησε τὸ θεὸ Ἀπόλλωνα ἂν πρέπει ν' ἀναλάβῃ τὸ σπουδαῖο αὐτὸ ἔργο. Ὁ θεὸς τοῦ ἀπάντησε πὸς οἱ νόμοι πὺν θὰ βάλῃ εἶναι οἱ καλύτεροι καὶ πὸς θὰ κάμουν μεγάλο καλὸ στὸν τόπο, ἂν τοὺς φιλάξουν οἱ Σπαρτιάτες.

12. Πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος.

Οἱ νόμοι τοῦ Λυκοῦργου ἔκαναν δυνατοὺς τοὺς Σπαρτιάτες. Θέλησαν τότε νὰ χτυπήσουν τοὺς γείτονές τους γιὰ νὰ πάρουν τὰ χωράφια τους καὶ νὰ μεγαλώσουν

τὰ δικά τους. Ἀπὸ καιρὸ οἱ Σπαρτιάτες εἶχαν τὸ μάτι στὴ Μεσσηνία, πὺ εἶχε πλούσια γῆ.

Ἐκαμαν σκληρὸ πόλεμο μὲ τοὺς Μεσσηνίους, πὺ βάσταξε πολλὰ χρόνια. Στὸ τέλος οἱ Σπαρτιάτες νίκησαν κ' ὑπόταξαν τὴ χώρα καὶ τοὺς κατοίκους τοὺς ἔκαμαν εἶλωτες. Γιὰ τοὺς Μεσσηνιακοὺς πολέμους διηγήθηκαν τ' ἀκόλουθα παραμύθια:

Οἱ Σπαρτιάτες νίκησαν τοὺς Μεσσηνίους καὶ τοὺς πήρανε μιὰ σπουδαία πόλη. Οἱ Μεσσηνιοὶ ὅμως κλείστηκαν μέσα στὸ κάστρο τους πὺ εἶχαν σ' ἓνα ψηλὸ βουνό, στὴν Ἰθώμη. Οἱ Σπαρτιάτες τότε κίχλωσαν τὸ κάστρο καὶ πολεμοῦσαν νὰ τοὺς κάμουν νὰ παραδοθοῦν μὲ τὸν καιρὸ ἀπὸ τὴν πείνα.

Ἀρχηγὸς τῶν Μεσσηνίων ἦταν ὁ Ἀριστόδημος, ἓνας ἀπὸ τοὺς πὺ τολμηροὺς ἀρχόντους τοῦ τόπου, ἀπὸ βασιλικὸ αἷμα. Ὁ Ἀριστόδημος βλέποντας πὺς ὁ λαὸς ὑπόφερε ἀπὸ τὴν πείνα καὶ ὦρα τὴν ὦρα μοροῦσε νὰ πέσει τὸ κάστρο, δὲν ἤξερε τι νὰ κάμει. Ἐστειλε κρυφὰ ἀνθρώπους του στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν νὰ ρωτήσῃ τὸ θεό, μὲ ποιὸ τρόπο θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ σωθεῖ ἡ Μεσσηνία ἀπὸ τὸ κακό.

Ἡ Πυθία ἀποκρίθηκε στοὺς ἀποσταλμένους τοῦ Ἀριστόδημου πὺς γιὰ νὰ σωθεῖ ἡ Μεσσηνία πρέπει νὰ θυσιάστῃ μιὰ παρθένα ἀπὸ βασιλικὸ αἷμα. Ὁ Ἀριστόδημος τότε γιὰ νὰ σώσει τὴν πατρίδα του ἀποφάσισε νὰ θυσιάσῃ τὴν κόρη του. Ὅταν εἶδανε οἱ Μεσσηνιοὶ τὴ θυσία τῆς κόρης, πστεύοντας πὺς θὰ ἔχουνε τὸ θεὸ βοηθό, πήρανε θάρρος, βγήκανε ἔξω ἀπὸ τὸ κάστρο καὶ πολεμήσανε τοὺς Σπαρτιάτες. Στὴ μάχη πὺς γίνηκε οἱ Σπαρτιάτες νικηθῆκανε καὶ φύγανε. Οἱ Μεσσηνιοὶ τοὺς πήρανε τριακόσιους αἰχμαλώτους καὶ μαζί τὸ βασιλιά τους.

Ὅσῳ ὕστερα ἀπὸ καιρὸ οἱ Σπαρτιάτες ξαναμάζε-

ψαν στρατό και νίκησαν πάλι τους Μεσσηνίους. Τότε ο 'Αριστοδήμος απελπισμένος, βλέποντας πώς θυσίασε άδικα την κόρη του, πήγε και σκοτώθηκε πάνω στον τάφο της.

13. Δεύτερος Μεσσηνιακός πόλεμος.

Οί Μεσσηνιοί ζήσανε ύποταγμένοι στους Σπαρτιάτες και στέναζαν στη σκλαβιά. Ένας πατριώτης τους, πού λεγότανε 'Αριστομένης και ήταν κι' αυτός από βασιλικό αίμα, τους ξεσήκωσε για να χτυπήσουν τους Σπαρτιάτες και να ξαναβρούν τη λευτεριά τους.

Οί Σπαρτιάτες είχανε τότε διχόνοιες ανάμεσά τους και ήταν διασημένοι. Για τούτο ο 'Αριστομένης πίστευε πώς μπορούσε να πετύχει τὸ σκοπό του. Γύρεψε βοήθεια από γείτονες βασιλ'άδες κι' όταν μάζεψε αρκετό στρατό, έπεσε καταπάνω στους Σπαρτιάτες πού βρισκότανε στη Μεσσηνή, τους νίκησε και τους έδιωξε. Με την πρώτη του αυτή επιτυχία πήρε τέτοιο θάρρος, πού κινήγησε τους Σπαρτιάτες ως τη Σπάρτη. Φτάνοντας εκεί ανέβηκε τη νύχτα κρυφά ως τα ναὸ τῆς 'Αθηνᾶς και κρέμασε μὴν ασπίδα πού πήρε από τους Σπαρτιάτες στο πόλεμο. Πάνω στην ασπίδα έγραψε αυτά τα λόγια: «'Ο 'Αριστομένης αφιερώνει στη θεά 'Αθηνᾶ την ασπίδα αυτή από τὰ λάφυρα πού πήρε από τους Σπαρτιάτες».

Όταν οί Σπαρτιάτες είδανε πώς ο 'Αριστομένης έδειξε μιὰ τέτοια παλληκαριά και πώς δὲ φοβότανε τίποτε κατάλαβαν πώς δὲν μπορούσαν να τὰ βγάλουνε πέρα με ανθρώπους πού είχανε τέτοιον αρχηγό. Φοβήθηκαν και για τὸ τέλος τοῦ πολέμου και έστειλαν στο μαντείο τῶν Δελφῶν να ρωτήσουν τι πρέπει να κάμουν.

Ἡ μάντισσα τοὺς εἶπε πὼς ἔπρεπε νὰ ζητήσουν ἓνα στρατηγὸ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους.

Οἱ Σπαρτιάτες ὅταν ἄκουσαν τὰ λόγια τῆς Πυθίας, ἔστειλαν ἀμέσως στὴν Ἀθήνα ἓναν κίβουκα νὰ

«Ἡ τᾶν, ἦ ἐπὶ τὰς.»

πεῖ στοὺς Ἀθηναίους τὰ λόγια τῆς Πυθίας καὶ νὰ τοὺς ζητήσει στρατηγὸ. Οἱ Ἀθηναῖοι πὺν ζήλευαν τοὺς Σπαρτιάτες, γιὰ νὰ τοὺς πειράξουν, τοὺς ἔστειλαν γιὰ στρατηγὸ ἓναν κουτσό, πὺν λεγότανε Τυρταῖος. Ὁ Τυρ-

Χ. Θεοδωρίδη — Α. Λαζάρου: Ἀρχαῖοι Ἕλληνες

2

ταῖος ὅμως αὐτὸς εἶχε ἓνα μεγάλο χάρισμα.. Ἦταν ποιητῆς κ' ἤξερε νὰ κάνει περιφήμα πολεμικὰ τραγούδια. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ ἔλεγε: «Εἶναι μεγάλη τιμὴ στὸ παλληκάρι νὰ σκοτώνεται στὸ πόλεμο γιὰ τὴν πατρίδα μὲ τὸ σπαθὶ στὸ πλευρό». Οἱ Σπαρτιάτες τόσο πολὺ ἐνθουσιάστηκαν, πὺν ὥρμησαν ἀκράτητοι καὶ νίκησαν τοὺς Μεσσήνιους, ἔπιασαν τὸν Ἀριστομένη ζωντανὸ καὶ τὸν ρίξαν σ' ἓνα βράθυρο.

Ὁ Ἀριστομένης ἔπεσε πάνω σ' ἄλλα κορμιὰ καὶ δὲν σκοτώθηκε. Ἐκεῖ πὺν περίμενε τὸ θάνατο ἀπὸ τὴν πείνα, παρατήρησε μιὰ ἀλεποῦ νὰ γυρίζει μέσα στὸ βράθυρο. Κατάλαβε πὺς θάχε κάποια τρύπα κι ἀκολουθώντας τὴν ἀλεποῦ βρῆκε μιὰ σχισμάδα τοῦ θράχου, ἀπ' ὅπου μπόρεσε καὶ βγῆκε ἔξω. Ἔτσι ξανάπιασε πάλι τὸν πόλεμο, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ καταφέρει τίποτε. Ἀπελπισμένος τότε ἔφυγε μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ πέθανε στὴ ξενιτιά.

Οἱ Μεσσήνιοι σκόρπισαν. Μερικοὶ πῆγαν στὴν Ἀρκαδία, ἄλλοι τράβηξαν στὴ Σικελία κι ἔκτισαν ἐκεῖ μιὰ σπουδαία πόλη, τὴ Μεσσήνη, πὺν ὑπάρχει ἀκόμη ὡς σήμερα. Ὅσοι ἔμειναν στὴν πατρίδα τους ἔγιναν εἰλωτες καὶ καλλιμερογοῦσαν τὰ χωράφια πὺν τὰ ἐξουσίαζαν τὴν ὥρα οἱ Σπαρτιάτες. Δούλευαν σὰν τὰ παραφορτωμένα γαϊδούρια, ὅπως τὸ εἶπεν ὁ ποιητῆς Τυρταῖος.

Η ΑΘΗΝΑ

14. Ἡ Χώρα καὶ οἱ κάτοικοί της.

Οἱ Σπαρτιάτες λάτρευαν περισσότερο τὸ θεὸ τοῦ πολέμου, ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι λάτρευαν τὴν Ἀθηνά, τὴς τέχνες δηλαδὴ καὶ τὰ γράμματα. Γι' αὐτὸ μεγαλύτερη δόξα στεφανώνει τὴν Ἀθήνα.

Ἡ Ἀθήνα εἶναι στὴν Ἀττικὴ. Ἡ Ἀττικὴ εἶναι μικρὴ χερσόνησος ποὺ προβάλλει στὸ Σαρωνικὸ κόλπο. Τὴ μισή της ἐπιφάνεια τὴ σκεπάζουν τὰ βουνά. Ἀνάμεσα στὰ βουνά εἶναι μερικὲς καλὲς πεδιάδες. Στὶς πεδιάδες ἔσπερναν σιτάρι καὶ κριθάρι. Ἐπίσης πρόκοβε πολὺ τὸ ἀμπέλι καὶ ἡ ἐλιά, τὸ ἀγαπημένο δέντρο τῶν Ἀθηναίων.

Στὴν παραλία εἶναι μερικὰ καλὰ λιμάνια, ὅπως τὸ Φάληρο, ὁ Πειραιάς, κ. ἄ. ποὺ βοήθησαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ γίνουν καλοὶ ναυτικοί.

Ἡ Ἀττικὴ εἶχε δύο προτεύουσες, μιὰ στὴ στεριά, τὴν Ἀθήνα, καὶ μιὰ πάνω στὴ θάλασσα, τὸν Πειραιά.

Τὸ κλίμα τῆς Ἀττικῆς εἶναι γλυκύτατο. Ὁ μπάτης φυσώντας ἀπὸ τὴ θάλασσα δροσιῶζει τὸ καλοκαίρι καὶ ξεσταίνει τὸ χειμῶνα. «Καλότυχοι οἱ Ἀθηναῖοι, ἔλεγε ἕνα παλιὸ τραγοῦδι. Ζοῦν μέσα στὸν πιὸ φωτεινὸν ἀέρα». Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἦταν παλαοὶ Ἀχαιοὶ εἴτε Ἴωνες, ὅπως τοὺς εἶπαν ἀργότερα. Δὲν ἦταν παραπολλοί. Καμιὰ ἑκατοστὴ χιλιάδες. Μὰ οἱ λίγοι αὐτοὶ ἀνθρώποι ἔκαμαν θαυμάσια ἔργα καὶ τ' ὄνομά τους ἔμεινε ἀθάνατο.

15. Ὁ Κόδρος.

Οἱ Ἀθηναῖοι χρειάστηκε νὰ παλαίψουν μὲ τοὺς Δωριεῖς.

Οἱ Δωριεῖς ἀφοῦ κυρίεψαν τὴ Λακωνικὴ, πῆγαν νὰ χτυπήσουν τοὺς Ἀθηναίους γιὰ νὰ πάρουν τὴ χώρα τους. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ βασιλιάς τῆς Ἀθήνας ἦταν ὁ Κόδρος. Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἔμαθαν πὼς οἱ Δωριεῖς πέρασαν τὸν Ἰσθμό, ἔστειλαν στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν νὰ μάθουν ποιὸς θὰ νικήσει σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο. Καὶ ἡ Πυθία τοὺς ἀποκρίθηκε:

—Θὰ νικήσει ἐκεῖνος ὁ στρατός, πὺ θὰ σκοτωθεῖ ὁ βασιλιάς του.

Ὅταν τῷμαθε ὁ Κόδρος αὐτό, ἀποφάσισε νὰ θυσιασθῆ γιὰ νὰ νικήσει ἡ πατρίδα του. Ντύθηκε σὰ χωριάτης, πῆρε στὰ χέρια ἓνα δρεπάνι καὶ πῆγε ἐκεῖ πὺ ἦταν τὸ ἐχθρικό στρατόπεδο καὶ ἔκανε πὼς κόβει ξύλα. Ἐνας στρατιώτης τὸν διάταξε νὰ φύγει. Μὰ ὁ Κόδρος δὲν ἄκουσε. Τότε ὁ στρατιώτης τὸν σκότωσε.

Οἱ Δωριεῖς ἅμα ἔμαθαν πὼς σκοτώθηκε ὁ βασιλιάς τῶν Ἀθηναίων, φοβήθηκαν καὶ φύγανε πίσω. Ἔτσι μὲ τὴ θυσία αὐτὴ τοῦ βασιλιά ἡ Ἀθήνα γλίτωσε.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κόδρου ἀποφάσισαν νὰ μὴ κάμουν ἄλλο βασιλιά καὶ τὴν ἐξουσία τὴν ἔδωσαν σὲ διάφορους ἄρχοντες.

16. Οἱ ταραχές.

Ὅσὸσο οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠσύχασαν. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ πὺ εἶχαν τὴν ἐξουσία πίεζαν τὸ λαό. Αὐτοὶ εἶχαν ὅλη τὴ γῆ καὶ τὰ χρήματα. Δάνειζαν μὲ μεγάλους τόκους καὶ ἅμα κανεῖς δὲν μποροῦσε νὰ πληρώσει τὸ χρέος του, τὸν πωλοῦσαν γιὰ δοῦλο.

Ἔτσι ὁ λαὸς δὲν εἶχε ἡσυχία, ἐπαναστατοῦσε κάποτε καὶ γινότανε ταραχές. Τελευταῖα ζητοῦσαν νὰ τοὺς βάλουν νόμους, γιὰ νὰ ξέρει ὁ καθένας τὸ δίκαιό του.

Ὑστερα ἀπὸ πολλὰ κάλεσαν ἕνα σπουδαῖο συμπολίτη τους, τὸ Σόλωνα, νὰ βάλει νόμους.

17. Ὁ Σόλωνας.

Ὁ Σόλωνας ἦταν ἀπὸ παλιὰ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια. Ἐχασε ὅμως τὴν περιουσία του καὶ ἀναγκάστηκε νὰ ξενιτευθεῖ καὶ νὰ κάμει ἐμπόριο. Ταξίδεψε σὲ πολλές χῶρες, εἶδε πολλὰ καὶ ἔμαθε τόσα, πὺν οἱ ἀρχαῖοι τὸν εἶχαν γιὰ ἕνα ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς ἀνθρώπους.

Γιὰ τὸ Σόλωνα διηγοῦνται τὸν ἀκόλουθο μῦθο:

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν πόλεμο μὲ τοὺς Μεγαρεῖς γιὰ τὴ Σαλαμίνα. Ἐπαθάν πολλὰ στὸν πόλεμο καὶ ἔβγαλαν μιὰ διαταγὴ νὰ μὴ μιλήσει κανεὶς γιὰ τὴ Σαλαμίνα. Ὁ Σόλωνας ὅμως δὲν μποροῦσε νὰ ὑποφέρει αὐτὴ τὴν ντροπὴ. Μιὰ μέρα ἔκαμε τὸν τρελλό. Πρόβαλε στὴν ἀγορὰ καὶ ἀπάγγειλε τὸ ποίημα πὺν εἶχε κάμει γιὰ τὴ Σαλαμίνα.

— Πᾶμε στὴ Σαλαμίνα, νὰ πολεμήσωμε γιὰ τὸ ἀγαπημένο νησί καὶ νὰ ξεπλύνωμε τὴ ντροπὴ.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνθουσιάστηκαν, ἄρπαξαν τὰ ὄπλα καὶ κίνησαν γιὰ τὴ Σαλαμίνα. Νίκησαν τοὺς Μεγαρεῖς καὶ ξαναπῆραν τὸ νησί.

18. Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνα.

Ὁ Σόλωνας ἀποφάσισε νὰ χτυπήσει τὸ κακὸ ἀπὸ τὴ ρίζα.

1) Πρῶτα διάταξε νὰ σβήσουν τὰ χρῆη καὶ ἀπαγόρευσε νὰ πωλοῦν γιὰ σκλάβους τοὺς χρεῶστες. Ἔτσι πολ-

λοὶ ποὺ εἶχαν πωληθῆ, λευθερώθηκαν καὶ γύρισαν στὴν πατρίδα. Αὐτὸ εὐχαρίστησε τὸν κόσμον καὶ τὴ διαταγὴ αὐτὴ τὴν εἶπαν *σεισάχθεια*, δηλαδὴ γλίτωμα ἀπὸ τὰ βάρη.

2) Χώρισε τοὺς κατοίκους σὲ τάξεις ἀνάλογα μὲ τὰ εἰσοδήματά τους.

Πεντακοσιομέδιμνοι ἦταν αὐτοὶ ποὺ εἶχαν εἰσόδημα 500 μέδιμνα, δηλαδὴ 10 χιλ. ὀκάδες σιτάρι, κρασί ἢ λάδι.

Τριακοσιομέδιμνοι εἴτε ἰππεῖς ἦταν αὐτοὶ ποὺ εἶχαν 300 μέδιμνα, δηλ. 6 χιλ. ὀκάδες.

Διακοσιομέδιμνοι εἴτε ζευγίτες ἦταν τοὶ ποὺ εἶχαν 300 μέδιμνα, δηλ. 6 χιλ. ὀκάδες.

Θῆτες ἦταν ὅσοι δὲν εἶχαν καθόλου εἰσόδημα.

3) Διάταξε νὰ κληρονομοῦν τὸν πατέρα ὅλα τὰ παιδιά, ἐνῶ ὡς τότε μόνο ὁ πρωτότοκος τὸν κληρονομοῦσε.

4) Ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ πωλοῦν τὰ κτήματα. Ἔτσι τὸ χρῆμα καὶ ἡ γῆ δὲ μαζεύονταν σὲ λίγα χέρια.

5) Εὐκόλυνε τὸ ἐμπόριο καὶ τὰ μέσα νὰ ἐργάζονται καὶ νὰ πλουτοῦν οἱ ἄνθρωποι. Κερδίζοντας χρήματα μποροῦσε καθένας νὰ ἀνεβεῖ ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη τάξη.

Ὁ Σόλων αὐξήσε τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ. Ἡ Ἀθήνα μὲ τὶς διατάξεις του ἔγινε πιὸ δημοκρατική.

Ἔτσι ὁ Σόλωνας ἔγινε ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους νομοθέτες τοῦ κόσμου καὶ τὸ νομὰ του ἀκούστηκε παντοῦ.

Ἀφοῦ ἔβαλε τοὺς νόμους, ὤρκισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴν τοὺς ἀλλάξουν γιὰ δέκα χρόνια καὶ ὁ ἴδιος ξενιτεύτηκε καὶ ταξίδεψε σὲ διάφορες χῶρες.

19. Σόλωνας και Κροΐσος.

Για τὰ ταξίδια τοῦ Σόλωνα διηγήθηκαν διάφορα πα-
μύθια.

Μιά φορά πήγε στις Σάρδεις τῆς Λυδίας. Οἱ Σάρ-
δεις ἦταν μιὰ μεγάλη καὶ πλούσια πολιτεία κι' εἶχε ἓνα

Κροΐσος καὶ Σόλωνας

βασιλιά ξακουσμένο για τὰ πλούτη του, τὸν Κροΐσο.

Ὁ Κροΐσος δέχτηκε μὲ μεγάλες τιμὲς τὸ Σόλωνα καὶ
τὸν φιλοξένησε στὸ παλάτι του. Ὑστερα ἔβαλε τοὺς
δούλους του νὰ τοῦ δείξουν τοὺς θησαυροὺς του.

—Ξένε 'Αθηναῖε, τοῦ εἶπε τότε, πολλὰ λένε γιὰ τὴ σοφία σου. Ξέρω πὼς ταξίδεψες σὲ πολλὰ μέρη καὶ γνώρισες πολλοὺς ἀνθρώπους. Θέλω νὰ μοῦ πεῖς ποιὸς σοῦ φαίνεται ὁ πιὸ εὐτυχισμένος ἀνθρώπος στὸν κόσμο.

Ὁ Σόλωνας χωρὶς νὰ πολυσυλλογιστῇ ἀνάφερε μερικοὺς ἀνθρώπους ὀλότελα ἄγνωστους στὸν Κροῖσο, πὸν πέθαναν ἀφοῦ ἔκαμαν καλὰς πράξεις καὶ δοξάστηκαν.

Ὁ Κροῖσος πειραγμένος τὸν ρώτησε:

—Καὶ τὴ δική μου τὴν εὐτυχία, τὰ πλούτη καὶ τὰ καλά μου δὲν τὰ λογαριάζεις γιὰ τίποτε;

Ὁ Σόλωνας τοῦ ἀποκρίθηκε.

—Μιλᾶς γιὰ ἀνθρώπινα πράγματα, πὸν ἀλλάζουν κάθε στιγμή. Νὰ μὴν καλοτυχίζεις κανένα, προσαῦ ἰδεῖς τὸ τέλος του.

Τὰ λόγια αὐτὰ δὲν ἄρεσαν τοῦ Κροῖσου καὶ τὸν ἄφησε νὰ φύγει χωρὶς νὰ δώσει τὰ δῶρα τῆς φιλοξενίας πὸν συνήθιζαν τότε νὰ δίνουν στοὺς ξένους.

Δὲν ἄργησε ὅμως νὰ ἀληθέψει ἐκεῖνο πὸν εἶχε πεῖ ὁ Σόλωνας. Ὁ Κροῖσος εἶχε πόλεμο μὲ τὸν περίφημο βαλέα τῆς Περσίας Κ Ὑ ρ ο. Αὐτὸς τὸν νίκησε, πήρε τὴν πρωτεύουσά του, τὸν ἴδιο τὸν ἔπιασε αἰχμάλωτο καὶ διάταξε νὰ τὸν κάψουν.

Ἐκεῖ πὸν ἦταν δεμένος ὁ Κροῖσος πάνω σὲ στίβα ξύλα καὶ πῆγαιναν νὰ βάλουν τὴ φωτιά, θυμῆθηκε τὸ Σόλωνας καὶ ἀναστέναξε δυνατὰ.

—Σόλωνας, Σόλωνας, Σόλωνας!

Ὁ Κῦρος θέλησε νὰ μάθει τί σήμαιναν αὐτὰ τὰ λόγια. Κι ὅταν τοῦ τὰ ἐξήγησε, ταράχτηκε λογαριάζοντας πὼς καὶ ὁ ἴδιος μπορεῖ νὰ πάθει τὰ ἴδια.

Διάταξε νὰ λύσουν τὸν Κροῖσο καὶ τὸν ἔκαμε φίλο καὶ σύμβουλό του.

ΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΔΕΣΜΟΙ

20. Οί δεσμοί τῶν Ἑλλήνων.

Ὅσο κι' ἂν ἦταν σκορπισμένοι ἀπὸ τὸ βοριά ὡς τὴ δύση, ὅσο κι' ἂν ἦταν χωρισμένοι σὲ ἀναρίθμητα κράτη, οἱ Ἕλληνες εἶχαν ζωηρὴ συνείδηση πὼς ἀποτελοῦν ἓνα ἔθνος κι' ἦταν περήφανοι, γιατί τὸ ἔθνος τους ἦταν ἀνώτερο ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα.

Ἐκεῖνο πού ἔνωσε τοὺς Ἕλληνες ἦταν ἡ κοινὴ καταγωγή, ἡ γλῶσσα, οἱ συνήθειες, ἡ θρησκεία. Ζωηρότερα ἔνιωθαν τὴν ἐνότητα, ὅταν πήγαιναν νὰ προσκυνήσουν μερικοὺς ὀνομαστοὺς ναοὺς, ἢ ὅταν μαζεύονταν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη γιὰ νὰ κάμουν ἀγῶνες, νὰ δείξουν τὴ δύναμη καὶ τὴν ἰκανότητά τους.

21. Τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν.

Σὲ διάφορα μέρη ἦταν ναοὶ εἴτε ἱεροὶ τόποι, ὅπου πήγαιναν οἱ Ἕλληνες νὰ ρωτήσουν τὸ Θεὸ τί τοὺς μελλόνταν νὰ γίνει. Οἱ Ἕλληνες κι' ὅταν πήγαιναν νὰ κάμουν κάτι ὄχι πολὺ σημαντικό, ρωτοῦσαν τὴ γνώμη τοῦ Θεοῦ. Τὰ μέρη αὐτὰ τὰ ἔλεγαν **μ α ν τ ε ἰ α**.

Τὸ πιὸ ἑξακουσμένο ἀπὸ τὰ μαντεῖα ἦταν τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ἀφιερωμένο στὸ θεὸ Ἀπόλλωνα.

Τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν βρισκότανε στὰ ριζὰ τοῦ Παρνασσοῦ. Στους Ἕλληνες εἶχε κάμει μεγάλη ἐντύπωση ἡ ὁμορφιὰ καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς τοποθεσίας. Οἱ θεόρατοι βράχοι πού ἀντιλαλοῦν τὴ φωνή, οἱ πηγές

του, οί βαθιές σπηλιές καί τὰ δάση τοῦ ἔδιναν μιὰ ὁμορφιά γεμάτη μυστήριο, καί πλημμύριζαν τὶς ψυχὲς ἀπὸ θαυμασμὸ καί λατρεία.

Στὸ μαντεῖο βρισκόντανε μάντηδες ποὺ φανέροναν

Τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν

στοὺς ἀνθρώπους τὴ σκέψη τοῦ Θεοῦ. Τὶς προφητεῖες αὐτὲς οἱ ἀρχαῖοι τὶς ἔλεγαν **χ ρ η σ μ ο ὑ ς**.

Τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν ἦταν γνωστὸ σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅλοι τρέχανε ἐκεῖ γιὰ νὰ μάθουν τί τοὺς ἔγραφε ἡ Μοῖρα. Καμμιά πόλη δὲν ξεκινουῖσε γιὰ πόλε-

μο, κανένας άνθρωπος, δὲν ἔκανε τίποτα σοβαρὸ στὴ ζωὴ του, ἂν δὲ ρωτοῦσε τὸν Ἀπόλλωνα πὺ προφήτευσε στοὺς Δελφούς.

Τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν εἶχε μιὰ μάντισσα πὺ τὴ λέγανε Π υ θ ί α. Ὅταν ἦτο νὰ προφητέψει, νήστευε τρεῖς μέρες. Ὑστερα λουζότανε στὰ ἁγιασμένα νερὰ τῆς Κασταλίας πηγῆς. Κατόπι καπνιζότανε μὲ κλαδιὰ δάφνης καὶ μασσόντας δαφνόφυλλα ἀνέβαινε πάνω στὸν ἱερὸ τρίποδα. Ἐκεῖ τὴν ἔπιανε ἓνα εἶδος παραζάλη καὶ προφήτευσε τὰ μελλούμενα.

Τόση ἦταν ἡ φήμη τοῦ μαντείου, πὺ καὶ οἱ ξένοι βασιλιάδες καὶ ἀρχόντοι ἐρχότανε νὰ ρωτήσουν γιὰ τὴν τύχη τους. Ἔτσι ἦρθανε στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν ὁ βασιλιάς τῆς Αἰγύπτου Ἀμασης καὶ ὁ βασιλιάς τῆς Λυδίας Κροῖσος.

Οἱ προσκυνητάδες, γεμίζανε τὸ μαντεῖο μὲ βαριὰ χαρίσματα καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἀπόχτησε μεγάλο θησαυρὸ.

22. Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.

Πολλὰ πανηγύρια καὶ γιορτὲς μάζευαν τοὺς Ἕλληνες κάθε τόσο σὲ διάφορες πολιτεῖες. Οἱ σπουδαιότερες πανελλήνιες γιορτὲς ἦταν οἱ ἀγῶνες. Ἀγῶνες γινότανε σὲ διάφορα μέρη. Οἱ μεγαλύτεροι ὅμως ἦταν τέσσερις: Ἐὰ Ἰ σ θ μ ι α, πὺ γινότανε στὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορίνθου γιὰ τιμὴ τοῦ Ποσειδῶνα, τὰ Ν έ μ ε α, πὺ γινότανε στὴ Νεμέα γιὰ τιμὴ τοῦ Δία, τὰ Π ύ θ ι α, πὺ γινότανε στοὺς Δελφούς γιὰ νὰ δοξασθεῖ ὁ Ἀπόλλωνας, πὺ σκότωσε τὸ δράκο Πύθωνα, καὶ τὰ Ὀ λ ύ μ π ι α, πὺ γινότανε στὴν Ὀλυμπία τῆς Ἠλείας γιὰ τιμὴ τοῦ μεγάλου Δία. Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ ἀγῶνες ἦταν οἱ μεγαλύτεροι καὶ οἱ πὺ ξακουστοὶ στὴν Ἑλλάδα. Ἴσαμε σήμερα εἶναι γνωστοὶ μὲ τὸ ὄνομα Ὀ λ υ μ π ι α κ ο ἰ ἀ γ ῶ ν ε ς.

Ἡ Ὀλυμπία βρισκότανε ἀνάμεσα σὲ ἡρεμες κοιλάδες καὶ φουντωμένους λόφους. Ἐκεῖ σὲ κάποιο δασομένο τόπο βρισκότανε τὸ ἱερὸ τοῦ Δία πὺν λεγότανε "Ἄλτη. Στὸν τόπον αὐτὸν ἦταν χτισμένους ἕνας σημαντικὸς ναὸς, ἀφιε-

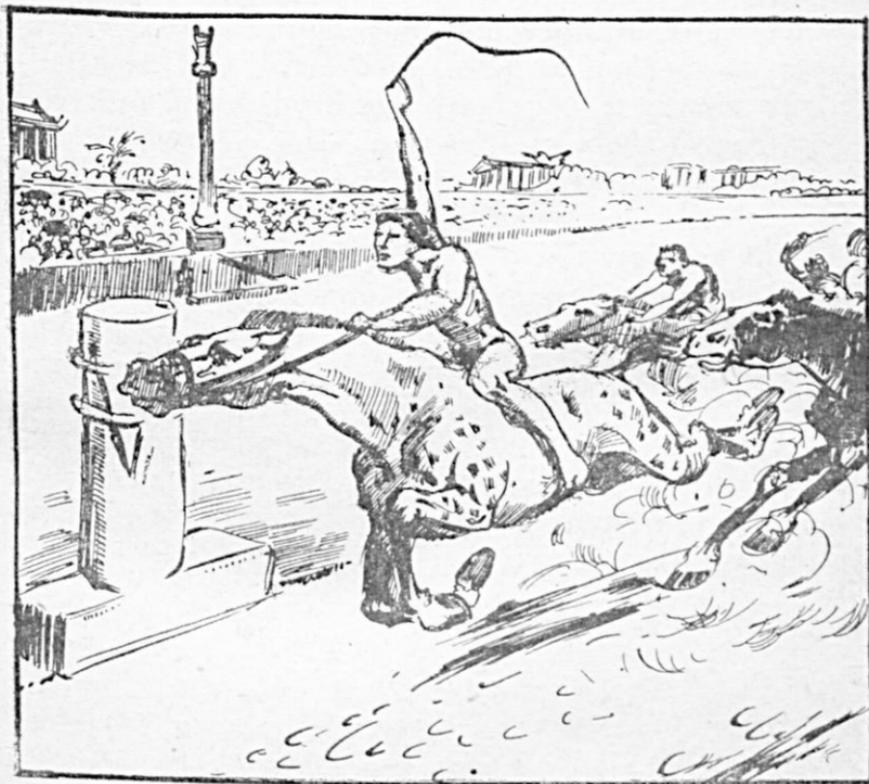

Ἄγῶνες δρόμου στὴν Ὀλυμπία.

ρωμένους στὸν Δία, καὶ μέσα σ' αὐτὸν ἦταν τὸ περίφημο ἄγαλμα τοῦ Δία πὺν τὸ ἔκαμε μὲ χρυσάφι καὶ ἔλεφαντόδοντο ὁ ξακουσμένος γλύπτης Φειδίας. Ἐκεῖ βρισκότανε καὶ τὸ ὠραῖο ἄγαλμα τοῦ Ἑρμῆ, πὺν ἔκαμε ὁ γλύπτης Πραξιτέλης καὶ πὺν βρεθῆκε χωσμένο μὲς στὰ χῶματα, ὅταν ἀνάσκαψαν τὸν τόπο ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες γίνονταν κάθε τέσσαρα χρό-

νια. Όταν κόντευε νὰ ἀρχίσει ἡ γιορτή, ἔστελναν κήρυκες στὶς διάφορες πολιτεῖες τῆς Ἑλλάδας νὰ φέρουνε τὴν εἶδηση πὼς ἔπρεπε νὰ πάψει πιά κάθε πόλεμος καὶ νὰ εἰρηνέψει ὅλη ἡ Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ἐτοιμασθεῖ γιὰ τοὺς

Ἴπποδρομίες στὴν Ὀλυμπία.

ἀγῶνες. Ἔτσι κάθε πολιτεία ἔστελνε τὸν ἀντιπρόσωπό της ποὺ λεγότανε θεωρός. Μαζὶ μὲ τὸν ἀντιπρόσωπό της ἔστελνε καὶ τὰ καλύτερα παλληκάρια της, γιὰ νὰ πάρουν μέρος στοὺς ἀγῶνες καὶ νὰ τιμήσουνε τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τους.

Ἡ καλιάδα τοῦ Ἀλφειοῦ πλημμύριζε ἀπὸ λαό. Ἐκεῖ ὄλοι οἱ Ἕλληνες ἀδελφώνονταν ξεχνώντας κάθε διαφορὰ ἀναμεταξύ τους καὶ κάθε ἔχθρα. Ἔτσι ἔδειχναν πὸς εἶναι ἀπὸ τὸ ἴδιο αἷμα.

Ἀρχοντόπουλα καὶ βασιλιάδες τρέχανε στὴν Ὀλυμπία νὰ ἀγωνιστοῦν στὰ ἀγωνίσματα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, τὸ τρέξιμο, τὸ δίσκο, τὸ ἀκόντιο, τὴν ἵπποδρομί-ες, τὴν πάλη κ. ἄ. καὶ εἶχανε γιὰ μεγαλύτερη τιμὴ τῆς ζωῆς τους τὸ κλαδὶ τῆς ἀγορειαῖας, πὸς τοὺς ἔκοβαν ἀπὸ τὸ δασάκι τῆς Ἄλτης καὶ τὸ ἔδιναν βραβεῖο σ' ἐκεῖνον πὸς νικοῦσε.

Ὅταν τελείωνε ἓνα ἀγώνισμα, ὁ κήρυκας βροντοφωνοῦσε τὸ ὄνομα τοῦ νικητῆ καὶ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδας του. Οἱ ποιητὲς ἐκείνου τοῦ καιροῦ τοὺς ἔκαναν τραγούδια. Ὅταν οἱ Ὀλυμπιονίκες γυροῦσαν στὴν πατρίδα τους οἱ πατριῶτες τους δέχονταν τοὺς νικητὲς μὲ μεγάλες τιμὲς. Γκρέμιζαν ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πολιτείας γιὰ νὰ μπεῖ ἀπὸ κεῖ ὁ Ὀλυμπιονίκης, γιὰτὶ ἔλεγαν πὸς μὴ πὸς εἶχανε ἓνα τέτοιο παλληκάρι, δὲ χρειαζότανε νὰ εἶναι φυλαγμένοι ἀπὸ κάστρα.

ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

23. Πέρσες και περσικοί πόλεμοι.

Γύρω στο 500 π. Χ. η Ελλάδα είναι σαν ένα πλούσιο περιβόλι που πάει ν' ανθίσει. Μά τον καιρό αυτό ξέσπασε μιὰ θύελλα που πήγε να τὸ ξεριζώση και να τὸ ρημάξη. Οἱ Πέρσες χτύπησαν τὴν Ελλάδα με τὴ φοβερὴ τους δύναμη και πήγαν να τὴν ἀφανίσουν.

Οἱ Πέρσες ἦταν ἕνας λαὸς που κατοικοῦσε στὴν Ἀσία στὶς πλατιῆς χῶρες που ἀπλώνονταν ἀνάμεσα στὸν Περσικὸ κόλπο ὡς τὴν Κασπία θάλασσα. Εἶχαν ἔρθει και αὐτοὶ ἀπ' τὴν Εὐρώπη, ἀπὸ κεῖ που ἦρθαν οἱ Ἕλληνες και ἦταν ἀπὸ τὴν ἴδια μεγάλη φυλὴ, τὴ βόρεια εἴτε Ἰνδοευρωπαϊκὴ. Γι' αὐτὸ πρόκοψαν πολὺ.

Κατάφεραν να ὑποτάξουν πολλοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας. Ἐπίσης νίκησαν τὸν πλούσιο βασιλέα Κροῖσο και πήραν τὴ χώρα του, τὴ Λυδία. Ἔτσι ἦρθαν πολὺ κοντὰ στοὺς Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας. Προχώρησαν στὴ Μ. Ἀσία και ἔφτασαν ὡς τὸ Αἰγαῖο. Οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας φοβισμένες τότε δήλωσαν ὑπακοὴ στὸ βασιλιὰ τῆς Περσίας.

Γύρω στο 500 ἡ Περσία εἶχε ἕνα πλούσιο και δυνατὸ βασιλιὰ, που τὸν λέγανε Δ α ρ ε ῖ ος. Ὁ Δαρεῖος ἐξουσίαζε ἀπέραντες χῶρες και εἶχε μεγάλη δύναμη στὴν ξηρὰ. Τὴ θάλασσα ὅμως τὴν ἐξουσίαζαν οἱ Ἕλληνες. Ὁ Δαρεῖος εἶδε πὼς τὸ ἀπέραντο κράτος δὲν μπορούσε να προκόψει, ἂν δὲν ἐξουσίαζε και τὴ θάλασσα. Γι' αὐτὸ ἀ-

ποφάσισε νὰ χτυπήσει τοὺς Ἀθηναίους, πὺν ἦταν δυναῖ τὸ στὴ θάλασσα.

Ἔτσι ἄρχισαν φοβεροὶ πόλεμοι ἀνάμεσα στοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Ἕλληνας, πὺν βάσταξαν κοντὰ 50 χρόνια ἀπὸ τὸ 500-450 π. Χ. Αὐτοὶ εἶναι οἱ Περσικοὶ πόλεμοι.

24. Ἰωνικὴ ἐπανάσταση.

Σ' ὄλη τὴν παραλία τῆς Μ. Ἀσίας πρὸς τὸ Αἰγαῖο ἦταν, καθὼς ξέρομε, ἑλληνικὲς πόλεις. Τὶς περισσότερες καὶ τὶς καλύτερες τὶς εἶχαν κτίσει οἱ Ἀχαιοί, πὺν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸν καιρὸ πὺν ἦρθαν οἱ Δωριεῖς. Τὶς ἔλεγαν Ἰωνικὲς ἀποικίαι καὶ τὴν πλούσια κὶ ὠραία χώρα τοὺς Ἰωνία. Πολλὲς ἀπὸ τὶς ἰωνικὲς πόλεις ἦταν μεγάλες καὶ πλούσιες, ὅπως ἡ Ἐφεσσος, ἡ Φώκαια καὶ πρώτη ἀνάμεσά τοὺς ἡ Μίλητος.

Τρομαγμένοι ἀπὸ τὴν ὀρμὴ τῶν Περσῶν οἱ Ἕλληνας τῆς Μ. Ἀσίας εἶχαν δηλώσει ὑποταγὴ στοὺς Πέρσες. Ζητοῦσαν ὅμως μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐλευθερωθοῦν. Οἱ ἑλληνικὲς πόλεις καὶ περισσότερο ἀπ' ὄλες οἱ Ἰωνικὲς ἦταν πολὺ προχωρημένες αὐτὸν τὸν καιρὸ. Εἶχαν μεγάλους σοφοὺς, ποιητὲς καὶ καλλιτέχνες καὶ χρόνια τώρα δημοκρατία. Πῶς νὰ ὑποφέρουν τὴν περσικὴ σκλαβιά;

Ὁ Δαρεῖος κατάρυσε τὴ δημοκρατία καὶ σὲ κάθε πόλη διώρισε ἓνα διοικητὴ πὺν τὸν ἔλεγαν Τύραννο. Αὐτοὶ ἔκαναν τὰ θελήματα τοῦ βασιλιᾶ καὶ κακομεταχειρίζονταν τοὺς κατοίκους.

Ἀφοῦ ὑπόφεραν ἀρκετὸ καιρὸ οἱ Ἴωνες, ἐπαναστάτησαν. Ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες πρῶτα, γιατί ἦταν δυνατώτεροι. Οἱ Σπαρ-

τιάτες δὲν τοὺς ἐβοήθησαν. Μονάχα οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἔστειλαν 20 καράβια καὶ ἄλλα 5 τοὺς ἔστειλε ἡ Ἐρέτρια, μὰ πόλη πού ἦταν στὴν Εὐβοία.

Στὴν ἀρχὴ ἔδειξαν θάρρος οἱ Ἴωνες. Δὲν μπόρεσαν ὁμῶς νὰ κρατηθοῦν ἅμα ἦρθε ὁ περσικὸς στρατός. Οἱ Πέρσες τοὺς νίκησαν στὴν ξηρὰ καὶ στὴ θάλασσα. Τ' ἀθηναϊκὰ καὶ τὰ ἐρετριακὰ καράβια ἔφυγαν. Οἱ Πέρσες πῆραν τὴ Μίλητο, τὴ μεγάλη πόλη τῆς Ἰωνίας, καὶ τὴν ἔκαψαν. Ἡ Ἰωνία ξανάπεσε στὴ σκλαβιὰ καὶ ἔπαθε συμφορές. Πολλοὶ σπουδαῖοι ἄνθρωποι, λόγιοι, ποιητές, καλλιτέχνες ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους καὶ πῆγαν σὲ ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις καὶ τὶς φώτισαν.

25. Ὁ πρῶτος περσικὸς πόλεμος.

Ἡ ἐπανάσταση ἔσβησε. Ὁ Δαρεῖος ὅμως καταλάβαινε πὼς δὲν θὰ εἶχε ἡσυχία, ὅσο ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῆς θάλασσας ἦταν ἐλεύθερες ἑλληνικὲς πόλεις. Μερικοὶ Ἕλληνες φυγάδες πού ἦταν κοντὰ του, ὅπως π. χ. ὁ τύραννος τῆς Ἀθήνας Ἰππίας, τοῦ ἔλεγαν πὼς ἦταν εὐκόλο νὰ ὑποτάξει τοὺς Ἕλληνες.

Τὰ εἶχε περισσότερο μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Λένε μάλιστα πὼς ἔβαλε ἕναν ὑπῆρέτη νὰ τοῦ φωνάζει τρεῖς φορές στὸ τραπέζι: Ἀφέντη, μὴν ξεχάσεις τοὺς Ἀθηναίους.

Τὴν ἀνοξὴ τοῦ 490 π. Χ. ὁ Δαρεῖος μάζεψε πολὺν στρατὸ σ' ἕνα λιμάνι τῆς Μ. Ἀσίας, στὴν Ἐφεσο. Λένε πὼς ἦταν 100 χιλιάδες. Τὸ περισσότερο ἦταν ἵππικό. Ἀρχηγὸς ἔβαλε τὸ Δάτη καὶ τὸν Ἀρταφέρνη καὶ τοὺς ἔδωσε διαταγὴ νὰ τιμωρήσουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἐρετρίεις. Μαζὶ μὲ τὸν περσικὸ στρατὸ πῆγαινε καὶ ὁ Ἰππίας.

Ὁ στρατὸς αὐτὸς μῆκε στὰ καράβια ἀπὸ τὴν Ἐφε-

σο, πέρασε τις Κυκλάδες χωρίς νά βρεῖ καμιάν αντίστασι. Ἐφτασε στήν Εὐβοία, κυρίεψε σέ λίγες μέρες τήν Ἐρέτρια καί τήν κατάστρεψε.

Ἀπό τήν Εὐβοία ὁ περσικός στόλος ἔστρεψε πρὸς τήν Ἀττική, ἀποβίβασε στρατὸ στήν παραλία κι αὐτὸς πῆγε καί στρατοπέδευσε στήν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνα, πού δὲν εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τήν Ἀθήνα.

26. Ὁ ἑλληνικὸς καὶ περσικὸς στρατὸς.

Οἱ Πέρσες εἶχαν μεγάλη φήμη κι ὅλοι τοὺς φοβότανε. Ἀκόμη κι οἱ Ἕλληνες τοὺς εἶχαν τρομάξει ἀπ' ὅσα ἄκουαν κι ἀπ' ὅσα εἶχαν πάθει οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας. Ὅμως ὁ πόλεμος ἔδειξε πὼς οἱ Πέρσες δὲν μποροῦν νά μετρηθοῦν μὲ τὸν ἑλληνικὸ στρατό.

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὸ περισσότερο περσικὸ στρατό, ὀπ λ ῖ τ ε ς, ὅπως τοὺς ἔλεγαν. Κάθε ὀπλίτης ἦταν ντυμένος μὲ ὄπλα πού τοῦ προφύλαγαν ὅλο τὸ σῶμα. Στὸ κεφάλι τοῦ φοροῦσε π ε ρ ῖ κ ε φ α λ α ῖ α, πού τοῦ προφύλαγε τὸ κεφάλι, τὸ λαιμὸ καί τὸ πρόσωπο, στὸ κορμὶ τοῦ τὸ θ ῶ ρ α α κ α, πού τὸν προφύλαγε ἀπὸ τὸ λαιμὸ ὡς τὸ μηρό. Τὰ πόδια καί τὴν κνήμη τοῦ τὰ προφύλαγαν οἱ κ ν η μ ῖ δ ε ς. Ἐξὸν ἀπὸ αὐτὰ στὸ ἀριστερὸ τοῦ χέρι κρατοῦσε μιὰν ἄ σ π ῖ δ α στρογγυλή, πού τοῦ φύλαγε ὅλο τὸ σῶμα.

Γιὰ νά χτυπήσει τὸν ἐχθρὸ εἶχε στὸ δεξιὸ χέρι ἓνα κοντάρι ἀπὸ βαρὺ ξύλο, μῆκος 1 μέτρα, μὲ μιὰ σιδερένια μύτη. Εἶχε κι ἓνα ξίφος, πού τὸ κρατοῦσε μὲ λουρὶ στήν ἀριστερὴ πλευρά.

Στὴ μάχη οἱ στρατιῶτες στέκονταν κοντὰ - κοντὰ, ὥστε ὁ καθένας ἔκρουε τὸ δεξιό του ὄμο στήν ἄκρη τῆς ἀσπίδας τοῦ πλαγινοῦ. Ἀραδιασμένοι ἔτσι ἔκαναν δώδε-

κα σειρές τῆ μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τὸ στρατιωτικὸ αὐτὸ σῶμα τὸ ἔλεγαν φάλαγγα.

Οἱ Ἕλληνες ἦταν καλοὶ στρατιῶτες, ψηλοί, δυνατοί, μὲ γεροῦς ὄμους καὶ γερὸ βραχίονα. Ὅλη τους τὴ ζωὴ γυμνάζονταν στὶς παλαιστρες κι εἶχαν σκληραγωγημένο τὸ σῶμα. Ἔπειτα ἦταν ἐλεύθεροι πολίτες κι ἤξεραν πὼς πολεμοῦν γιὰ τὴν πατρίδα τους.

Οἱ Πέρσες ἀντίθετα ἦταν περισσότεροὶ ἱππεῖς καὶ πολεμοῦσαν μὲ τόξα. Χιμοῦσαν μὲ μεγάλη ὀρμὴ κι ἂν ἔβρισκαν κανένα ἀδύνατο, τὸν τσαλαπατοῦσαν. Δὲν μποροῦσαν ὅμως νὰ σπάσουν τὴ φάλαγγα. Οἱ Ἕλληνες κρατιόνταν καλὰ στὴ θέση τους καὶ τοὺς αἰμοτοκύλιαν μὲ τὰ δόρατά τους.

Ὁ περσικὸς στρατὸς δὲν ἦταν ἐλεύθεροι ἄνθρωποι, πού οἱ ἴδιοι εἶχαν ἀποφασίσει τὸν πόλεμο. Τοὺς ἔστελνε ὁ βασιλιάς τους στὸν πόλεμο καὶ δὲν ἤξεραν γιὰτί πολεμοῦν. Οἱ περισσότεροὶ ἦταν ξένοι, ἀπὸ τοὺς ὑποταγμένους λαοῦς, κακοζωισμένοι κι ἀδύνατοι.

27. Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα (490 π.Χ.)

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶδαν τὸ μεγάλο κίνδυνο. Μὰ δὲν τάχασαν. Ἔστειλαν νὰ ζητήσουν βοήθεια ἀπὸ τὴ Σπάρτη κι ἀπὸ ἄλλες ἐλληνικὲς πόλεις. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς στρατηγούς ἤθελαν νὰ κρατήσουν τὸ στρατὸ μέσα στὴν πόλη καὶ νὰ πολεμήσουν ἀπὸ τὰ κάστρα. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ κι οἱ φίλοι τοῦ Ἰππία ἦταν ὑπόπτοι.

Οἱ νέοι ὅμως δὲν ἤθελαν ν' ἀκούσουν. Τράβηξαν νὰ βροῦν τὸν ἐχθρὸ στὸ Μαραθῶνα. Εἶχαν κ' ἓνα ἄξιο στρατηγό, τὸ Μιλτιάδη. Αὐτὸς εἶχε μείνει πολὺν καιρὸ στὸν Ἑλλάσποντο, ἤξερε καλὰ τοὺς Πέρσες, τίς συνήθειές τους καὶ τὸν τρόπο πὺ πολεμοῦν. Οἱ Ἀθη-

ναῖοι εἶχαν διορίσει δέκα στρατηγοὺς, ὅπως συνήθιζαν. Μὰ οἱ ἄλλοι εἶδαν τὴν ἰκανότητα τοῦ Μιλτιάδη καὶ ἀφῆκαν αὐτὸν νὰ ὀδηγεῖ τὸ στρατό.

Οἱ Σπαρτιάτες ἀργοῦσαν, ἄλλη πόλη δὲν κινήθηκε. Μόνο οἱ Πλαταιῆς ἔστειλαν χίλια παλληκάρια. Δυνα-

«Νικήσαμε!»

μοιμένοι μὲ αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι χτύπησαν τοὺς Πέρσες. Ἔτρεχαν σὰν νὰ ἔκαναν ἀγῶνα δρόμου, κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὴν ὀρμή τους. Χάλασαν τὶς τάξεις τῶν Περσῶν, τοὺς ἔφεραν σύγχυση καὶ τοὺς κινή-

γησαν ὡς τὴ θάλασσα. Ἐκεῖ οἱ Πέρσες τοὺς ἔκαμαν ἀντίσταση καὶ κατάφεραν νὰ μποῦν στὰ καράβια τοὺς καὶ ν' ἀνοίχτοῦν στὴ θάλασσα.

Ἔτσι οἱ Ἀθηναῖοι κέρδισαν τὴ μεγάλη νίκη τοῦ Μαραθῶνα. Ἐνας Ἀθηναῖος ὀπλίτης ἔτρεξε νὰ φέρει τὴν εἶδηση στὴν Ἀθήνα. Ἐτρεξε τόσο πολὺ πού μόλις πρόφτασε νὰ πεῖ «νικήσαμε» καὶ ἔπεσε νεκρός.

Οἱ Πέρσες εἶχαν ἀκόμη πολὺ στρατὸ στὰ καράβια. Τράβηξαν ἀμέσως πρὸς τὸ Φάληρον, γιατί ἔλλιζαν νὰ πάρουν τὴν πόλη, ὅσο ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς ἦταν στὸ Μαραθῶνα. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως κατάλαβαν τὸ σκοπὸ τοὺς, ἔτρεξαν πίσω στὴν πόλη καὶ παρατάχτηκαν στὴν παραλία τοῦ Φαλήρου.

Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ οἱ Πέρσες ἀφοῦ εἶδαν καὶ ἀπόειδαν, ἀναγκάστησαν νὰ γυρίσουν πίσω στὴν Ἀσία.

Δὲν ἄργησε νὰ φτάσει ἡ εἶδηση πὼς ἔρχονται οἱ Σπαρτιάτες καὶ σὲ λίγο ὀλόκληρος σπαρτιατικὸς στρατὸς στρατοπέδευσε κοντὰ στὴν Ἀθήνα. Οἱ Σπαρτιάτες εἶδαν μὲ θαυμασμὸ καὶ μὲ φθόνον τὸ μεγάλο κατόρθωμα τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ νίκη τοῦ Μαραθῶνα δόξασε τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς γέμισε περηφάνεια καὶ θάρρος. Ἐνας ποιητὴς τῆς ἐποχῆς ἔκαμε ποίημα γιὰ τοὺς ἀντρείωμένους πού ἔπεσαν στὴ μάχη:

«Πολεμώντας γιὰ τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἀθηναῖοι στὸ Μαραθῶνα σώρισαν τοὺς χρυσοφορτωμένους Πέρσες».

Ἐκεῖνοι πού νίκησαν ἦταν ἡ νεολαία, τὸ γυμνασμένο καὶ τὸ δυνατὸ κορμὶ καὶ ἡ ἀφοβὴ ψυχὴ.

28. Ὁ δεῦτερος περσικὸς πόλεμος.

Δέκα χρόνια οἱ Πέρσες ἄφησαν ἡσυχους τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Ἀθηναῖοι μάλιστα πίστευαν πὼς δὲν μποροῦν νὰ ξανάρθουν οἱ Πέρσες.

Ὅστος ἓνας σπουδαῖος πολιτικός, ὁ Θεμιστοκλῆς, τὰ προεῖδε ὅλα. Ἦταν ἐξυπνος καὶ δραστήριος ὁ Θεμιστοκλῆς. Εἶχε γίνει ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν καὶ συμβούλευε τοὺς πατριῶτες του νὰ κάνουν στόλο. Μετὰ πολλὰ κατάφερε νὰ τοὺς πείσει κι ἕκαμαν 200 καράβια.

Κι οἱ Πέρσες ξανᾶρθαν, ὅπως τὸ εἶχε προῖδει. Ὁ Δαρεῖος εἶχε πεθάνει στὸ μεταξύ. Μὰ ὁ γιὸς του Ξέρξης ἐξακολούθησε τὶς ἐτοιμασίαις πού εἶχεν ἀρχίσει ἐκεῖνος. Μάζεψε ἀναρίθμητο στρατὸ καὶ χιλιάδες καράβια καὶ πῆγε νὰ χτυπήσει τοὺς Ἕλληνας. Ἔτσι ἄρχισε ὁ δεύτερος Περσικὸς πόλεμος, φοβερότερος ἀπὸ τὸν πρῶτο.

29. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη.

Λένε πὸς ὁ Ξέρξης εἶχε μαζέψει 2 ἑκατομμύρια στρατὸ ἀπ' ὅλες τὶς φυλὲς τῆς Ἀσίας. Μάζεψε ἐπίσης ὅσα καράβια βρῆκε, 1200 πολεμικά, 3000 μεταγωγικά.

Ὁ Ξέρξης ξεκίνησε μὲ τὸ στρατὸ του ἀπὸ τὰς Σάρδεῖς τὴν ἀνοξίη τοῦ 480. Πέρασε τὸν Ἑλλήσποντο μὲ μιὰ γέφυρα πού τὴν εἶχαν κάμει μὲ καράβια, πέρασε τὴ Θράκη, τὴ Μακεδονία, κατέβηκε στὴ Θεσσαλία. «Τὰ ποτάμια, γράφει ἓνας ἀρχαῖος ἱστοριογράφος, ξηραίνονταν ἀπ' ὅπου περνοῦσε ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξη». Κανεῖς δὲν τόλμησε νὰ τοῦ ἀντισταθῆ. Ὁ στόλος ὁ περσικὸς ἀκολοθοῦσε τὸ στρατὸ ἀπὸ τὴν παραλία.

Οἱ Ἕλληνας στὴν τρομερὴ στιγμὴ βρέθηκαν ἀνέτοιμοι. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων μαζεύτηκαν στὸν Ἴσθμό, ὠρκίσθησαν νὰ παύσουν τὶς φιλονικίες τους καὶ νὰ ἐνωθοῦν ἐμπρὸς στὸν κοινὸ ἐχθρό. Οἱ Ἀθηναῖοι δέχτηκαν νὰ γίνουν οἱ Σπαρτιάτες ἀρχηγοὶ τοῦ πολέμου ἀκόμη καὶ στὴ θάλασσα, ὅπου οἱ ἴδιοι εἶχαν πολὺ περισσότερο στόλο.

30. Θερμοπύλες.

Βιαστικά ἔστειλαν τὸ βασιλιὰ τῆς Σπάρτης Λεωνίδα μὲ 300 Σπαρτιάτες καὶ ἄλλους 7 χιλιάδες Ἕλληνες στὴς Θερμοπύλες, στὸ στενὸ δηλαδή πὺλωνα ποὺ χω-

Μολὼν λαβέ.

άζεται κανεὶς νὰ περάσει γιὰ νὰ κατεβῆ ἀπὸ τὴ Θεσσαλία στὴ Σερεὰ Ἑλλάδα.

Ὁ Ξέρξης ἅμα ἔμαθε πὼς τόσοι λίγοι ἄνθρωποι θὰ τοῦ κλείσουν τὸ δρόμο, ἀπόρησε πολὺ. Ἐστειλε ἓνα ἵππεα νὰ ἴδῃ τί τρέχει. Αὐτὸς προχώρησε χωρὶς νὰ τὸν

παρατηρήσει κανείς. Βλέπει λοιπόν τους Σπαρτιάτες να γυμνάζονται και να χτενίζουν τα μαλλιά τους με όλη τους την ήσυχία. Πήγε και τὰ διηγήθηκε αὐτὰ στὸν Ξέρξη. Ἐκεῖνος ρώτησε ἕνα Σπαρτιάτη ἐξόριστο ποὺ εἶχε κοντά του. Ὁ Σπαρτιάτης τοῦ εἶπε: «Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἤρθαν νὰ πολεμήσουν μαζί σου καὶ νὰ σ' ἐμποδίσουν νὰ περάσεις τὸ στενό. Ἔτσι συνηθίζουν νὰ χτενίζουν τὸ κεφάλι καὶ νὰ στολίζονται, ὅταν πᾶνε ν' ἀντικρούσουν κανένα κίνδυνο. Μὴ νομίζεις πὼς θὰ τοὺς νικήσεις εὐκολα».

Ὅλα αὐτὰ φάνηκαν σὰν ἀπίστευτα στὸν Ξέρξη. Περίμενε νὰ φύγουν οἱ λίγοι ἐκεῖνο πολεμιστές. Σὰν εἶδε ὁμως πὼς δὲν τὸ κουνούσαν, ἔστειλε ἕνα σῶμα στρατοῦ. Οἱ Ἕλληνες τὸ ἀπόκρουσαν. Ἔστειλε δεύτερο, τρίτο, τέλος τοὺς διαλεχτούς του. Ὅλοι ἔπαθαν τὰ ἴδια, γύρισαν πίσω, ἀφοῦ ἔχασαν πολλούς.

Οἱ Θερμοπύλες δὲν ἔφεψαν, ὥσπου ὁ Περσικὸς στρατὸς πέρασε ἀπὸ κάποι πλάγιους δρόμους καὶ κύκλωσε τοὺς Ἕλληνες. Ὁ Λεωνίδας εἶδε πὼς δὲν μπορούσε νὰ κρατηθῆ περισσότερο. Διάταξε τοὺς ἄλλους Ἕλληνες νὰ φύγουν, γὰρ νὰ ὑπηρετήσουν ἄλλοῦ τὴν πατρίδα. Ὁ ἴδιος ἔμεινε μὲ τοὺς Σπαρτιάτες, γιατί ὁ νόμος τῆς Σπάρτης δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἀφήσουν τὴ θέση τους στὸν πόλεμο.

Οἱ Πέρσες κύκλωσαν τοὺς λίγους τοῦ Λεωνίδα. Ἐγινε τρομερὰ μάχη. Πολέμησαν μὲ τὸ δόρυ καὶ τὸ ξίφος. Ὅλοι σκοτώθηκαν, μαζί κι ὁ γενναῖος ἀρχηγός τους. Ὁ Λεωνίδας κι οἱ τριακόσιοι ἔμειναν περίφημοι στὴν ἱστορία. Ἀργότερα οἱ Ἕλληνες ἔστησαν μνημεῖο στὸ μέρος ὅπου ἔπεσαν, κι ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ποὺ εἶχε ὑμνήσει τοὺς Μαραθωνομάχους ἔκαμε τὸ ἀκόλουθο ἐπίγραμμα:

«Διαβάτη, σύρε νὰ πεῖς στοὺς Σπαρτιάτες πὼς σκοτώθηκαμε ἐδῶ γιὰ νὰ ὑπακούσωμε στὴ προσταγὴ τους».

31. Ὁ Ξέρξης κυριεύει τὴν Ἀθήνα.

Ὁ δρόμος γιὰ τὴν Ἀθήνα ἦταν ἀνοιχτός. Κανείς δὲν τόλμησε ν' ἀντισταθῆ κι οἱ Ἀθηναῖοι μόνοι δὲν μπορούσαν νὰ σταματήσουν τὸν Ξέρξη. Ὁ Θεμιστοκλῆς τοὺς παρακινούσε ν' ἀφήσουν τὴν πόλη. Στὴ δύσκολη αὐτὴ στιγμή τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν τοὺς ἔδωσε μιὰ καλὴ συμβουλή. «Τὰ ξύλινα τείχη, εἶπα, θὰ σώσουν τὴν πόλη», καὶ ξύλινα τείχη ἦταν τὰ καράβια.

Οἱ γέροι δίσταζαν. Πῶς ν' ἀφήσουν τὸ σπίτι τους, τὰ μέρη ποὺ ἔζησαν τόσα χρόνια, τὴν ἡσυχία τους; Οἱ νέοι ὅμως ὤρμησαν πρὸς τὴ θάλασσα. Πρῶτος ξεκίνησε ὁ γιὸς τοῦ Μιλτιάδη, ὁ Κίμωνας, ποὺ ἀργότερα ἔγινε περίφημος. Ὅλη ἡ πόλη κατέβαινε πρὸς τὴ θάλασσα. Οἱ ἠλικιωμένοι πήγαιναν κάπως συλλογισμένοι, μαζί τους ἔτρεχαν τὰ παιδιά κι' ἀπὸ πίσω τὰ οἰκιακὰ ζῶα, οἱ ἀγελάδες, τὰ πρόβατα, οἱ σκύλοι. Ἦθελαν κι αὐτὰ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴ θύελλα ποὺ πλησίαζε.

Οἱ ἄντρες μπῆκαν στὰ καράβια, τὰ γυναικόπαιδα τὰ στείλαν στὰ νησιά καὶ στὴν Πελοπόννησο. Ὁ Ξέρξης ποὺ τίποτε δὲν τὸν ἐμπόδιζε προχώρησε στὴν Ἀττικὴ, μπῆκε στὴν Ἀθήνα, ρήμαξε τὴν πόλη κι ἔκαψε τοὺς ναοὺς ποὺ ἦταν στὴν Ἀκρόπολη.

32. Ἡ ναυμαχία στὴ Σαλαμίνα.

Οἱ Ἕλληνες ἦταν καλύτερα ἐτοιμασμένοι στὴ θάλασσα. Οἱ Ἀθηναῖοι μόνοι ἔδωσαν 180 καράβια. Μὲ αὐτὰ ἐνώθησαν καὶ τὰ καράβια τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν πόλεων κι ἔγινε ἔτσι ἕνας στόλος ἀπὸ 400 πολεμικά. Ἀνώτερος ἀρχηγὸς τοῦ στόλου ἦταν ὁ σπαρτιάτης Εὐρυκλῆς, τοῦ ἀθηναϊκοῦ ναύαρχος ὁ Θεμιστοκλῆς.

Ὁ ἐλληνικὸς στόλος πῆγε ν' ἀντικρούσει τὸν περσικόν,

πού ἀρμενίζοντας γιαλὸ γιαλὸ στὴν παραλία τῆς Μακεδονίας εἶχε φτάσει στὴν Εὐβοία, καὶ τοὺς ἔκαμε πολ-
λὰς ζημιές. Ὅταν ὅμως ἔφτασε ἡ εἶδηση πὸς ὁ Λεω-
νίδας στοτώθηκε στὶς Θερμοπύλες, οἱ Πελοποννήσιοι
φοβήθηκαν καὶ σηκώθηκαν νὰ φύγουν γιὰ τὴν πατρίδα
τους. Ἦθελαν νὰ πᾶν στὸν Ἴσθμὸ καὶ νὰ ἐμποδίσουν
τὸν Ξέρξη νὰ περάσῃ στὴν Πελοπόννησο. Ἔτσι ὁ ἐλ-
ληνικὸς στόλος κατέβηκε πρὸς τὰ κάτω καὶ πῆγε νὰ
σταθμεύσει στὸ στενὸ ἀνάμεσα στὴν Ἀττικὴ καὶ Σα-
λαμίνα.

Μὰ οἱ ναύαρχοι δὲν μπορούσαν νὰ συμφωνήσουν.
Ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε πείσει τὸν Εὐρυτιάδην νὰ μείνουν
καὶ νὰ ναυμαγήσουν στὸ στενὰ, ὅπου τὰ μεγάλα περσι-
κὰ καράβια δύσκολα θὰ κινούνταν.

Ἄν ἔφευγαν, ἦταν κίνδυνος τὰ καράβια νὰ σκορπί-
σουν, τὸ καθένα νὰ πάγῃ στὴ πατρίδα του καὶ τότε θὰ
ἦταν εὐκόλο στὸν Ξέρξη νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐξαφνα ὅμως φάνηκαν οἱ φλόγες ἀπὸ τὴν Ἀθήνα
ποὺ καίγονταν, ὁ περσικὸς στρατὸς κατέβηκε στὴν πα-
ραλία καὶ ἔδειξε τὸ πλῆθος του καὶ τὰ περσικὰ καράβια
ποὺ εἶχαν φτάσει στὸ Φάληρο σκέπασαν τὶς ἀκρογια-
λιὰς πέρα πέρα. Οἱ Πελοποννήσιοι δέιλιασαν καὶ κίνη-
σαν νὰ φύγουν. Αὐτὸ τὸ κατάλαβε ὁ Ξέρξης καὶ διάτα-
ξε τὸ στόλο του τὴ νύχτα νὰ κλείσῃ τὸ στενὸ τῆς Σαλα-
μίνας.

Ξημέρωσε ἡ 1 τοῦ Σεπτεμβρίου 480. Οἱ Πέρσες νόμι-
ζαν πὸς θὰ βροῦν τοὺς Ἕλληνας ταραγμένους καὶ θὰ
τοὺς καταστρέψουν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως δὲν εἶχαν χά-
σει τὸ θάρρος τους. Εἶχαν μάλιστα μεγάλο πόθο νὰ
πιαθοῦν μὲ τοὺς Πέρσες. Αὐτοὶ πρῶτα οἰχτήκαν πά-
νω στὸν ἐχθρὸ καὶ τοὺς ἀκολούθησαν οἱ ἄλλοι. Σὲ λίγο
κινούνταν ὁλόκληρος ὁ ἐλληνικὸς στόλος, ὄχι γιὰ νὰ
φύγῃ, παρὰ γιὰ νὰ οἰχτεῖ στὰ μάχη. Ζεστὴ φλόγα ἀνα-

θε τὴν ψυχὴ ὅλων, ἢ σάλπιγγα μὲ τὴ δυνατὴ τῆς φωνῆ
 τοὺς τράνταξε βαθιὰ κι ἓνα τραγοῦδι ξέσπασε ἀπ' ὅλα
 τὰ καράβια, πὸ τὸ ἀντ'λαλοῦσαν πέρα οἱ βράχοι τοῦ
 νησιοῦ:

Πάταξον μὲν, ἀκουσον δέ!

— Ἐμπρός, βαράτα, παιδιά! Λευθερῶστε τὴν πατρί-
 दा, τὰ παιδιά, τὶς γυναῖκες σας, τὰ ἱερὰ τῶν Θεῶν καὶ
 τοὺς τάφους τῶν προγόνων.

Ἔτσι τὰ μικρὰ ἑλληνικὰ καράβια ῥίχτηκαν πάνω στὰ μεγάλα καὶ θεόρατα τῶν Περσῶν. Ὁ Θεμιστοκλῆς διέταξε νὰ χτυπήσουν τὰ ἀκρινὰ καράβια. Φοβισμένοι οἱ Πέρσες σπρώχονταν ὅλοι στὴ μέση. Ἄρχισαν τότε τὰ καράβια τους νὰ χτυποῦν τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. Οἱ Ἕλληνες περνοῦσαν σύριζα, ἔσπαζαν τὰ κουπιὰ τους, καὶ τὰ βύθιζαν μὲ τὸ σουβλερὸ σίδηρο ποὺ εἶχαν τὰ καράβια στὴ μύτη.

Δὲν εἶχε βραδυάσει ἀκόμα κι οἱ Ἕλληνες εἶχαν κερδίσει τὴ ναυμαχία. Τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ περσικὰ καράβια εἴτε εἶχαν βυθισθῆ εἴτε εἶχαν γίνει ἄχρηστα. Τὰ ἄλλα μισὰ ἔφυγαν στὸ Φάληρο σὲ κακὴ κατάσταση.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας, ποὺ δόξασε τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὸν ἀρχηγό τους τὸ Θεμιστοκλή.

33. Ὁ Ξέρξης φεύγει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ νίκη στὴ Σαλαμίνα ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ξέρξης κατάλαβε πὼς ἔχασε τὸν πόλεμο. Οἱ Ἕλληνες κύριοι στὴ θάλασσα μποροῦσαν νὰ τοὺς κόψουν τὴ συγκοινωνία μὲ τὸ κράτος του, νὰ χαλάσουν τὴ γέφυρα ποὺ εἶχε φτιάξει στὸν Ἑλλήσποντο καὶ νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ χαθεῖ χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ πάρει τροφὲς καὶ πολεμοφόδια ἀπὸ τὴ χώρα του.

Πῆρε σημαντικὸ μέρος τοῦ στρατοῦ του κι ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἄφησε τὸ γαμπρό του Μαρδόνιο μὲ ἀνεκτὸ στρατὸ γιὰ νὰ ἐξασκολουθῆσει τὸν πόλεμο.

Ὁ Μαρδόνιος ἦταν δραστήριος στρατηγός. Πέρασε τὸ χειμῶνα στὴ Θεσσαλία καὶ τὴν ἀνοιξὴ ξανάρχισε τὸν πόλεμο. Προσπάθησε νὰ πάρει μὲ τὸ μέρος του τοὺς Ἀθηναίους. Τοὺς ἔστειλε τὸ βασιλιὰ τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρο γιὰ νὰ τοὺς πεί πὼς θὰ ξαναχτίσει τὴν πόλη καὶ τοὺς ναοὺς των καὶ θὰ τοὺς κάμει πρῶτους στὴν

Ἑλλάδα, ἂν συμμαχήσουν μὲ τοὺς Πέρσες. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμῶς τοῦ ἀπάντησαν:

—“Ὅσο ὁ ἥλιος πηγαίνει τὸν ἴδιο τὸ δρόμο, οἱ Ἀθηναῖοι δὲ συμμαχοῦν μὲ τοὺς Πέρσες.

Ὁ Μαροδόσιος ξαναπῆγε στὴν Ἀθήνα καὶ χάλασε ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ἀπὸ τὴν πρώτη καταστροφή. Μὰ ἡ ὄρα του πλησίαζε.

34. Ἡ μάχη στὶς Πλαταιές (372 π.Χ.)

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν πάρα θάραχος. Ἐτοίμασαν σημαντικό στρατό. Σπαρτιάτες, Ἀθηναῖοι καὶ στρατὸς ἄλλων πόλεων, κοντὰ 100 χιλιάδες, πῆγαν νὰ χτυπήσουν τὸ Μαροδόσιο. Στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν καὶ γενικὸς ἀρχιστρατηγὸς ἦταν ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Π α υ σ α ν ἰ α ς, στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ὁ Ἀ ρ ι σ τ ε ἰ δ η ς.

Ἡ μάχη ἐγίνε στὶς Πλαταιές τῆς Βοιωτίας. Οἱ Πέρσες νικήθηκαν, ὁ Μαροδόσιος σκοτώθηκε καὶ ὁ στρατὸς του χάθηκε (479).

Τὴν ἴδια μέρα ὁ ἐλληνικὸς στόλος χτύπησε τὸν περσικὸ σ' ἓνα ἀκρωτήριο τῆς Μ. Ἀσίας, πού εἶναι ἀντίκρου στὴ Σάμο καὶ τὸ λένε Μ υ κ ἄ λ η, καὶ τὸν νίκησε. Ὑστερα ἔβγαλε στρατὸ στὴν ξηρὰ καὶ σκόρπισε τοὺς Πέρσες, πού ἦταν μαζεμένοι ἐκεῖ κοντὰ (479).

35. Ἡ συμμαχία τῶν ἐλλήνων.

Ἡ νίκη γέμισε χαρὰ καὶ περηφάνεια τοὺς Ἕλληνες. Πῆραν λοιπὸν ἀπόφαση νὰ μὴν ἀφήσουν ἡσυχους τοὺς Πέρσες, ὥσπου νὰ τοὺς διώξουν ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἀπὸ τὰ νησιά καὶ τὴν παραλία τῆς Μ. Ἀσίας καὶ νὰ ἐλευθερώσουν τὶς ἐλληνικὲς πόλεις πού εἶχαν ὑποτάξει.

Οἱ πόλεις λοιπὸν πού νίκησαν τοὺς Πέρσες ἔκαμαν σὺμμαχία, ἔδωσαν στρατὸ καὶ στόλο. Ἀρχηγὸς τῆς συμμαχίας ἔγινε ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Πausanίας, αὐτὸς πού νίκησε στὶς Πλαταιές. Τώρα πῆγαιναν οἱ Ἕλληνες νὰ χτυπήσουν, ἐνῶ στὴν ἀρχὴ πολεμοῦσαν γιὰ νὰ σώσουν τὴν πατρίδα τους. Ὁ πόλεμος δηλαδὴ στὴν ἀρχὴ ἦταν ἀμυντικὸς γιὰ τοὺς Ἕλληνες, ἐνῶ τώρα ἔγινε ἐπιθετικὸς.

Οἱ Ἕλληνες λευθέρωσαν πολλὰ νησιά καὶ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας. Αὐτὰ πού λευθέρωσαν γίνηκαν σύμμαχοι, ἔδωσαν καράβια, ἀνθρώπους, χρήματα καὶ βοηθούσαν νὰ λευθερώσουν τοὺς ἄλλους. Ἔτσι οἱ Χιῶτες, οἱ Σάμιοι, οἱ Μυτιληνιοί, οἱ Μιλήσιοι κλπ., ἔγιναν σὺμμαχοι.

Ὁ Pausanίας φάνηκε ἀνάξιος τῆς τιμῆς πού τοῦ ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες. Εἶχε γίνει πολὺ ὑπερήφανος, κακομεταχειριζότανε τοὺς συμμάχους. Ἐλεγαν μάλιστα πὼς συνεννοεῖται μὲ τὸ βασιλεὺς τῆς Περσίας, γιὰ νὰ γίνει καὶ αὐτὸς βασιλεὺς στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ σύμμαχοι τότε γύρισαν στοὺς Ἀθηναίους, πού ἦταν ἐξυπνότεροι. Ὁ ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων Ἀριστείδης φερόταν πολὺ καλὰ, καὶ οἱ σύμμαχοι γιὰ νὰ βροῦν τὸ δίκαιό τους πῆγαιναν σ' αὐτόν.

Οἱ Σπαρτιάτες θυμωμένοι κάλεσαν πίσω τὸν Pausanία καὶ τὸν καταδίκασαν σὲ θάνατο. Ὑστερα ἔφυγαν ἀπὸ τὴ συμμαχία, γιὰτὶ δὲν τοὺς ἄρεσε πολὺ νὰ ξενιτεύονται.

Ἔτσι ἀρχηγοὶ τῆς συμμαχίας ἔμειναν οἱ Ἀθηναῖοι. Ὁ Ἀριστείδης κανόνισε τόσο καλὰ πόσα καράβια, πόσους ἀνθρώπους καὶ χρήματα θὰ ἔδινε κάθε πόλη, πού ὅλοι ἦταν εὐχαριστημένοι καὶ τὸν εἶπαν δίκαιο (478).

36. Τὰ κατορθώματα τοῦ Κίμωνα.

Τῇ συμμαχίᾳ τὴ δόξασε ἀργότερα ὁ Κίμωνας, ὁ γιὸς τοῦ Μιλτιάδη. Ἦταν ἓνας ἄνθρωπος ἀριστοκρατικός, μὲ τρόπους εὐγενικούς, πλούσιος πολὺ, πού σκορπούσε τὸ χρῆμα του γιὰ καλοὺς σκοποὺς. Βοηθοῦσε τοὺς φτωχοὺς κι ἔφτιανε δρόμους καὶ πλατεῖες καὶ δενδροφυτεῖες στὴν πατρίδα του.

Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἔκαμαν πολλὰς φορὲς στρατηγό. Ὁ Κίμωνας διεύθυνε 15 χρόνα τὴ συμμαχία, ἔγινε ὁ φόβος τῶν Περσῶν. Τοὺς νίκησε πολλὰς φορὲς. Χρειάστηκε ὅμως μεγάλο κόπο γιὰ νὰ τοὺς διώξῃ ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας.

Τέλος ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας βλέποντας πὸς ὄλο χάνει, ἔστρωξε νὰ κάμει εἰρήνη. Ὑποχρεώθηκε νὰ μὴ στέλνῃ πολεμικὰ πλοῖα στὸ Αἰγαῖο καὶ τὸ στρατό του νὰ τὸν κρατεῖ σὲ μ'ἄς μέρας ἀπόσταση ἀπὸ τὴν παραλία τῆς Μ. Ἀσίας. Ἔτσι λευθερώθηκαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες πού τοὺς εἶχαν ὑποτάξῃ οἱ Πέρσες. Τῇ συμφωνίᾳ αὐτὴ τὴν εἶπαν Κίμωνια εἰρήνη (449).

37. Τὸ τέλος τοῦ περσικοῦ πολέμου.

Ἔτσι τελείωσε ὁ πόλεμος μὲ τὸ βασιλεὺς τῆς Περσίας κι ἡ Ἑλλάδα γλίτωσε ἀπὸ ἓνα μεγάλο κίνδυνο. Οἱ Ἕλληνες λιγότεροι νίκησαν τοὺς Πέρσες, γιὰτὶ ἦταν δυνατώτεροι στὸ σῶμα, ξυπνότεροι στὸ μυαλὸ κι ἀντρειωμένοι, γιὰτὶ ζοῦσαν ἐλεύθεροι κι ἤξευραν γιὰτὶ πολεμοῦσαν.

Ἡ νίκη τους ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα. Γιὰτὶ ἔτσι σώθηκε ἓνας λαὸς μεγάλος κι εὐγενικός, πού ἔκαμε τόσα θαυμάσια πράγματα. Ὁ κόσμος θὰ ἦταν διαφορετικός σήμερα, ἂν νικοῦσαν οἱ Πέρσες.

ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

38. Τὸ ἀθηναϊκὸ κράτος.

Πρὶν ἀπὸ τοὺς περσικοὺς πολέμους τὸ κράτος τῆς Ἀθήνας περιοριζότανε στὴν Ἀττικὴ καὶ σὲ κάτι μικρὰ νησιά. Ὑστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο οἱ Ἀθηναῖοι βρέθηκαν κύριοι ἑνὸς ἀρκετὰ μεγάλου κράτους. Πῶς ἔγινε αὐτό; Οἱ σύμμαχοι εἶχαν ἐνωθῆ με τοὺς Ἀθηναίους, γιὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς Πέρσες. Ὅταν ὅμως τελείωσε ὁ πόλεμος καὶ ἔλειψε ὁ κίνδυνος, οἱ περισσότεροὶ φιλήσυχοι ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἀγαποῦσαν τίς ἐκστρατεῖες καὶ τοὺς πολέμους, εἶπαν στοὺς Ἀθηναίους ἀντὶς καρᾶβια καὶ στρατιῶτες νὰ τοὺς δίνουν χρήματα. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸ δέχτηκαν. Πῆραν τὰ λεφτὰ καὶ μ' αὐτὰ ἔκαμαν στόλο καὶ ἔβαλαν μέσα δικούς των ἀνθρώπους. Ἔτσι ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ὁ στόλος ἦταν ὅλων τῶν συμμάχων, τώρα ἔγινε τῶν Ἀθηναίων μόνο.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιμελήθηκαν πολὺ τὰ ναυτικά, πρόκοψαν καὶ ἔγιναν δυνατοὶ στὴ θάλασσα. Μὲ τὸν καιρὸ οἱ σύμμαχοι, Χιῶτες δηλαδή, Μυτιληνιοί, Σαμιῶτες, Σιυρνοιοί, Μιλήσιοι κλπ., κατάντησαν ὑπῆζοι, ὑποχρεωμένοι νὰ τοὺς πληρώνουν φόρο.

Ἔτσι δημιουργήθηκε τὸ κράτος τῆς Ἀθήνας. Τὸ κράτος αὐτὸ δὲν ἦταν πολὺ μεγάλο. Ἐξουσίαζε ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τὴν Εὐβοία, τίς Κυκλάδες, τὰ νησιά καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, τὸν Ἑλλήσποντο, τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Εἶχε κοντὰ 2 ἑκατομμύρια κατοίκους. Ὅμως τὸ μικρὸ αὐτὸ κρά-

τος ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα στὴν ἱστορία, γιατί ἔδωκε στοὺς Ἀθηναίους πλοῦτο, δύναμη κι ὅλα τὰ μέσα γιὰ νὰ προκόψουν καὶ νὰ κάμουν ἕνα θαυμάσιο πολιτισμό.

39. Ἡ δημοκρατία.

Στὴν Ἀθήνα μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ πολλοὺς ἀγῶνες τὴν ἐξουσία τὴν ἔλαβε ὁ λαός, ὁ δ ἤ μ ο ς, ὅπως εἶπαμε, κι αὐτὸς κυβερνοῦσε τὴν πολιτεία. Ἡ Ἀθήνα ὕστερα ἀπὸ τοὺς περσικὺς πολέμους ἔγινε ἡ σημαντικώτερη δημοκρατία στὴν Ἑλλάδα.

1) Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου.— Τὸ κράτος τὸ κυβερνοῦσε ὅλος ὁ λαός κι ὅλοι οἱ πολῖτες εἶχαν ἴσα δικαιώματα. Μαζεύονταν ὁ λαός εἰς ἕνα ὠρισμένο μέρος καὶ συζητοῦσε κι ἀποφάσιζε γιὰ τὰ σπουδαιότερα ζητήματα. Τὴ συνάθροιση αὐτὴ τοῦ λαοῦ τὴν ἔλεγαν ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ὅλοι οἱ πολῖτες εἶχαν δικαίωμα νὰ μιλήσουν καὶ νὰ ποῦν τὴ γνώμη τους. Πρῶτοι μιλοῦσαν οἱ γεροντότεροι, ὕστερα μὲ τὴ σειρά τους οἱ νεώτεροι. Οἱ Ἀθηναῖοι ἄκουαν μὲ προσοχὴ τοὺς καλοὺς ὁμιλητὲς καὶ τοὺς φρόνιμους συμβούλους. Ἡ Ἐκκλησία ἀποφάσιζε γιὰ τὰ σπουδαιότερα ζητήματα, γιὰ πόλεμο καὶ εἰρήνη, ψήφισε τοὺς νόμους καὶ διάλεγε τοὺς στρατηγούς, πὺν εἶχαν σημαντικὴ θέση στὴ διοίκηση.

2) Ἡ Βουλή.— Οἱ Ἀθηναῖοι διάλεγαν κάθε χρόνο 500 βουλευτὲς. Αὐτοὶ ἐπειδὴ ἦταν δύσκολο νὰ συνεδριάζουν ὅλοι μαζί, χωρίζονταν ἀπὸ πενήντα καὶ κάθε 50 βουλευτὲς κυβερνοῦσαν ἀπὸ 35 μέρες.

Οἱ 50 βουλευτὲς ἔμεναν στὸ Βουλευτήριον καὶ φρόντιζαν γιὰ τὶς καθημερινὲς ὑποθέσεις. Ἡ Βουλὴ καλοῦσε

τὴν Ἐκκλησίαν, ἂν ἦταν ἀνάγκη. Ἡ Βουλὴ στὴν παλαιὰ Ἀθῆνα ἦταν ὅ,τι εἶναι σήμερον ἡ Κυβέρνησις εἴτε τὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιον.

3) Οἱ στρατηγοί.— Οἱ στρατηγοὶ ἦταν δέκα. Τοὺς διάλεγε ἡ ἐκκλησία γιὰ ἓνα χρόνον καὶ αὐτοὶ φρόντιζαν γιὰ διάφορες ὑποθέσεις, γιὰ τὸ στρατόν, τὸ στόλον, τοὺς δρόμους. Ἦταν πάνω κάτω ὅ,τι εἶναι σήμερον οἱ ὑπουργοί.

Ἄς υποθέσωμε πὺς σ' ἓνα μέρος ξένοι ἄνθρωποι χτύπησαν ἓνα ἀθηναϊκὸν καράβι καὶ τὸ βούλιαξαν. Τὴν εἶδησι τὴν ἔφερε στὴν Ἀθῆνα κανένα πρόσωπον, γιὰτι ἄλλο μέσον δὲν εἶχε. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς παρουσιάσθη στὸ στρατηγόν. Αὐτὸς τὸ ἀνάφερε στὴ Βουλὴ. Ἡ Βουλὴ ἀφοῦ συζητοῦσε καὶ σχηματίζε κάποια γνώμη, καλοῦσε τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτὴ ἀποφάσισε τί πρέπει νὰ γίνει.

40. Οἱ κοινωνικὲς τάξεις.

1) Ἀθηναῖοι πολῖτες.— Εἶπαμε πὺς ὅλοι στὴν Ἀθῆνα ἦταν ἴσοι. Αὐτὸ ἰσχύει μόνο γιὰ τοὺς γνήσιους Ἀθηναίους, τοὺς πολῖτες ὅπως ἔλεγον. Αὐτοὶ δὲν ἦταν πολλοί, καμμιά ἑκατοστὴ χιλιάδες μὲ τις γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ τους.

Ἐξὸν ὅμως ἀπ' αὐτοὺς στὸ ἀθηναϊκὸν κράτος ἦταν ἄνθρωποι πολὺ περισσότεροι, πὺς δὲν ἔπαιρναν μέρος στὴν κυβέρνησις. Αὐτοὶ ἦταν:

2) Σύμμαχοι.— Οἱ Σύμμαχοι, καθὼς ξέρομε, ἦταν κάτοικοι τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων, πὺς τις ἐξουσίαζαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἦταν ἐλεύθεροι, διοικοῦσαν οἱ ἴδιοι τὴν πολιτείαν τους, δὲν ἔπαιρναν ὅμως μέρος στὴν διοίκησιν τοῦ κράτους.

3) Μετοικοί.— Ἦταν Ἕλληνες καὶ ξένοι, πὺς

είχαν μεταναστεύσει στην Ἀθήνα καὶ ζοῦσαν ἐκεῖ χω-
 ρὶς νὰ ἔχουν δικαίωμα στὴ διοίκηση. Ἦταν κι αὐ-
 τοὶ ἐλεύθεροὶ κι ἦρθαν στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ ἐργασθοῦν
 ἐκεῖ. Οἱ περισσότεροὶ ἦταν ἐγκατεστημένοι στὸν Πει-
 ραιᾶ καὶ πολλοὶ εἶχαν σπουδαῖες ἐπιχειρήσεις, τραπεζί-
 τες τὸ περισσότερο. Ἦταν ὅπως οἱ ξένοι ὑπὸ τὴν σήμε-
 ρα.

4) Δ ο ὕ λ ο ι.— Οἱ δούλοι ἦταν ἀνθρώποι ἀγορα-
 σμένοι μὲ χρῆμα εἴτε αἰχμάλωτοι πολέμου, πὺν δὲν εἶχαν
 κανένα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Ἐμοιάζαν τὰ
 φορηγὰ ζῶα, ἔβλεπαν ὅ,τι ἤθελε ὁ κύριός τους. Ὅλες τὶς
 βαρύτερες δουλιές τὶς ἔκαναν οἱ δούλοι. Ἡ ἀθηναϊκὴ
 βιομηχανία σ' αὐτοὺς στηρίζηκε.

Στὴν Ἀθήνα λοιπὸν ὑπῆρχαν κοινωνικὲς τάξεις, κύ-
 ριοι καὶ ὑπῆκοι, Ἀ θ η ν α ῖ ο ι π ο λ ῖ τ ε ς, σ ύ μ-
 μ α χ ο ι, μ έ τ ο ι κ ο ι, δ ο ὕ λ ο ι.

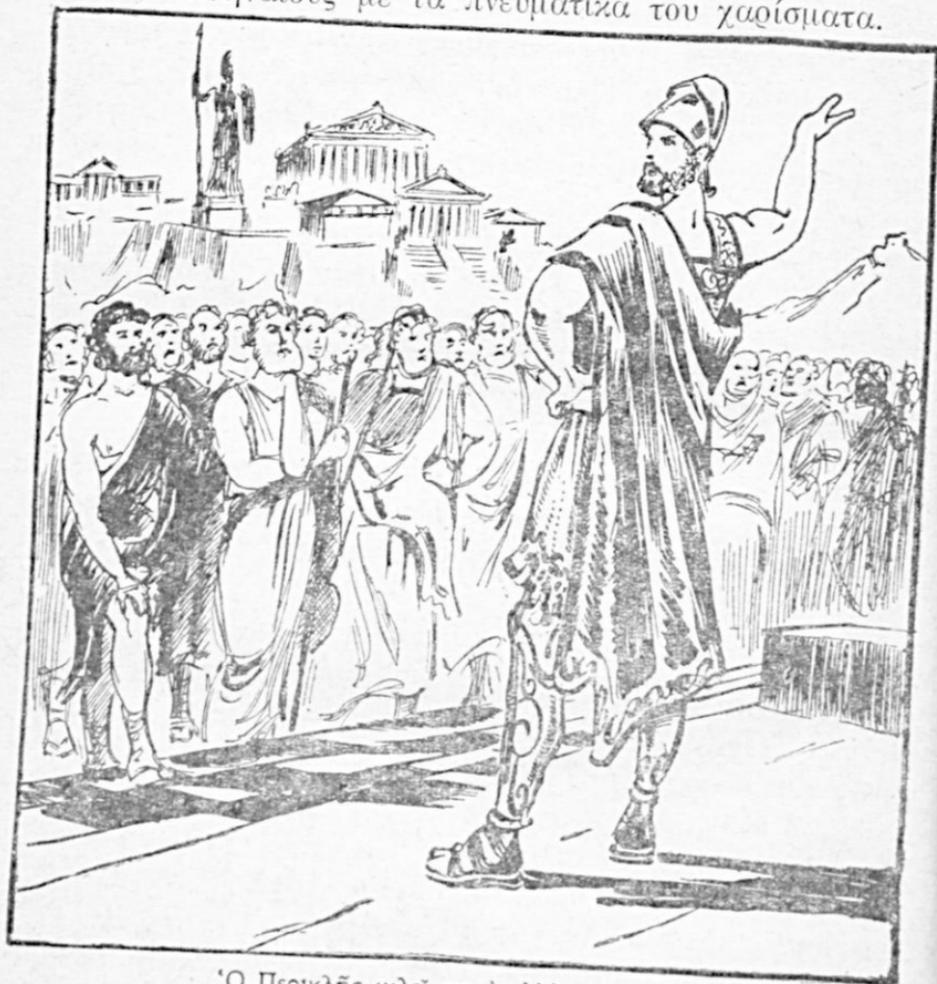
Ὅταν λέμε πὺς ἡ Ἀθήνα ἦταν δημοκρατία, ἐννοοῦμε
 δημοκρατία τῶν Ἀθηνῶν πολιτῶν. Αὐτοὶ ἦταν ἴσιοι ἀνά-
 μεσά τους καὶ εἶχαν τὰ ἴδια δικαιώματα.

41. Ὁ Περικλῆς.

Ἀνάμεσα ὅμως στοὺς Ἀθηναίους ἡ ἰσότητα ἦταν
 τέλεια. Ὁ μικρὸς αὐτὸς λαὸς ἦταν περήφανος, γιὰτι
 ἦταν ἐλεύθερος, δὲν ἐξαρτιόταν ἀπὸ κανένα καὶ κυβερ-
 νοῦσε ὁ ἴδιος τὸ κράτος. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤθελαν νὰ
 ἔχουν κανένα πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τους πὺν νὰ τοὺς
 προστάξει. Ἄκουε ὅμως πρόθυμα τοὺς ἐξυπνότερους,
 ἐκείνους πὺν συμβούλευαν τὰ ὠφέλιμα.

Χρόνια οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν γιὰ σύμβουλο κι ἀρχη-
 γὸ τὸν Περικλῆ. Ὁ Περικλῆς φανερώθηκε ἕνας ἀπὸ
 τοὺς σημαντικότερους ἀνθρώπους τοῦ κόσμου, ὠδήγη-
 σε μὲ φρονιμάδα τὴν Ἀθήνα καὶ τὸ ὄνομά του δέθηκε
 μὲ τὴ δόξα της.

Ὁ Περικλῆς βασταῦσε ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια τῆς Ἀθήνας. Ὁ πατέρας του Ξάνθιππος δοξάσθηκε στοὺς περσικοὺς πολέμους. Ὁ Περικλῆς ὅμως ἐπιβλήθηκε στοὺς Ἀθηναίους μὲ τὰ πνευματικά του χαρίσματα.

Ὁ Περικλῆς μιλεῖ στοὺς Ἀθηναίους.

Τὸ ἐξωτερικό του ἦταν πολὺ ἐπιβλητικό, σωστὸς ἀρχοντάνθρωπος. Στὴν ἐκκλησία τὸν ἄκουαν μὲ τὴ μεγα-

λύτερη προσοχή. Μιλούσε ήσυχα και δυνατά. Έλεγαν πως όταν μιλάει ο Περικλής, αστράφτει και θροντά και τραντάζει την Ελλάδα. Μαζί όμως είχε ευγενική ψυχή κι υψηλές ιδέες. Όλο σκεφτόταν μεγάλα κι ώραία πράγματα. Αγαπούσε να συναναστρέφεται με σοφούς και με σημαντικούς ανθρώπους.

Ο Περικλής δὲν είχε κανένα ιδιαίτερο αξίωμα. Οι Αθηναῖοι όμως τον τιμούσαν πολύ και τον έβγαζαν κάθε χρόνο στρατηγὸ κι ο Περικλής φάνηκε άξιος τῆς τιμῆς. Ωδήγησε την πατρίδα του στα υψηλά κι ώραία έργα. Η Αθήνα στην εποχή του έδωσε μιὰ τέτοια λάμψη, που βαστάει ίσαμε σήμερα. Αυτή είναι η εποχή ανάμεσα στους περσικούς πολέμους και τον Πελοποννησιακό, από τὸ 450 κι ύστερα, χρόνια δοξασιμένα, που τὰ εἶπαν χρυσὸν αἰῶνα εἴτε αἰῶνα τοῦ Περικλή.

42. Οἱ τέχνες και τὰ γράμματα.

Η Αθήνα που είχε αρχίσει να προκόβει πριν από τὸν περσικὸ πόλεμο, προχώρησε γοργά ύστερα απ' αὐτὸν και πρὸς τὸ τέλος τοῦ 5ου αἰῶνα έφτασε σὲ μεγάλη άκμή. Οἱ Αθηναῖοι ἦταν άνθρωποι έξυπνοι, ευαίσθητοι, δραστήριοι. Τοῦς βοήθησαν όμως κι οἱ περιστάσεις. Τὸ κράτος που δημιούργησαν τοῦς έφερε πλοῦτο και δύναμη.

Πρόκοψε πολύ η βιομηχανία τους, η βιομηχανία αγγείων, δερμάτων, οἰκακῶν σκευῶν, τὸ εμπόριό τους. Όλα αὐτὰ έφεραν χρήματα στην Αθήνα. Η νίκη τοῦς έδωσε θάρρος και διάθεση.

Αὐτὸ που έγινε στα λίγα εκείνα χρόνια ἦταν αξιοθαύμαστο. Οἱ Αθηναῖοι έμαθαν να δουλεύουν τὸ μάρ-

Τὸ ἀγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνα.

μαρο καὶ νὰ κάνουν ἔξοχα ἀγάλματα. Ἐκτιζαν ἐξαίρε-
τους νοῖς. Εἶχαν πολὺ καλοὺς ζωγράφους. Ἀγάλματα,
ναοί, ἀγγεῖα, ποὺ σώζονται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτή, κινοῦν
τὸ θαυμασμὸ τοῦ κόσμου.

*Ἀγγειογράφος καὶ ἀγγεῖα Ἑλληνικά.

Πρόκοψαν ὄχι λιγώτερο στὰ γράμματα. Ἐβγαλαν
ρήτορες, ιστοριογράφους, ποιητές. Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ
ἔγραψαν γιὰ τὸ θέατρο πολὺ ὠραῖα δράματα.
Ὁ ἐνδοξότερος ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους γλύπτες εἶναι

ὁ Φειδίας. Περίφημη ἱστορία ἔγραψε ὁ Θουκυδίδης. Καὶ οἱ δύο ἦταν φίλοι καὶ ἀγαπημένοι τοῦ Περικλῆ. Οἱ σπουδαιότεροι δραματογράφοι εἶναι ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Εὐριπίδης.

43. Ἡ ἀκρόπολη.

Ὅλο τους τὸν πλοῦτο καὶ ὅλη τους τὴν τέχνη τὴν ἔβαλαν οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ νὰ στολίσουν τὴν Ἀκρόπολη. Ἦταν σὰν μιὰ ἐκδίκεση σφόδρ Πέρσες πού τὴν ἔκαψαν. Ἐχτισαν ἐκεῖ ναοὺς, ἔστησαν ἀγάλματα, καὶ τὸ σύνολο ἔγινε ἓνα ἐξαιρέτο κομφοτέγημα.

Ἀνέβαινε κανεὶς στὴν Ἀκρόπολη ἀπὸ μεγάλες μαρμάρινες σκάλες. Τὸ πρῶτο πού ἔβρισκε ἦταν μιὰ μεγαλόπρεπη εἴσοδος, μιὰ πλουσιοστολισμένη στέγη πού στηριζόταν πάνω σὲ ὑψηλοὺς κίονες. Τὴν ἔλεγαν **Π ρ ο π ὕ λ α ι α**.

Δεξιά του ἦταν ἓνας μικρὸς κομψὸς ναός, ὁ ναὸς τῆς Ἀ π τ έ ρ ο υ Ν ί κ η ς. Ἄμα προχωροῦσε λιγάκι, ἀριστερὰ ἔβλεπε τὸ τεράστιο ὄρειγάλκινο ἄγαλμα τῆς Π ρ ο μ ᾶ χ ο υ Ἀ θ η ν ᾶ ς, ὕψος 12 μέτρα. ἔργο τοῦ Φειδία.

Δεξιά του ἦταν ἓνας μικρὸς κομψὸς ναός, ὁ ναὸς τῆς ὁ Π α ρ θ ε ν ῶ ν α ς, ἓνας ναὸς ὀλόκληρος ἀπὸ μάρμαρο, γύρω γύρω μὲ κολόνες καὶ στολ. σμένος μὲ ἀνάγλυφα σὲ πολλὰ μέρη. Μέσα στὸ ναὸ ἦταν ἓνα ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἀπὸ χρυσὸ καὶ ἐλέφαντα, ἔργο τοῦ Φειδία. Ὁ Παρθενώνας εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ θαυμασιώτερα ἔργα τοῦ κόσμου.

Διάφοροι ἄξιοι ἀρχιτέκτονες καὶ γλύπτες δούλεψαν γιὰ νὰ στολίσουν τὴν Ἀκρόπολη. Τὴ γενικὴ διεύθυνση

τὴν εἶχε ὁ Φεδίας καὶ μὲ τὸ ὄνομά του δένεται ἡ δόξα τῆς Ἀκρόπολης.

Ἀργότερα ἔχτισαν ἕναν ἄλλο ναό, πού τὰ χαλάσματα του σώζονται, τὸ Ἐ ρ έ χ θ ε ι ο ν.

44. Ἡ ζωὴ τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἦταν εὐθυμοὶ καὶ διασκεδαστικοί, ἀγαποῦσαν τὰ ὠραία πράγματα, τὶς γιορτές, τὶς τελετές.

1) Τὰ σπίτια. — Ζοῦσαν μιὰ ζωὴ πὺ φυσικὴ ἀπὸ μᾶς. Τὰ σπίτια τους ἦταν ἀπλά, ἕνα δύο δωμάτια τὶς περισσότερες φορές, λίγα ἐπιπλα, τὰ ἀπαραίτητα. Οἱ δρόμοι τους ἦταν στενοί. Καύχημά τους εἶχαν τὰ δημόσια κτίρια καὶ αὐτὰ ἔδεχναν στοὺς ξένους πού ἐρχόντανε νὰ τοὺς ἐπισκεφθοῦν.

Οἱ ἄνδρες τὸν περισσότερο καιρὸ τὸν περνοῦσαν ἔξω. Πήγαιναν στὴν ἀγορά, στὰ καταστήματα, στὶς παλαίστρες ὅπου γυμναζόνταν οἱ νέοι.

2) Ἀ γ ω γ ῆ τ ῶ ν π α ι δ ι ῶ ν. — Τὰ παιδιὰ ὡς τὰ ἐπτὰ τους χρόνια ἔμεναν στὸ σπίτι μὲ τὶς γυναῖκες καὶ εἶχαν μεγάλη ἐλευθερία νὰ παίζουν. Γράμματα ἀρχίζαν νὰ μαθαίνουν ἀπὸ τὰ ἐπτὰ τους χρόνια. Σχολεῖα δημόσια, ὅπως σήμερα, δὲν εἶχαν οἱ ἀρχαῖοι. Μερικοὶ σοφοὶ ἄνθρωποι μάζευαν τὰ παιδιὰ τοὺς μάθαιναν ἀνάγνωσι, γραφῆ, ποιήματα καὶ μουσικὴ. Μάθαιναν ἀπ' ἔξω ὀλόκληρα κομμάτια ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ποιητῶν, τοῦ Ὀμήρου π. χ. Στὴ μουσικὴ ἔδιναν μεγάλη προσοχή, γιατί πίστευαν πὸς λεπτύνει καὶ ὑψώνει τὸ πνεῦμα. Δὲν ἦταν ὅμως λίγοι πού ἔμεναν ἀγοράματοι. Μὰ καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους δὲν εἶχαν ἀνώτερα σχολεῖα. Τὰ παιδιὰ τῶν πλουσίων πλήρωναν μερικοὺς

σπουδαίους σοφοὺς γὰρ νὰ τοὺς μορφώσουν. Οἱ Ἀθηναῖοι μορφόνονταν ἀπὸ τὴ συναναστροφῆ, ἀπ' ὅσα ἔβλεπαν καὶ ἄκουαν στὴν πόλιν. Ἡ Ἀθήνα ἦταν ἓνα μεγάλο σχολεῖο. Οἱ νέοι μορφόνονταν ἀπὸ τὴ συνναστροφή τῶν μεγαλυτέρων, ἀπὸ τὶς ὁμιλίαις καὶ ἀπὸ τὴ συζήτηση στὴν ἐκκλησία, ἀπὸ τὸ θέατρο.

3) Οἰ παλαῖστρος.— Ἐνα μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς τῶν ἀγοριῶν ἦταν ἡ γυμναστική. Στὴν Ἀθήνα ἦταν πολλὰ γυμναστήρια, παλαιότερα, ὅπως τὰ ἔλεγαν, ὅπου περνοῦσαν οἱ νέοι τὸν καιρὸ τους. Γυμναζόνταν στὴν πάλη, στὴν πυγμῆ, μάθαιναν νὰ ρίχνουν τὸ ἀκόντιο καὶ τὸ δίσκο. Ἀσχοῦνταν γυμνοὶ καὶ ἄλειφαν τὸ σῶμα τους μὲ λάδι.

4) Οἱ ἔφηβοι.— Δεκαοχτὸ χρονῶν οἱ νέοι γράφονταν στὸν κατάλογο τῶν ἐφήβων καὶ ἔδιναν τὸν περιφημο ὄρκο: «Δὲ θὰ ντροπιάσω τὰ τιμημένα ὄπλα οὔτε θὰ ἀφήσω τὴ θέση μου παρατῶντας μόνο τὸ σύντροφό μου». Ἐτσι ἀρχίζουν τὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία.

5) Ἐνδυμασία.— Ἡ γυμναστικὴ ἔκανε τὸ σῶμα τῶν νέων δυνατὸ καὶ κανονικόν. Οἱ ἴδιοι ἀγαποῦσαν τὴν καθαριότητα καὶ τὴν κομψότητα. Λούζονταν πολὺ συχνά, φοροῦσαν καθαρὰ ἐνδύματα. Τὸ ἐνδυμά τους ἦταν ἓνας χιτώνας. Πάνω ἀπ' αὐτὸν φοροῦσαν ἓνα ἐπανωφόρι, τὸ ἱμάτιο ὅπως ἔλεγαν. Αὐτὸ ἦταν ἓνα κομμάτι πανί, σὰ σεντόνι. Φρόντιζαν νὰ τὸ τυλίγουν μὲ τέχνη, ὥστε νὰ φαίνεται κομψὸ καὶ νὰ κάνει ὁμορφες πτυχές. Περπατοῦσαν ἴσια, καμαρωτοί, κρατώντας ψηλά τὸ κεφάλι.

Ἄνεργο τῶν νέων ἦταν νὰ γίνουν δυνατοί, ὠραῖοι καὶ κομψοί, νὰ νικήσουν στοὺς ἀγῶνες καὶ νὰ γυρίσουν δοξασμένοι στὴν πατρίδα τους, νὰ γίνουν ἀξιοὶ ἀρχηγοὶ τοῦ λαοῦ.

6) Οἱ γυναικες.— Στὰ κορίτσια τους δὲ μά-

θαιναν πολλά οἱ Ἀθηναῖοι. Ἦθελαν πρῶτα ἀπ' ὄλο
νὰ γίνουιν καλῆς νοικοκυρές, νὰ μιλοῦν λίγα καὶ νὰ πε-
ριοιοῦνται τοὺς ἄνδρες. Μὰ σὲ μιὰν ἐποχὴ τόσο προ-
χωρημένη ἦταν κι οἱ γυναῖκες προκομιμένες. Ντυνόν-

Ὁ ὄρκος τῶν ἐφήβων.

τανε πολὺ κομψά, ἦταν χαριτωμένες κι εὐγενικές, ἀγα-
ποῦσαν τὴ μουσικὴ καὶ τὰ κομψὰ ἔργα τέχνης, κουτιά,
μυροδόχες κλπ.

7) Γιορτές.— Οἱ Ἀθηναῖοι ἤξεραν νὰ κάνουν
εὐχάριστη τὴ ζωὴ μοιράζοντάς τιν ἀνάμεσα στὴ δουλιὰ
καὶ τὴ διασκέδαση. Εἶχαν πολλὰς γιορτὲς καὶ τίς περ-
νοῦσαν μὲ χαρὰ κι εὐχαρίστησι. Οἱ σημαντικώτερες

ἀπ' αὐτὲς ἦταν τὰ Παναθηναῖα, ἡ ἐθνικὴ τους γιορτὴ, ποὺ τὴ γόρταζαν κάθε τρία χρόνια πρὸς τιμὴ τῆς Ἀθηνᾶς, τὰ Ἑλευσίνια, ποὺ τὰ τελοῦσαν κάθε χρόνο πρὸς τιμὴ τῆς Δήμητρας, καὶ τὰ Διονύσια, ποὺ τὰ τελοῦσαν πρὸς τιμὴ τοῦ θεοῦ τοῦ κρασιοῦ, τοῦ Διόνυσου. Ἡ γιορτὴ αὐτὴ ἦταν πολὺ εὐθυμῆ. Οἱ νέοι μασκαρωμένοι σὰ Σάτυροι γυροῦσαν στὴν πόλη, χόρευαν καὶ ἔκαναν ἀστεῖα.

Ἀπὸ τὴ γιορτὴ τοῦ Διόνυσου γεννήθηκε τὸ θέατρο, ποὺ τὸ τελειοποίησαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀξιόλογοι ποιητὲς ἔγραψαν θεατρικὰ ἔργα καὶ ἀργότερα οἱ Ἀθηναῖοι κοτὰ στὴν Ἀκρόπολη ἔχτισαν ἓνα μεγάλο θέατρο ὑπαίθριο, ὅπως ἦταν ὅλα τὰ ἐλληνικὰ θεάτρα.

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (431-404π.Χ.)

45. Τὰ αἷτια.

Τὴν Ἑλλάδα τὴ βροῆκε μεγάλη συμφροὰ τὴν ὄρα πού ἦταν σὲ μεγάλη ἀκμῆ. Τὰ δυὸ μεγαλύτερα κράτη, ἡ Ἀθῆνα καὶ ἡ Σπάρτη, πιάστηκαν σὲ πόλεμο πού βάσταξε 27 χρόνια. Οἱ ἄλλοι Ἑλληνες πῆγαν μὲ τὸ ἓνα ἢ μὲ τὸ ἄλλο μέρος καὶ ἡ Ἑλλάδα αἰματοκυλίστηκε οἰκτροά.

Ὁ πόλεμος ἄρχισε τὸ 431 π. Χ., δηλαδὴ 50 χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν εἶπαν Π ε λ ο π ο ν ν η σ ι α κ ὸ π ὄ λ ε μ ο, γιὰ τὸν ἕκαμαν μὲ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς ἄλλους Πελοποννήσιους, τοὺς συμμάχους τῆς.

Ὑστερα ἀπὸ τοὺς περσικὸς πολέμους ἡ Ἑλλάδα ἦταν χωρισμένη σὲ δυὸ στρατόπεδα. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἦταν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς συμμάχους των καὶ μὲ τὸ δυνατὸ τους ναυτικό. Ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ Σπάρτη μὲ τοὺς συμμάχους τῆς. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν οἱ Θεβαῖοι καὶ οἱ Κορινθιοί.

Οἱ Σπαρτιάτες καὶ οἱ σύμμαχοί τους φοβόντανε τοὺς Ἀθηναῖους πού δὲν εἶχαν πάψει νὰ προκόβουν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξουσίαζαν τὴ θάλασσα, εἶχαν δυνατὸ στόλο, ἔκαναν μεγάλο ἐμπόριο. Σχεδὸν εἶχαν ἀπογλείσει ἀπὸ τὴ θάλασσα τὰ ἄλλα κράτη.

Αὐτὸ ἀνησυχοῦσε τοὺς Σπαρτιάτες καὶ περισσότερο τοὺς Κορινθίους τοὺς συμμάχους των, πού ἄλλοτε ἦταν πρῶτοι στὸ ἐμπόριο.

Τὰ πνεύματα ἦταν πολὺ ἐρεθισμένα καὶ ὁ πόλεμος ξέσπασε μόλις δόθηκε ἡ ἀφορμή.

46. Τὰ δέκα πρῶτα χρόνια.

Ὁ πόλεμος βάσταξε 27 χρόνια. Τὰ πρῶτα δέκα χρόνια οἱ Ἀθηναῖοι πολέμησαν μὲ μεγάλη φρονιμάδα. Εἶχαν περισσότερα χρήματα, στόλο πολὺ καλὸν, ἀνθρώπους ἱκανοὺς σὲ ὅλους τοὺς κλάδους καὶ ἕναν ἀρχηγὸν ἄξιον, τὸν Περικλῆ, πρὸς τὰ προέβλεπε ὅλα καὶ προνοοῦσε γιὰ ὅλα, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ τοὺς δύσκολα συνεννοοῦνταν ἀναμεταξύ τους.

Ὁ πόλεμος ἐγίνε μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο. Οἱ Σπαρτιάτες καὶ οἱ σύμμαχοί τους κάθε καλοκαίρι ἐρχόντανε στὴν Ἀττικὴ κατὰστρεφαν ὅ,τι μπορούσαν. Ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι στὴν ξηρὰ δὲν μπορούσαν νὰ τὰ βάλουν μαζί τους, κλειόντανε μέσα στὰ κάστρα τους. Αὐτὴ τὴ συμβουλή τοὺς ἔδωσε ὁ Περικλῆς. Ἡ Ἀθήνα μὲ δυὸ σειρὲς τείχη ἐνώνονταν μὲ τὸν Πειραιά. Ὡστε συγχωνοῦσε μὲ τὴ θάλασσα καὶ ἦταν ἕνα εἶδος νησί.

Ἀντίθετα αὐτοὶ χτυποῦσαν τοὺς Πελοποννήσιους στὴ θάλασσα. Ἐπιαναν τὰ καράβια τους, ἔκαναν ἀποβάσεις καὶ τοὺς ἔκαιαν τὰ χωριά.

Τὸ δεύτερο χρόνο τοῦ πολέμου ἀπὸ τὸ πολὺ πλῆθος πρὸς εἶχε μαζευθῆ στὴν Ἀθήνα ξέσπασε μιὰ τρομερὴ ἀρρώστια, πρὸς τὴν εἶπαν λοιμὸς. Ἀρρώστησαν καὶ πέθαναν πολλοί, πέθανε καὶ ὁ Περικλῆς. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπαθαν πολλὰ, μὰ δὲ λύγισαν. Οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ τους ἀνάπτυξαν μεγάλη δραστηριότητα. Ἐνας τέτοιος πολιτικὸς ἦταν ὁ Κλέωνας, ἄκρως δημοκρατικὸς καὶ φιλοπόλεμος, πρὸς στενοχώρησε πολὺ τοὺς Σπαρτιάτες. Τέλος ὅμως σκοτώθηκε στὸν πόλεμον.

Κι ἀφοῦ τὰ δυὸ μέρη εἶδαν πὼς γίνεται κακὸ μονάχα καὶ κανένας δὲν κερδίζει, ἀποφάσισαν νὰ κάνουν εἰρήνη. Μεσολάβησε ἕνας Ἀθηναῖος στρατηγὸς καὶ πολιτικός, ὁ Νικίας, καὶ τὸ 421 ἔπαψε ὁ πόλεμος. Αὐτὴ εἶναι ἡ εἰρήνη τοῦ Νικίας.

47. Ἡ ἐκστρατεία στὴ Σικελία.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως δὲν μποροῦσαν νὰ ἡσυχάσουν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νέους ποθαῦσαν πολέμους καὶ ταραχές. Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Ἀλκιβιάδης, νέος ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια, ὡραῖος καὶ μορφωμένος, ὅμως πολὺ φιλόδοξος καὶ ἀσυλλόγιστος.

Αὐτὸς παρακίνησε τοὺς Ἀθηναῖους νὰ κάμουν μεγάλη ἐκστρατεία στὴ Σικελία, νὰ ὑποτάξουν τὸ νησι καὶ δυναμωμένοι νὰ χτυπήσουν ἀπὸ τὶς δυὸ μεριεὲς τὴν Πελοπόννησο.

Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἄκουσαν. Ὁ Νικίας δὲν μπόρεσε νὰ τοὺς δώσει νὰ ἐννοήσουν πὼς ἡ ἐπιχείρηση αὐτὴ ἦταν ἐπικίνδυνη.

Ἔστειλαν τὰ καλύτερά τους καράβια καὶ στρατὸ πολὺ στὴ Σικελία καὶ στρατηγούς ἔκαμαν τὸν Ἀλκιβιάδη καὶ τὸ Νικίας.

Ἐνῶ ἡ δουλειὰ στὴν ἀρχὴ πῆγαινε καλά, ἔξαφνα οἱ Ἀθηναῖοι ζήτησαν τὸν Ἀλκιβιάδη νὰ γυρίσει πίσω γιὰ νὰ δικασθῆ γιὰ μιὰ πράξη πού τὸν κατηγοροῦσαν. Ἐκεῖνος ἔφυγε τότε καὶ πῆγε στὴ Σπάρτη καὶ πρόδωσε τὰ μυστικὰ τῆς πατρίδας του.

Κατὰ συμβουλή του οἱ Σπαρτιάτες καὶ οἱ Κορίνθιοι ἔστειλαν βοήθεια στὴ μεγάλη πόλη τῆς Σικελίας, τὶς Συρακοῦσες, πού τὴν πολιορκοῦσε ὁ Νικίας μὲ τὸν ἀθηναϊκὸ στρατό.

Οἱ Ἀθηναῖοι νικήθηκαν. ἔχασαν τὸ στόλο τους καὶ ὄλος ὁ στρατὸς μαζί με τοὺς δύο στρατηγούς, τὸ Νικία καὶ τὸ Δημοσθένη, παραδόθηκε στὸν ἐχθρό.

Οἱ Συρακούσιοι σκότωσαν τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς αἰχμαλώτους Ἀθηναίους καὶ τοὺς ἔρριξαν στὰ λατομεία γιὰ νὰ σπάζουν πέτρες. Ἀνάμεσά τους ἦταν πολλοὶ λεπτοὶ καὶ μορφωμένοι νέοι ποὺ δὲν ἄνθεξαν. Οἱ περισσότεροι πέθαναν ἀπὸ ἀρρώστειες καὶ στερήσεις.

Θρῆνος ἔγινε στὴν Ἀθήνα, ἅμα ἔμαθαν τὴ μεγάλη καταστροφὴ. Ἡ δύναμή της ἔσπασε καὶ δὲν μπόρεσε πιά νὰ συνέλθει. Ἡ καταστροφὴ στὴ Σικελία εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη συμφορὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

48. Οἱ Σπαρτιάτες κυριεύουν τὴν Ἀθήνα.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ στὴ Σικελία οἱ Σπαρτιάτες καὶ οἱ ἄλλοι ἐχθροὶ τῶν Ἀθηναίων πῆραν θάρρος. Ἐκαμαν στόλο καὶ πῆγαν καὶ χτύπησαν τοὺς Ἀθηναίους, γιὰ νὰ τοὺς πάρουν τοὺς συμμάχους. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας, ποὺ ἤθελε τὴν καταστροφὴ τῶν Ἀθηναίων βοήθησε τὴ Σπάρτη μὲ χρήματα. Οἱ περισσότεροι σύμμαχοι, ποὺ δὲν χώνευαν τοὺς Ἀθηναίους, ἐπαναστάτησαν καὶ πῆγαν μετὰ τοὺς Σπαρτιάτες.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀγωνίσθηκαν ὅσο μπορούσαν καὶ ἔδειξαν μεγάλη ἀντοχή. Τέλος ὁμοῦς ὁ πονηρὸς ναύαρχος τῶν Σπαρτιωτῶν Λύσανδρος κατάστρεψε τὸν τελευταῖο ἀθηναϊκὸ στόλο, πολιορκήσε τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Ἀθήνα καὶ ὑποχρέωσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τοὺς παραδώσουν τὸ στόλο τους καὶ ν' ἀναγνωρίσουν τὴν κυριαρχία τῆς Σπάρτης. Οἱ Σπαρτιάτες καὶ οἱ σύμμαχοι τότε γκρέμισαν τὰ μακρὰ τεῖχη.

49. Ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου.

Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος ἔσπασε τὴ δύναμη τῶν Ἀθηναίων. Γενικὰ ὅμως ἦταν μεγάλη συμφορὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Σκοτώθηκαν χιλιάδες ἄνθρωποι, πόλεις μεγάλες καὶ πλούσιες ρημάχτηκαν, τὰ δάση κόπηκαν, τὰ χωράφια ἔμειναν ἀκαλλιέργητα, λιγότεψαν τὰ ζῶα. Οἱ Ἕλληνες μαυρισμένοι ἀπὸ τὸν πόλεμο ξέχασαν τὶς παλαιὰς τοὺς ἀρετὰς καὶ ἔκαμαν μεγάλες ἀγριότητες.

Μὲ τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο ἄρχισαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ποὺ δὲν εἶχαν τελεωμὸ καὶ στὸ τέλος ἀφάνισαν τὴν Ἑλλάδα.

Η ΣΠΑΡΤΗ ΕΞΟΥΣΙΑΖΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

50. Ἡ διαγωγή τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἀφοῦ οἱ Σπαρτιάτες κατάστρεψαν τὸ κράτος τῆς Ἀθήνας, ἔμειναν μόνοι κύριοι στὴν Ἑλλάδα, πῆραν τὴν ἡγεμονία, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Ἐδειξαν ὅμως κακὴ διαγωγή. Χάλασαν παντοῦ τὴ δημοκρατία καὶ ἔδωσαν τὴν ἐξουσία στοὺς ἀντιδημοκρατικούς, σ' ὅλες τὶς πόλεις ἔκαναν ἐπέμβαση καὶ ὑποχρέωσαν τοὺς κατοίκους νὰ κάνουν ὅ,τι αὐτοὶ ἤθελαν.

Μεγάλο κακὸ ἔκαμαν στὴν Ἀθήνα, ὅπου ὑποστήριξαν τριάντα πολιτικούς νὰ πάρουν στὸ χέρι τους τὴν ἐξουσία. Αὐτοὶ κινήγησαν, σκότωσαν, ἄρπαξαν περιουσίες. Γι' αὐτὸ τοὺς εἶπαν Τριάντα τύραννοι. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως ἐπαναστάτησαν καὶ τοὺς ἔδιωξαν.

Σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἔγιναν πολλές ταραχές. Οἱ δημοκρατικοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους καὶ περιπλανήθηκαν σὲ διάφορα μέρη. Πολλοὶ πῆγαν στὴ Μ. Ἀσία καὶ ἔγιναν μισθοφόροι στρατιῶτες στοὺς σατράπες ἢ στὸν ἴδιο τὸ βασιλεῖα τῆς Περσίας. Τὸ χειρότερο εἶναι πὺ οἱ Πέρσες βλέποντας τὴν κατάντια τῶν Ἑλλήνων πῆραν θάρρος καὶ λογάριασαν νὰ τοὺς χτυπήσουν.

51. Ἡ Ἀνάβαση τοῦ Κύρου.

Ἐγινε τότε κάτι περίεργο στὴν Ἀσία. Ὁ Κύρος, πὺ ἦταν σατράπης στὴ Μ. Ἀσία, σκέφτηκε νὰ πάρει τὴ βασιλεία ἀπὸ τὸ μεγαλύτερό του ἀδελφὸ Ἀρτα-

ξέροξη. Μάζεψε πολὺν περσικὸ στρατό, 100 χιλιάδες, πῆρε καὶ δέκα χιλιάδες μισθοφόρους Ἕλληνας. Ὁ Κύρος ξεκίνησε ἀπὸ τῆς Σάρδεις καὶ προχώρησε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀσίας, πέρασε τὸν Εὐφράτη. Στὴ μάχη ποὺ ἔγινε ἐκεῖ, σκοτώθηκε ὁ Κύρος, ὁ περσικὸς στρατὸς του πῆγε μὲ τὸ βασιλεῖα καὶ οἱ Ἕλληνες ἔμειναν μόνοι στὸ βάθος τῆς Ἀσίας, τριγυρισμένοι ἀπὸ ἀπέραστους ποταμοὺς καὶ ὑπερύψηλα βουνά.

Ἐνας πονηρὸς σατραπῆς, ὁ Τισσαφέρνης, τοὺς ἔκαμε τὸ φίλο. Καμώθηκε πὼς αὐτοὺς θὰ τοὺς ὀδηγήσει πίσω στὴν πατρίδα τους. Μὲ δόλο ὅμως ἔπιασε τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς σκότωσε. Οἱ Ἕλληνες ἦταν ἀπελπισμένοι. Στὴν κρίσιμη στιγμή παρουσιάστηκε ἕνας ἐξαιρετὸς ἄνθρωπος, ἕνας ἀθηναῖος, ὁ Ξενοφώντας. Ἐδωσε θάρρος στὸν στρατό, τοὺς ἔβαλε νὰ ἐκλέξουν ἄλλους στρατηγούς, καὶ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ἔγινε καὶ ὁ ἴδιος.

Τότε ξεκίνησαν γιὰ τὴν πατρίδα τους. Οἱ Πέρσες δὲν τολμοῦσαν νὰ τὰ βάλουν μαζί τους καὶ τοὺς ἄφησαν νὰ φύγουν. Εἶχαν ὅμως ἄλλες δυσκολίες, τοὺς μακρινούς καὶ ἄγνωστους δρόμους. Δὲν εὔρισκαν τροφίμα, ἀλλοῦ τοὺς σκέπαζαν τὸ χιόνια καὶ ἀλλοῦ τοὺς θέριζαν οἱ ἀρρώστιες. Οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν ποὺ περνοῦσαν τοὺς ἔκαναν κρυφὲς ἐπιθέσεις καὶ τοὺς ἔβλαπταν ὅπως μποροῦσαν.

Μόλα ὅμως αὐτὰ κατάφεραν νὰ περάσουν ὅλες τῆς δυσκολίες. Ἐφτασαν σὲ ἕνα βουνὸ καὶ ἀπ' ἐκεῖ ξεχώρισαν τὴ θάλασσα.

— Θάλασσα, θάλασσα! φώναξαν ὅλοι μαζί.

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν φτάσει στὴ Μαύρη θάλασσα. Ἀπ' ἐκεῖ ὁ Ξενοφώντας τοὺς ὠδήγησε στὴ Μ. Ἀσία. Τὸ γεγονός αὐτὸ στὴν ἱστορία ὀνομάζεται Ἀνάβασις τοῦ Κύρου, δηλαδή ἐκστρατεία τοῦ Κύρου. Ὁ Ξε-

νοφώντας πού ἦταν καὶ σπουδαῖος λογογράφος, ἔγραψε τὴν ἱστορία τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς.

Ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ καὶ ἡ ἐπιστροφή τῶν Ἑλλήνων ἔδειξε πὼς τὸ Περσικὸ κράτος δὲν ἦταν σὲ καλὴ κατάστασι, ἀφοῦ 10 χιλιάδες ἄνθρωποι τάβαλαν μὲ τὸ μεγάλο βασιλιά, προχώρησαν ὡς τὴν πρωτεύουσά του καὶ γύρισαν πίσω χωρὶς νὰ μπορέσει νὰ τοὺς κάμει τίποτε.

52. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησίλαου στὴν Ἀσία.

Ὅσῳ οἱ Πέρσες πῆραν θάρρος καὶ πίστευαν πὼς μπορούσαν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν ἀκαταστασία πού βασίλευε στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ξαναπάρουν τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ Μικρασιάτες Ἑλληνες ζήτησαν ἀπὸ τὴ Σπάρτη νὰ τοὺς προστατεύσει. Ἐκεῖνοι ἔστειλαν τὸ βασιλιά τους Ἀγησίλαο.

Ὁ Ἀγησίλαος ἦταν μικρόσωμος καὶ κουτσός, εἶχε ὅμως παληκαρίσια ψυχὴ καὶ μεγάλες ιδέες. Πῆγε στὴν Ἀσία μ' ἓνα μικρὸ στρατό. Νίκησε πολλὰ φορὲς τοὺς Πέρσες καὶ ἔγινε ὁ τρόμος τους. Σχεδίαζε μάλιστα νὰ προχωρήσει βαθειὰ στὸ Περσικὸ κράτος καὶ νὰ τὸ καταλύσει.

Ἐγινε ὅμως κάτι πού δὲν τὸ λογάριζε. Ὁ βασιλιάς τῆς Περσίας ἔστειλε πολλὰ χρήματα στὴν Ἑλλάδα, δωροδόκησε τοὺς πολιτικὸν καὶ κατάφερε νὰ γίνῃ μιὰ συμμαχία ἐνάντια στὴ Σπάρτη. Ἡ Θήβα, ἡ Κόρινθος, ἡ Ἀθήνα στρέφθηκαν καὶ χτύπησαν τοὺς Σπαρτιάτες. Ἐκεῖνοι ἀνησύχησαν καὶ κάλεσαν πίσω τὸν Ἀγησίλαο.

Ὁ Ἀγησίλαος ἄφησε μὲ πόνον τὴν Ἀσία καὶ τὸ ἔργο του, πού προχωροῦσε τόσο καλὰ. Πέρασε μὲ τὸ στρατό

του τῆ Θράκη, τῆ Μακεδονία, τῆ Θεσσαλία κ' ἔφτασε
 στὴ Βοιωτία. Πέντε χρόνια πολέμησαν οἱ Σπαρτιάτες καὶ
 οἱ σύμμαχοι κ' ἔγινε μεγάλο κακό.

53. Ἡ εἰρήνη τοῦ Ἀνταλκίδα (386 π. Χ.).

Τὸ κατὸ προχώρησε περισσότερο. Μὰ οἱ Σπαρτιάτες
 εἶδαν πὼς δὲν μπορούσαν νὰ τὰ βγάλουν πέρα μὲ τοὺς
 ἐνωμένους Ἕλληνας, πού τοὺς βοηθοῦσε μὲ χρήματα ὁ
 βασιλεὺς τῆς Περσίας. Ἔστειλαν στὴν Ἀσία ἓνα ἀντι-
 πρόσωπο, τὸν Ἀ ν τ α λ κ ῖ δ α, κ' αὐτὸς ὕστερα ἀπὸ
 πολλὰ κατάφερε νὰ πετύχει τὴν εἰρήνη.

Δὲν ἦταν πιά συνθήκη αὐτῆ, παρὰ διαταγὲς τοῦ βασι-
 λιά. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας ὠρίζαν οἱ ἑλληνικὲς πό-
 λεις νὰ εἶναι ἀνεξάρτητες, δηλαδὴ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ μὴ
 μπορούν νὰ κάμουν συμμαχία καὶ κράτος. Οἱ πόλεις τῆς
 Μ. Ἀσίας, πού τὴν ἐλευθερία τους τὴν εἶχαν ἀγοράσει μὲ
 αἶμα, ξαναπήγαιναν στὴν ἐξουσία τοῦ βασιλιά. Αὐτὴ εἶ-
 ναι ἡ εἰ ρ ῆ ν η τ ο ῦ Ἀ ν τ α λ κ ῖ δ α, πού ἔγινε
 τὸ 386 π. Χ.

Ἡ εἰρήνη αὐτὴ ἦταν ἡ μεγαλύτερη ντροπὴ γιὰ τὴν
 Ἑλλάδα. Ἐκατὸ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴς λαμπρὲς νίκης
 τοῦ Μαραθῶνα καὶ τῆς Σαλαμίνας οἱ Ἕλληνας ξανά-
 πεφταν στὴν περσικὴ σκλαβιά.

Η ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΘΗΒΑΣ

54. Ἡ Θήβα.

Ἡ Θήβα ἦταν μὲν ἀπὸ τὶς πρὸ σημαντικῆς πόλεις τῆς Ἑλλάδας ὕστερα ἀπὸ τὴ Σπάρτη καὶ τὴν Ἀθήνα. Ἡ Θήβα βρίσκεται στὴ Βοιωτία πὸν εἶναι μὲν ἀπὸ τὶς πρὸ εὐφορὲς πεδιάδες. Οἱ Βοιωτοὶ ἦταν καλοὶ γεωργοὶ καὶ ἐργατικοὶ ἄνθρωποι. Ἡ Θήβα ἔνωσε στὴν ἐξουσία τῆς τὰ χωριὰ καὶ τὶς κομποπόλεις τῆς Βοιωτίας καὶ ἔκαμε ἕνα κράτος ἀρκετὰ δυνατό.

Στὴ Θήβα δυνάμωσαν οἱ δημοκρατικοί. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἄρεσε στοὺς Σπαρτιάτες. Ἐνας Σπαρτιάτης στρατηγὸς ἐνῶ πῆγαινε γιὰ μὴν ἄλλη ἐπιχείρηση, ἄλλαξε δρόμο, μπῆκε ξαφνικὰ σὴ Θήβα, σκότασε πολλοὺς δημοκρατικούς καὶ ἔβαλε φρουρὰ στὴν ἀκρόπολη τῆς Θήβας, στὴν
Κ α δ μ ε ί α.

55. Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερώνει τὴ Θήβα.

Αὐτὸ ἔκαμε κακὴ ἐντύπωση παντοῦ, γιατί οἱ Σπαρτιάτες χτύπησαν, ἐνῶ ἦταν εἰρήνη, μὲν πόλη πὸν χρόνια ἦταν σύμμαχός τους.

Στὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ Θήβα εἶχε πολλοὺς ἀναπτυγμένους ἀνθρώπους καὶ καλοὺς πατριῶτες. Αὐτοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πόλη καὶ βρῆκαν καταφύγιο στὴν Ἀθήνα. Ἀνάμεσα αὐτοὺς φυγάδες ἦταν καὶ ὁ Π ε λ ο π ί δ α ς. Μαζεμένοι στὴν Ἀθήνα λογάριάζαν πῶς μαροῦσαν νὰ ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα τους. Συνεννοήθηκαν μὲ τούς

φίλους της στη Θήβα και μιὰ χειμωνιάτικη νύχτα ντυμένοι σὰν κινηγοὶ τράβηξαν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μπῆκαν μέσα στη Θήβα καὶ σκότωσαν τοὺς ἄρχηγούς τῶν ἀριστοκρατικῶν, πού εἶχαν συμπόσιο καὶ γλέντια. Κάλεσαν ὕστερα στὰ ὄπλα τοὺς κατοίκους, πολιορκήσαν τὴν σπαρτιατικὴ φρουρὰ καὶ τὴν ὑπεχρέωσαν νὰ φύγει.

56. Ὁ Ἐπαμεινώνδας διαλύει τὸ σπαρτιατικὸ κράτος.

Ἐνα τέτοιο πάθημα δὲν μποροῦσαν οἱ Σπαρτιάτες νὰ τὸ συγχωρήσουν κι ἄρχισαν τὸν πόλεμο. Μὰ ἡ Θήβα εἶχε δυὸ πολὺ σπουδαίους στρατηγούς, τὸν Πελοπίδα καὶ τὸν Ἐπαμεινώντα.

Ὁ Ἐπαμεινώντας ἦταν εὐγενικὸς καὶ πολὺ μορφωμένος καὶ καταλάβαινε πολὺ ἀπὸ στρατιωτικά. Ὁ Πελοπίδας πάλι ἔκαμε ἓνα λόχο ἀπὸ 100 διαλεχτοὺς νέους, πού ἦταν ὠχισμένοι νὰ πολεμήσουν ὡς τὸ τέλος ὁ ἓνας κοντὰ στὸν ἄλλο. Αὐτὸν τὸν εἶπαν Ἰερολόχο.

Στὰ Λεῦκτρα τῆς Βοιωτίας ἔγινε τὸ 377 μιὰ τρομερὴ μάχη. Οἱ Θηβαῖοι τσάκισαν τὸ σπαρτιατικὸ στρατὸ καὶ οἱ Σπαρτιάτες πρώτη φορὰ νικῆθηκαν στὴν ξηρὰ. Ἡ νίκη τῶν Θηβαίων ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση.

Ὁ Ἐπαμεινώντας σκέπτεται τώρα νὰ διαλύσει τὰ κράτος τῆς Σπάρτης. Ἐκστρατεύει πολλὰς φορὰς στὴν Πελοπόννησο. Ὅλοι οἱ σύμμαχοι τῆς Σπάρτης πήραν τὰ ὄπλα ἐναντίον της καὶ ὁ Ἐπαμεινώντας προχώρησε μὲ τὸ στρατὸ του πολὺ κοντὰ στὴ Σπάρτη. Πρώτη φορὰ οἱ Σπαρτιάτες ἔβλεπαν ἐχθρικό στρατὸ τόσο κοντὰ. Οἱ γυναῖκες τους μὲ τρόμο κοίταζαν τὸν καπνὸ ἀπὸ τὰ χωριά, πού τὰ ἔκαε ὁ ἐχθρὸς. Ὁ γέρος Ἀγησίλαος ἀπο-

φάσισε νὰ ὑπερασπίσει τὴν πόλιν καὶ ὁ Ἐπαμεινώντας δὲν τόλμησε νὰ τὴν χτυπήσει.

Τὸ κράτος ὁμῶς τῆς Σπάρτης εἶχε διαλυθῆ. Ἡ Σπάρτη δὲν εἶχε πιά οὔτε δύναμις σημαντικὴ οὔτε συμμάχους οὔτε ἐπιβολή.

57. Ἡ ἀκαταστασία στὴν Ἑλλάδα.

Μιὰ στιγμή φάνηκε πὸς τὴν Ἑλλάδα θὰ τὴν ἐξουσιάσει ἡ Θήβα. Μὰ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἔκαμαν πολλὰ σφάλματα, ὅπως καὶ οἱ Σπαρτιάτες. Ἦθελαν νὰ ἐπιβληθοῦν μὲ τὴ βία καὶ νὰ κανονίσουν τὴν κατάστασις στὶς διάφορες πόλεις ὅπως αὐτοὶ ἤθελαν. Πολλὲς πόλεις γύρισαν ἐναντίον τους. Ἡ Ἀθήνα ἔκαμε συμμαχία μὲ τὴν παλιὰ ἐχθρὰ τῆς, τὴ Σπάρτη.

Ὁ Πελοπίδας σκοτώθηκε σὲ μιὰ ἐπιχείρησις στὴ Θεσσαλίᾳ. Ὁ Ἐπαμεινώντας ἀναγκάστηκε νὰ κατεβῆ ξανά στὴν Πελοπόννησο. Ἐκεῖ ἐγίνε μιὰ δυνατὴ μάχη, στὴ Μαντινεία τὸ 362. Τὸ ἀθηναϊκὸ ἱππικὸ βοήθησε τοὺς Σπαρτιάτες. Φάνηκε πὸς νικοῦν οἱ Θηβαῖοι, ὁ Ἐπαμεινώντας ὁμῶς πληγώθηκε μὲ βέλος στὸ στήθος. Οἱ γιατροὶ εἶπαν πὸς θὰ πεθάνει, ἅμα βγάλουν τὸ βέλος. Ὁ Ἐπαμεινώντας διάταξε νὰ τὸ βγάλουν. Οἱ φίλοι του ἔκλαιαν πὸς πεθαίνει ἄτεκνος. Τότε γύρισε καὶ τοὺς εἶπε πὸς ἀφίνει θυγατέρες τὶς νίκας του.

Ἡ κατάστασις ὁμῶς στὴν Ἑλλάδα ἦταν ἐλεεινὴ. Ὅλες οἱ πόλεις εἶχαν ἀδυνατίσει. Καμιὰ δὲν μποροῦσε νὰ ἐπιβληθεῖ. Παντοῦ ἦταν ταραχὴ, παντοῦ μαλώματα καὶ ἀκαταστασία.

Στὴν κρίσιμη αὐτὴ στιγμή παρουσιάζεται μιὰ νέα δύναμις, οἱ Μακεδόνες.

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΕΞΟΥΣΙΑΖΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

58. Ἡ Μακεδονία κι οἱ κατοικοὶ της.

Στὰ βόρεια τοῦ Ὀλύμπου εἶναι μιὰ πλατιὰ χώρα, ποὺ τὴ λένε Μακεδονία. Οἱ κάτοικοί της, οἱ Μακεδόνες, ἦταν ἄνθρωποι ὑψηλοὶ καὶ δυνατοί. Χρόνια ὅμως ἔμειναν κλεισμένοι στὰ βουνά τους κι ἄργησαν νὰ προκόψουν. Στὴν παραλία τῆς Μακεδονίας ἦταν ἑλληνικὲς ἀσπίδες. Αὐτὲς τὶς ἐξουσίαζαν οἱ Ἀθηναῖοι, ποὺ ἐμπόδιζαν τοὺς Μακεδόνες νὰ κατεβοῦν στὴ θάλασσα. Γι' αὐτὸ οἱ Μακεδόνες ἔμειναν γεωργοὶ καὶ βοσκοί.

59. Ὁ Βασιλιάς Φίλιππος (359 — 336 π. Χ.).

Ὅστος οἱ Μακεδόνες ἦταν δυνατὴ φυλὴ καὶ περιέμεναν τὴν ὥρα τους. Ὑστερα ἀπὸ τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο ἄρχισαν νὰ προκόβουν. Ἔμαθαν νὰ κάνουν οἱ ἴδιοι ἐπιπλα, σκευὴ οἰκιακά, ἀγγεῖα, ὅπλα, ἐνῶ ὡς τότε αὐτὰ τὰ ἔφερον ἀπ' ἔξω.

Τὸ 359, δηλαδὴ δυὸ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴ μάχη στὴ Μαντίνεια, στὸ θρόνο τῆς Μακεδονίας ἀνέβηκε ἕνας σπουδαῖος βασιλιάς, ὁ Φίλιππος, ποὺ τὴν ἔκαμε μεγάλη καὶ τὴ δόξασε.

Ὁ Φίλιππος ἦταν πολὺ νέος, μόλις 23 χρόνων, ἔξυπνος ὅμως πολὺ, μορφωμένος καὶ πονηρὸς διπλωμάτης. Πρῶτοῦ γίνε βασιλιάς, εἶχε μείνει ἀρκετὸ καιρὸ στὴ Θήβα κι ἔμαθε πῶς κυβερνοῦνται οἱ ἑλληνικὲς πόλεις, πῶς εἶναι ὀργανωμένος ὁ στρατὸς τους. Μαζὶ μὲ

αυτὰ ὅμως κατάλαβε τὴν ἔχθρα πὺ τὶς χώριζε, τὰ μίση καὶ τὶς κακίαι πὺ εἶχαν τὰ πολιτικὰ κόμματα. Σκέφτηκε λοιπὸν πὺς μπορούσε νὰ κάμει δυνατὴ τὴ Μακεδονία καὶ νὰ ἐξουσιάσει τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Φίλιππος φρόντισε πρῶτα νὰ κάμει καλὸ πεζικὸ στρατό. Ἔκαμε φάλαγγα ἀπὸ 6000 στρατιῶτες, πὺ τὸν ὤπλισε μὲ κάτ. μεγάλα κοντάρια, 6 μέτρα μῆκος. Τὸ ὄπλο αὐτὸ τὸ ἔλεγαν σ ἄ ρ ι σ σ α. Οἱ 6000 ἔκαναν 16 σειρὲς καὶ ὄλο αὐτὸ τὸ σῶμα ἔμοιαζε σάν κινητὸ φρούριο, πὺ εἶχε ἐμπρὸς του ὀλόκληρο δάσος ἀπὸ κοντάρια. Τὸ στρατιωτικὸ αὐτὸ σῶμα τὸ εἶπαν μ α κ ε δ ο ν ι κ ῆ φ ἄ λ λ α γ γ α. Εἶχε ὅμως καὶ πολὺ καλὸ ἵππικόν. Ἔτσι ὁ μακεδονικὸς στρατὸς ἔγινε ὁ καλύτερος τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

60. Ἡ νίκη στὴ Χαιρώνεια (338).

Ὁ Φίλιππος τάβαλε μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Ἦθελε νὰ τοὺς διώξει ἀπὸ τὴν παραλία καὶ νὰ κατεβεῖ στὴ θάλασσα. Ἔγινε μεγάλο κακὸ καὶ οἱ ἑλληνικὲς χώρες ταράχθηκαν πάλι.

Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν μπορούσαν νὰ τὰ βγάλουν μὲ τὸ Φίλιππο, γατὶ τὴν πόλη τὴν κυβερνοῦσαν οἱ πλούσιοι ἔμποροι καὶ χρηματιστὲς καὶ αὐτοὶ δὲν ἤθελαν πόλεμο. Δὲν εἶχαν λαϊκὸ στρατὸ παρὰ ἔπαιρναν στρατιῶτες μὲ πληρωμὴ, μ ι σ θ ο φ ὄ ρ ο υ ς ὅπως ἔλεγαν.

Στὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὴν Ἀθήνα ζοῦσε ὁ Δ η μ ο σ θ ἔ ν η ς, ἓνας πολὺ καλὸς πατριώτης, πὺ ἔγινε ἔνδοξος μὲ τὴ ρητορικὴ του, δηλαδὴ μὲ τὴ δύναμη τοῦ λόγου του. Αὐτὸς πολέμησε ὅσο βαστοῦσαν οἱ δυνάμεις του τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου. Δὲν μπόρεσε ὅμως νὰ σταματήσει τὸν πονηρὸ καὶ τολμηρὸ βασιλιὰ τῆς Μακεδονίας.

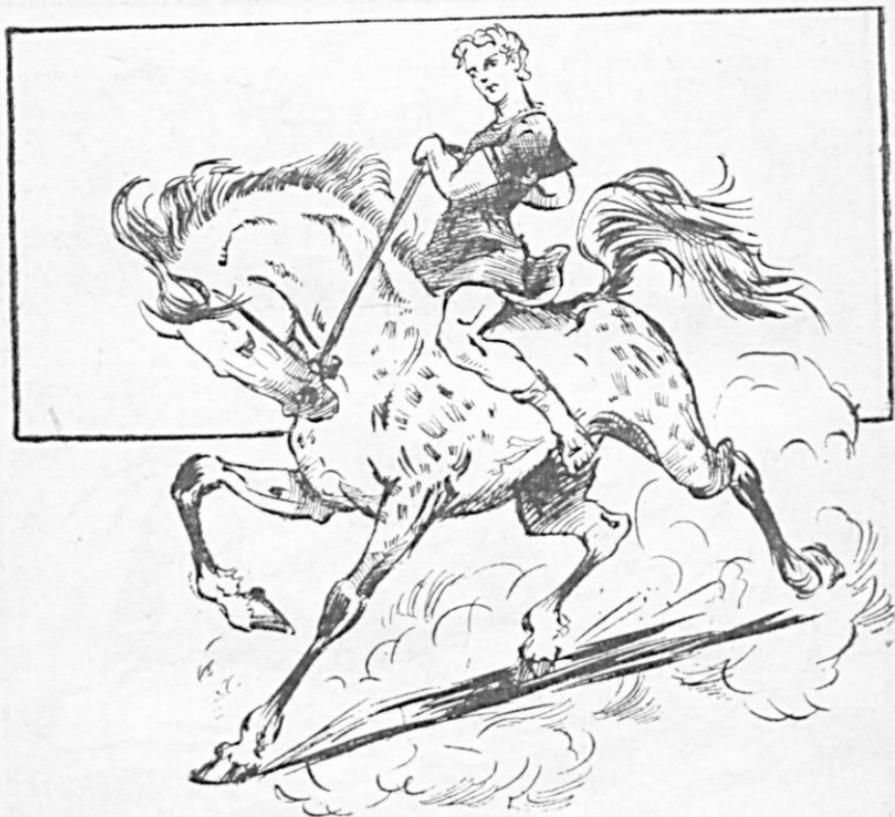
Ὁ Φίλιππος ἔδιωξε τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὴν παραλία τῆς Μακεδονίας καὶ κατέβηκε στὴ θάλασσα. Δυναμομένος τῶρα πῆγε νὰ χτυπήσει τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Δημοσθένης.

Ἐξαφνα βρῆκε εὐκαιρία καὶ πέρασε τὶς Θερμοπύλες. Οἱ Ἕλληνες ταράχτηκαν πολὺ καὶ ὁ Δημοσθένης κατάφερε νὰ ἐνώσει τὴ Θήβα μὲ τὴ Ἀθήνα. Στὴ Χαιρώνεια τῆς Βοιωτίας ἔγινε μεγάλη μάχη. Ὁ στρατὸς

τοῦ Φιλίππου νίκησε τὸ στρατὸ τῶν δύο πόλεων. Σκοτώθηκαν 1000 Ἀθηναῖοι καὶ ἄλλοι 2000 ἔπεσαν αἰχμάλωτοι.

Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος 14 ἐτῶν δαμάζει τὸ Βουκέφαλο.

61. Σχέδια τοῦ Φιλίππου.

Καμιά πόλη δὲν μπορούσε ν' ἀντισταθεῖ στοῦ Φιλίππου, πὺ ἀπὸ τῆ μέρα ἐκείνη εἶχε στὴν ἐξουσία του τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Φίλιππος κάλεσε τοὺς Ἕλληνας σὲ συμβούλιο στὸν Ἴσθμό. Τοὺς εἶπε πὼς δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ ὑποδουλώσει τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς παρακίνησε νὰ ἐνωθοῦν γιὰ νὰ χτυπήσουν τοὺς Πέρσες. Οἱ Ἕλληνας τὸ δέχτηκαν καὶ ἔκαμαν τὸ Φίλιππο ἀρχηγὸ τοῦ πολέμου.

Ὁ Φίλιππος πῆγε στὴ Μακεδονία γιὰ νὰ ἐτοιμαστεῖ. Μὰ ἐνῶ ἔκανε τὸ γάμο τῆς κόρης του, ἓνας δυσσαρεστημένος ἀξιωματικὸς τὸν σκότωσε. Ἔτσι χάθηκε ὁ Φίλιππος μόλις 47 ἐτῶν. Στὰ 24 χρόνια ποὺ βασίλευσε ἔκαμε τὴ Μακεδονία τὸ πρῶτο κράτος στὴν Ἑλλάδα.

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

62. Τὰ παιδικά του χρόνια.

Τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου τὰ πραγματοποιοῖσε ὁ γιὸς του Ἀλέξανδρος.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ μικρὸ παιδὶ φαινότανε πὼς θὰ γίνεи σπουδαῖος. Ἦταν ἓνα παιδὶ μ' ἐξαιρετικὰ χαρίσματα, καλοκαίωμένος, μ' ἓνα κεφάλι ὑψηλό, τριγυρισμένο ἀπὸ ξανθὰ μαλλιά, πὸν ἔμοιαζε κεφάλι λεονταριοῦ. Ἦταν ὄλο ζωὴ καὶ φλόγα. Δὲν μποροῦσε νὰ ἀκούσει στρατιωτικὴ μουσικὴ χωρὶς νὰ ταραχθεῖ.

Ὁ πατέρας του φρόντισε νὰ τὸ γυμνάσει στὰ στρατιωτικὰ καὶ νὰ τοῦ μάθει τὴ διοίκηση. Στοὺς πολέμους τὸν ἔπαιρνε μαζί. Γιὰ νὰ τὸν μορφώσει καλύτερα, κάλεσε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἓνα μεγάλο σοφό, τὸν Ἀριστοτέλη. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπ' ὅλα τὰ μαθήματα περισσότερο ἀγάπησε τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, τὴν Ἰλιάδα ξεχωριστά. Θαύμαζε πολὺ τὸν Ἀχιλλέα καὶ ἤθελε νὰ τοῦ μοιάσει.

63. Ἡ ἐκστρατεία στὴν Ἀσία.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνέβηκε στὸ θρόνο 20 χρονῶν. Οἱ ἐχθροὶ του δὲν τὸν λογάριζαν καὶ τοῦ ἔκαναν πολλὰς δυσκολίες. Ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς χτύπησε ὅλους καὶ ἔδειξε τί ἀξίζει. Ὑστερὰ ἐτοιμάστηκε γιὰ νὰ πολεμήσει τὸ βασίλειόν τῆς Περσίας.

Ξεκίνησε την άνοιξη τοῦ 334 μὲ 30 χιλιάδες πεζικό και 5 χιλιάδες ἰπικό. Οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τοῦ ἔστειλάν μιὰ δύναμη ἀρκετὰ σημαντική. Πῆρε τὴν ἀκρογιαλιὰ τῆς Θράκης και πέρασε τὸν Ἑλλήσποντο μὲ καράβια.

Βασιλιάς τῆς Περσίας ἦταν ὁ Δ α ρ ε ἰ ο ς Γ' ὁ Κ ο δ ο μ α ν ὄ ς.

Οἱ σατράπες του μάζεψαν ἀρκετὸ στρατὸ πάνω στὸ Γ ρ α ν ι κ ὸ π ο τ α μ ὸ, πού δὲν εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο. Ἐκεῖ ἔγινε ἡ πρώτη μάχη. Ὁ Ἀλέξανδρος νίκησε τοὺς Πέρσες και τοὺς σκόρπισε. Κινδύνεψε ὅμως νὰ σκοτωθεῖ ἕνας Πέρσης τοῦ ρίχτηκε ἀπὸ πίσω και πῆγαινε νὰ τὸν χτυπήσει. ἕνας ὅμως ἀπὸ τοὺς μακεδόνας ἀξιωματικούς, ὁ Κλεῖτος, πρόφτασε και τούκοψε τὸ χέρι.

Ἐστερα ἀπὸ τὴ νίκη στὸ Γρανικὸ ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε κύριος τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ πόλεις τοῦ ἀνοίγαν τὶς πύλες τους. Ὅταν ἔφτασε στὸ Γ ὀ ρ δ ι ο, μιὰ πόλη τῆς Φρυγίας, τοῦ ἔδειξαν ἕνα ἀμάξι, πού οἱ τροχοὶ του ἦταν δεμένοι μὲ τέτοια τέχνη στὸν ἄξονα, ὥστε κανεὶς δὲν μπόρεσε νὰ τὸ λύσει. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶδε κι ἀπόειδε. Τέλος τραβήξε τὸ σπαθὶ του και ἔκοψε τὸ σκαλί.

64. Ὁ Ἀλέξανδρος στὴν Αἴγυπτο.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε σκοπὸ νὰ τραβήξει στὴν Αἴγυπτο, τὴν παλιὰ και φημισμένη χώρα. Στὸ δρόμο του ὅμως ἐπάνω, στὸ σημεῖο πού γυρίζει κανεὶς γιὰ νὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία στὴ Συρία, ὁ Δαρεῖος εἶχε μαζέψει πολὺ στρατό. Ἡ μάχη ἔγινε κοντὰ στὴν Ἴσσο τὸ 333. Ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου νίκησε τοὺς Πέρσες. Ὁ Δαρεῖος ἔφυγε τρομαγμένος, ὁ στρατὸς του σκόρπισε κι ὁ Ἀλέξανδρος πῆρε ἄπειρα λάφυρα.

Ὑστερα πέρασε τὴ Συρία καὶ ἔφτασε στὴν Αἴγυπτο. Οἱ κάτοικοι τὸν δέχτηκαν σὰν ἐλευθερωτὴ καὶ οἱ ἱερεῖς εἶπαν πὼς εἶναι γιὸς τοῦ μεγάλου θεοῦ.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔχτισε μίαν πόλιν ἐκεῖ ποὺ χύνεται ὁ Νεῖλος ποταμὸς στὴ θάλασσα καὶ τὴν ὠνόμασε Ἀλεξάνδρεια, ποὺ ἔγινε μεγάλη καὶ ξακουστή.

65. Ὁ Ἀλέξανδρος καταλύει τὸ Περσικὸ Κράτος.

Ὑστερα τράβηξε γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸ Δαρεῖο. Ἐκεῖνος εἶχε μαζέψῃ ἄπειρα στρατεύματα στὰ Ἄρβηλα, πέρα ἀπὸ τὸν Τίγρη ποταμὸ. Εἶχε διαλέξῃ μιὰ πλατιὰ πεδιάδα γιὰ νὰ χωρέσουν οἱ στρατιῶτες του.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔφτασε ἐκεῖ καὶ πῆγε νὰ χτυπήσῃ τὸ Δαρεῖο. Ἐγινε ὅ,τι καὶ στὴν Ἴσσο. Οἱ λιγότεροι Μακεδόνες χώθησαν μέσα στὰ πλήθη τῶν Περσῶν, τοὺς αἰματοκύλησαν καὶ τοὺς τάραξαν. Ὁ Δαρεῖος ἔφυγε τρομαγμένος καὶ σκόρπισε ὁ στρατὸς του (331).

Ὑστερα ἀπὸ τὴ μάχη αὐτὴ ὁ Δαρεῖος δὲν μπόρεσε νὰ μαζέψῃ ἄλλο στρατό. Ὁ Ἀλέξανδρος πῆρε τὴ μὲν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη τὶς μεγάλες πόλεις τῆς Περσίας. Στὰ Σοῦσα ἔκαψε τὰ ἀνάκτορα τοῦ Δαρεῖου, γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Ξέρξη ποὺ ἔκαψε τοὺς ναοὺς στὴν Ἀκρόπολιν τῆς Ἀθήνας καὶ γιὰ νὰ δείξῃ πὼς ἡ βασιλεία τοῦ Δαρεῖου καὶ τῆς οἰκογενείας τελείωσε.

Στὸ μεταξὺ ἓνας σατραπῆς σκότωσε τὸ Δαρεῖο. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔθαψε μὲ τιμῆς τὸ Δαρεῖο, τιμώρησε τὸ δολοφόνον καὶ κήρυξε τὸν ἑαυτοῦ του διάδοχον τοῦ Δαρεῖου.

Ἔτσι καταλύθηκε τὸ Περσικὸ κράτος.

66. Ὁ Ἀλέξανδρος στήν Ἐπάνω Ἀσία καί στίς Ἰνδίες.

Ὁ πόλεμος εἶχε τελειώσει. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως εἶχε τήν περιέργεια νά ἰδεῖ κι ἄλλες χῶρες. Περισσότερο τόν τραβοῦσαν οἱ Ἰνδίες, μιὰ παλιά καί φημισμένη σάν τήν Αἴγυπτο χώρα, πού βρίσκεται στήν ἄλλη ἄκρη τῆς Ἀσίας.

Ἀνέβηκε πρῶτα σέ κάτι ὑψηλές χῶρες πού εἶναι στή μέση τῆς Ἀσίας, στήν Ἐ π ά ν ω Ἀ σ ί α ὅπως λένε. Ἐφτασε στήν Κασπία θάλασσα, ανέβηκε ὡς τὸ σημερινὸ Τουρκεστάν. Εἶδε διάφορους λαοὺς κι ἔκαμε πολλές μάχες. Παντοῦ νικοῦσαν οἱ Μακεδόνες.

Ἀπ' ἐκεῖ κατέβηκε σὰ νότια κι ἔφτασε στήν κοιλάδα τοῦ Ἰ ν δ ο ῦ, τοῦ μεγάλου ποταμοῦ, πού εἶναι στίς Ἰνδίες. Ἦθελε νά προχωρήσει πρὸ πέρα. Μὰ τὸν σταμάτησαν οἱ στρατιῶτες του, πού εἶχαν κουραστεῖ καὶ δὲν ἐννοοῦσαν νά προχωρήσουν.

Κατέβηκε τὸ ρεῦμα τοῦ Ἰνδοῦ ὡς τὴ θάλασσα. Ἐφτασε στὸν Ἰνδικὸ Ὠκεανό. Ἐκεῖ ἔφτιαξε στόλο καὶ διάταξε τὸ ναύαρχό του Νέαρχο νά ἐξετάσει τὴν παραλία. Ὁ ἴδιος μὲ τὸ στρατό του τράβηξε ἀπὸ τὴν ξηρά. Πέρασε ἀπὸ μιὰ ἔρημο, πού ὁ στρατός του ὑλόφερε, πολὺ ἀπὸ τὴ δίψα. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως ἔδινε πρῶτος τὸ παράδειγμα καὶ τὸν ἀκολουθοῦσαν οἱ στρατιῶτες του. Μιὰ μέρα μερικοὶ στρατιῶτες βρῆκαν λίγο νερό, τὸ μάζεψαν μὲ προσοχὴ καὶ τόφεραν στὸ βασιλιά τους. Αὐτὸς ὅπως πῆρε τὸ δοχεῖο μὲ τὸ νερὸ καὶ τὸ ἔχυσε. «Ὅταν ὁ στρατός μου διψάει, εἶπε, εἶναι ντροπὴ νά πῶ ἐγώ». Τέλος ἔπειτα ἀπὸ μεγάλη πορεία γύρισε στὴ Βαβυλῶνα, στὴ μεγάλη πόλη πού ἦταν ἐπάνω στὸν Εὐφράτη ποταμό. Ἐκεῖ ἔφτασε κι ὁ Νέαρχος, ἀφοῦ ανέβηκε τὸν Περσικὸ κόλπο μὲ τὰ καράβια του.

67. Τὰ σχέδια τοῦ Ἀλέξανδρου.

Ὄταν γύρισε στὴ Βαβυλῶνα ὁ Ἀλέξανδρος ἦταν ἀκόμη νεώτατος, μόλις 32 χρόνων κι εἶχε ἐκτελέσει ἕνα τόσο μεγάλο ἔργο. Σ' ὅλον τὸν κόσμο εἶχαν ἀκουστῆ τὰ κατορθώματά του. Γι' αὐτὸ ὅταν γύρισε στὴ Βαβυλῶνα, βρῆκε ἐκεῖ ἀποσταλμένους ἀπὸ ὅλα τὰ κράτη τοῦ κόσμου, πὺν τοὺς εἶχαν στείλει οἱ βασιλιάδες τους νὰ χαρητῆσουν τὸν Ἀλέξανδρο καὶ νὰ τὸν συγχαροῦν γιὰ τὰ κατορθώματά του. Οἱ νίκες ὅμως κι οἱ δόξες δὲν τὸν χόρτασαν. Τώρα εἶχε μεγάλα σχέδια στὸ νοῦ του.

Ἦθελε νὰ κάμει πρωτεύουσά του τὴ Βαβυλῶνα, νὰ χτίσει μεγάλο λιμάνι ἐκεῖ πάνω στὸν Εὐφράτη, νὰ κάμει τὴν πόλη αὐτὴ κέντρο στὸ παγκόσμιο ἐμπόριο κι ἀπὸ κεῖ νὰ κυβερνήσει τὸ ἀπέραντό του κράτος.

Μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες του ἐπιθυμίες ἦταν νὰ συμφιλιώσει τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ἀσιάτες. Ἦθελε νὰ μορφώσει τοὺς Ἀσιάτες μὲ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία. Γιὰ νὰ τοὺς κάμει νὰ τὸν συμπαθήσουν, τοὺς περιποιήθηκε πολὺ, τοὺς ἔδωσε θέσεις, τοὺς πῆρε στὸ στρατό του. Πάντρεψε πολλοὺς Μακεδόνες μὲ Ἀσιάτισσες κι ὁ ἴδιος ἔδωσε τὸ παράδειγμα παίρνοντας γυναῖκα μιὰ Περσίδα, τὴ Ρωξάνη.

Αὐτὰ ὅμως πείραζαν τοὺς Μακεδόνες. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παλιοὺς φίλους του, οἱ στρατηγοί, πὺν τὸν ὑπῆρτησαν, ἦταν δυσανεκτοί. Ἔβλεπαν πὺς ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε ἀλλάξει. Οἱ μεγάλες ἐπιτυχίες τὸν ἔκαναν περήφανο κι ἀκατάδεχτο κι οἱ κολακείες πὺν τοῦ ἔκαναν οἱ Ἀσιάτες τὸν ξεμυάλισαν. Ἄφησε τὰ ἀπλὰ ἑλληνικὰ ἐνδύματα καὶ φόρεσε περσικά. Ἦθελε νὰ τὸν προσκυνοῦν λέφτοντας στὰ γόνατα, ὅπως συνήθιζαν νὰ τὸ κάνουν στοὺς βασιλιάδες τῆς Περσίας. Οἱ Μακεδόνες δὲν μποροῦσαν νὰ ἀνεχτοῦν κάτι τέτοιο. Ὁ Ἀλέξανδρος

ὁμως χτύπησε σκληρὰ αὐτοὺς πὺ φανέραναι τὴ δυσαρέσκειά τους. Σκότωσε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους στρατηγούς. Μιὰ φορὰ πάλι, στὸ συμπόσιο μεθυσμένος ἄρπαξε τὸ δόρυ ἑνὸς στρατιώτη καὶ τὸ βύθισε στὸ στήθος τοῦ Κλείτου, πὺ τοῦ εἶχε σώσει τὴ ζωὴ στὸ Γρανικό.

68. Τὸ τέλος τοῦ Ἀλέξανδρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἦταν κουρασμένος καὶ ἐκνευρισμένος πολὺ χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ τὸ καταλαβαίνει. Ἐξαφνα τὸν ἔπιασε μιὰ κακὴ ἀρρώστεια, ἕνας δυνατὸς πυρετός, ἐλονοσία, καθὼς φαίνεται. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο δὲν ἤξεραν νὰ θεραπεύσουν αὐτὴ τὴν ἀρρώστεια. Ἔκαναν ὅλα τὰ ἐνάντια. Τὸν ἔβαλαν νὰ κοιμᾶται σὲ ὑγρὰ μέρη. Ἐγινε μεγάλη ταραχὴ στὸ στράτευμα. Οἱ στρατιῶτες λάτρευαν τὸ βασιλιά τους καὶ ζητοῦσαν ἐπίμονα νὰ τὸν ἰδοῦν, γιατί δὲν πίστευαν πὺς ἦταν τόσο βαριὰ ἀρρωστός. Οἱ γιατροὶ ὅλοι νύχτα μέρα φρόντιζαν μὲ φάρμακα νὰ τὸν γιτρέψουν. Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπόφερε πολὺ καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες πέθανε, τὸν Αὐγούστο τοῦ 323. Ἦταν τότε μόλις 33 χρόνων.

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

69. Ὁ χωρισμὸς τοῦ κράτους.

Ὁ Ἀλέξανδρος πέθανε προτοῦ ὀργανώσει καὶ καλοστερεώσει τὸ κράτος του. Δὲν εἶχε διάδοχο πού νὰ κληρονομήσει τὸ θρόνο του.

στρατηγοὶ του δὲν ἤθελαν νὰ ὑπακούσουν σὲ κανένα. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν κάμει ὄνομα στοὺς πολέμους, ἦταν πλούσιοι καὶ ὑπερήφανοι.

Ἔτσι ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλέξανδρου ἔγιναν πολλὰς ταραχάς. Οἱ στρατηγοὶ του πολέμησαν ἀνάμεσά τους, χύθηκε πολὺ αἷμα καὶ ἔγινε μεγάλο κακὸ στὴν Ἀσία καὶ στὴν Ἑλλάδα.

Ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ τὸ 301 π. Χ. ἔγινε μιὰ μεγάλη μάχη στὴν Ἰψὸ τῆς Φρυγίας. Ἡ μάχη αὐτὴ σήμαινε τὸ τέλος. Οἱ στρατηγοὶ χώρισαν τὸ κράτος σὲ πολλὰ μικρότερα κράτη. Ἔτσι γεννήθηκαν τὰ βασίλεια τῶν διαδόχων.

70. Τὰ κράτη τῶν διαδόχων.

Τὰ σημαντικώτερα ἀπὸ τὰ κράτη πού προῆλθαν ἀπὸ τὴν διαίρεση τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἶναι:

1) Τὸ βασίλειο τῆς Αἰγύπτου.— Τὴν Αἴγυπτο τὴν πῆρε ἓνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους στρατηγούς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ γιὸς τοῦ Λάγου. Ὅλοι οἱ βασιλιάδες τοῦ βασιλείου αὐτοῦ ὀνομάζονται Πτολεμαῖοι. Τοὺς λένε καὶ Λαγίδες, γιατί ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοὺς ἦτο γιὸς τοῦ Λάγου.

Πρωτεύουσά των ἦταν ἡ Ἀλεξάνδρεια, πού μὲ τὸν καιρὸ ἔγινε μεγάλη καὶ πλούσια, πρόκρινε στὸ ἐμπόριο καὶ στὶς τέχνες. Τὸ ταμεῖο τῶν βασιλιάδων γέμιζε ἀπὸ τὶς φορολογίες καὶ γι' αὐτὸ μπόρεσαν νὰ κάμουν στρατὸ καὶ στόλο καὶ νὰ προστατεύσουν τὰ Γράμματα.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια εἶχε σπουδαία βιβλιοθήκη, πολλοὺς σοφοὺς, ποιητὲς, καλλιτέχνες.

Τὸ βασίλειο τῆς Αἰγύτου ἔζησε πάνω κάτω 300 χρόνια, ἦταν πολὺ πλούσιο καὶ εἶχε γίνει ἓνα σπουδαιότατο κέντρο τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Τέλος τὸ κυρίεψαν οἱ Ῥωμαῖοι.

2) Τὸ βασίλειο τῆς Ἀσίας.— Ὁ νεώτερος ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου Σέλευκος πῆρε τὴ Συρία καὶ ἄλλες χῶρες καὶ ἴδρυσε βασίλειο, πού τὸ ἔλεγαν τῆς Ἀσίας εἴτε τῆς Συρίας. Τὸ κράτος ἔφτανε ἀπὸ τὴ θάλασσα ὡς τὸν Τίγρη. Πρωτεύουσά του ἦταν ἡ Ἀντιόχεια. Οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς βασιλιάδες του λεγότανε Ἀντίοχοι. Λέγονταν ὅμως καὶ Σελευκίδες, δηλαδὴ ἀπόγονοι τοῦ Σέλευκου.

Οἱ Σελευκίδες προσπάθησαν νὰ ἐξελληνίσουν τὸν τόπο. Κ' ἐδῶ ἤγμισαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες. Καὶ τὸ κράτος αὐτό, ἀφοῦ ἔζησε ἀρκετὰ χρόνια, τὸ κυρίεψαν ἀργότερα οἱ Ῥωμαῖοι.

3) Τὸ βασίλειο τῆς Περγάμου.— Ἦταν μικρὸ κράτος στὰ δυτικὰ τῆς Μ. Ἀσίας κοντὰ στὴ Σμύρνη. Οἱ βασιλιάδες του ἔχουν τὸ ὄνομα Ἐύμενης ἢ Ἀτταλός. Τοὺς λένε καὶ μὲ οἰκογενειακό τους ὄνομα Ἀτταλίδες.

Τὸ μικρὸ αὐτὸ κράτος ἔγινε ἔνδοξο, γιατί στὴν Πέργαμο καλλιεργήθηκαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ ἑλληνικὴ τέχνη. Μερικὰ ἐξαιρέτα μνημεῖα σώζονται στὰ εἰρηπιά της.

4) Τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας.—

Τὸ παλαιὸ κράτος τῆς Μακεδονίας ἔμεινε τὸ δυνατώτερο στὴν Ἑλλάδα ὕστερα ἀπὸ τὸ χωρισμὸ καὶ ἐπίμενε νὰ τὴν ἐξουσιάζει.

5) Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία.— Ἐξω ἀπὸ τὰ κράτη τῶν διαδόχων, στὴν Ἑλλάδα ἔμεναν τὰ παλαιὰ μικρὰ κράτη. Ἀθήνα, Σπάρτη, Θήβα δὲν εἶχαν συμμαχία. Στὰ χρόνια αὐτὰ ἐνώθησαν οἱ πόλεις τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἀχαΐας καὶ ἔκαμαν δυὸ ἐνώσεις, δυὸ συμπολιτεῖες ὅπως ἔλεγαν, τὴν Αἰτωλικὴν καὶ τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτεία.

Οἱ Συμπολιτεῖες εἶχαν σκοπὸ ν' ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τους ἐναντίο στὸ βασιλιὰ τῆς Μακεδονίας. Δὲν ἄργησαν ὅμως νὰ πιασθῶν ἀναμεταξύ τους καὶ νὰ ζητήσουν τὴ βοήθεια τῆς Μακεδονίας. Ἐγιναν καινούργοι πόλεμοι καὶ καταστροφές καὶ ἡ Ἑλλάδα ξέπεφτε ἀπὸ μέρα σὲ μέρα.

Ἀπὸ τὶς δυὸ Συμπολιτεῖες ἡ Ἀχαϊκὴ προώδευσε περισσότερο. Μ' αὐτὴν ἐνώθηκε σχεδὸν ὅλη ἡ Πελοπόννησος καὶ ἓνα μέρος τῆς Στερεᾶς. Τὴ Συμπολιτεία αὐτὴ τὴν κυβέρνησε πολλὰ χρόνια ἓνας περίφημος στρατηγός, ὁ Ἄρατος, πὺν τὴν μεγάλωσε πολὺ. Ἐπίσης πολὺ ξακουστὸς ἦταν καὶ ὁ στρατηγὸς τῆς Συμπολιτείας αὐτῆς Φιλοποίμενας. Ὅλες οἱ προσπάθειες τοῦ Ἄρατου καὶ τοῦ Φιλοποίμενα χάθηκαν μέσα στοὺς ἐμφύλιους πολέμους, πὺν τάραξαν καὶ ἀδυνάτισαν πολὺ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐποχὴ αὐτή. Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα ἀδυνατισμένη παραδόθηκε, καθὼς θὰ ἰδοῦμε, τοὺς Ρωμαίους.

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΚΥΡΙΕΥΟΥΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

71. Οί Ρωμαῖοι.

Οί Ρωμαῖοι ἦταν ἕνας λαὸς τῆς Ἰταλίας. Βαστοῦσαν κι αὐτοὶ ἀπὸ τὴ μεγάλη Βόρεια εἴτε Ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ ὅπως κι οἱ Ἕλληνες κι εἶχαν ἔρθει στὴν Ἰταλία στὰ ἴδια χρόνια πὺν οἱ Ἕλληνες ἦρθαν στὴν Ἑλλάδα.

Τὸ ὄνομά τους τὸ πῆραν ἀπὸ τὴ Ρώμη, τὴν πρωτεύουσά τους, πὺν εἶναι πάνω στὸν ποταμὸ Τίβερη. Τὴν ἀρχὴ τῆς Ρώμης δὲν τὴν ξέρομε καλά. Φαίνεται ὅτι χτίσθηκε τὸ 753 π. Χ. Ἀργότερα διηγῆθηκαν πὺς τὴ Ρώμη τὴν ἔχτισαν δυὸ ἀδελφοί, ὁ Ρ ω μ ὺ λ ο ς κι ὁ Ρ ῶ μ ο ς.

Οἱ Ρωμαῖοι στὴν ἀρχὴ εἶχαν μικρὸ κράτος. Τὸ μεγάλο ὅμως μὲ ἀκατάπαυστους πολέμους μὲ τοὺς γείτονές τους. Μὲ τὸν καιρὸ καὶ τὴν ἐπιμονὴ τους κυρίευσαν ὅλη τὴν Ἰταλία. Ἀκόμα κι οἱ ἑλληνικὲς πόλεις πὺν ἦταν στὴν Κάτω Ἰταλία δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς ἀντισταθοῦν.

72. Οἱ Ρωμαῖοι κυριεύουν τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ρώμη, ἀφοῦ ἔνωσε ὅλη τὴν Ἰταλία στὴν ἐξουσία της, ἔγινε μεγάλη δύναμη.

Ἀντίζηλη εἶχε τὴν Καρχηδόνα, μιά μεγάλη καὶ πλούσια πόλη στὴν παραλία τῆς Ἀφρικῆς, στὴ θέση τῆς σημερινῆς Τύνιδας. Ἡ Καρχηδόνα εἶχε δυνατὸ στόλο. ἐξουσίαζε τὴ θάλασσα κι ἔκανε μεγάλο ἐμπόριο.

Ρώμη καὶ Καρχηδόνα πάλαιψαν περισσότερο ἀπὸ 100

χρόνια. Ἐγίναν τρεῖς μεγάλοι πόλεμοι καὶ τοὺς λένε Κ α ρ χ η δ ο ν ι κ ο ὺ ς π ο λ έ μ ο υ ς (264-146). Στὸ τέλος νίκησε ἡ Ρώμη καὶ κατὰστρεψε τὴν Καρχηδόνα.

Στὸ δεύτερο Καρχηδονικὸ πόλεμο ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος Ε΄ θέλησε νὰ βοηθήσει τοὺς Καρχηδονίους. Γι' αὐτὸ μόλις ἐτελείωσε ὁ πόλεμος, οἱ Ρωμαῖοι ἔστειλαν στρατὸ στὴν Ἑλλάδα καὶ ἄρχισαν πόλεμο μὲ τὴ Μακεδονία. Οἱ Ρωμαῖοι στὴν ἀρχὴ δυσκολεύτηκαν, γιατί ἡ Μακεδονία εἶχε πολὺ καλὸ στρατό. Τέλος ὅμως νίκησαν τὸ Φίλιππο σὲ μιὰ μεγάλη μάχη καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ κάμει ταπεινωτικὴ εἰρήνη. Ἀργότερα οἱ Ρωμαῖοι νίκησαν τὸ γιὸ τοῦ Φίλιππου Περσέα καὶ ὑπόταξαν τὴ Μακεδονία.

Ἦταν πολὺ εὐκόλο τώρα νὰ ὑποτάξουν ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ἡ μόνη δύναμη πού τοὺς ἀντιστάθηκε ἦταν ἡ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἄρχισαν νὰ τὴ χτυπήσουν.

Ἐπειδὴ τοὺς φάνηκε πὼς ὁ στρατηγὸς πού εἶχαν στείλει δὲν πολεμοῦσε μὲ ὄρεξη, γιατί συμπαθοῦσε τὴν Ἑλλάδα, ἔστειλαν ἕναν ἀμόρφωτο καὶ βίαιο στρατηγό. τὸ Μόμμιος.

Αὐτὸς τράβηξε ἴσα στὴν Πελοπόννησο. Κοντὰ στὸν Ἴσθμό, σὲ μιὰ θέση πού τὴν ἔλεγαν Λευκόπετρα, νίκησε τὸν τελευταῖο ἑλληνικὸ στρατό. Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν Δίαιος, ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησε νὰ ζῆσει ὕστερα ἀπὸ τὸ πάθημα αὐτό, αὐτοκτόνησε. Ὁ Μόμμιος πῆρε τὴν Κόρινθο καὶ τὴν ἔκαψε.

Οἱ Ρωμαῖοι ἔνωσαν τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴ Μακεδονία καὶ τὴν ἔκαμαν ἐπαρχία τους. Ἔτσι ἔχασαν τὴν ἀνεξαρτησία τους οἱ Ἕλληνες (146). Τὸ χρόνο αὐτὸ τὸ βάζουν γιὰ τέλος τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἱστορίας.

73. Τὸ ξάπλωμα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀπὸ τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο ὡς τὴν ὑποταγὴν τοὺς Ῥωμαίους οἱ πόλεμοι καὶ οἱ ταραχὲς δὲν ἔπαψαν στὴν Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ ἀδυνάτισαν καὶ ξέπεσαν οἱ Ἕλληνες.

Σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα ὅμως δούλεψε τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα. Στὰ χειρότερα ἀκόμη χρόνια ἡ Ἑλλάδα εἶχε σοφοὺς, γλύπτες, ἀρχιτέκτονες.

Πρώτη ἀνάμεσα στὶς ἑλληνικὲς πόλεις ἦταν πάντα ἡ Ἀθήνα. Ἐκεῖ ἔζησαν τὸν 4ον αἰῶνα σπουδαῖοι σοφοί, ὅπως ὁ Πλάτωνας, ποὺ ἦταν μαθητὴς τοῦ Σωκράτη, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, μαθητὴς τοῦ Πλάτωνα, ποὺ ὁ Φίλιππος τὸν κάλεσε δάσκαλο γιὰ τὸ γιό του. Ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἦταν ὁ περίφημος γλύπτης Πραξιτέλης, ποὺ ἔκαμε τὸν Ἔρμη τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἄλλα θαυμάσια ἀγάλματα.

Μὲ τὴν νίκη τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνοίξε ὁ δρόμος καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ξεχύθηκε σὰ δροσερὸ νερὸ στὶς χῶρες τῆς Ἀνατολῆς, τίς πότισε καὶ τίς ἔκαμε ν' ἀνθίσουν. Παντοῦ κατάλαβαν τὴν ἀξία του. Οἱ βάρβαροι ἄρχισαν νὰ μαθαίνουν ἑλληνικά, διάβασαν τὰ ἑλληνικὰ βιβλία, ἔχτισαν σπίτια σὰν τὰ ἑλληνικά, τὰ ἐπίπλωσαν ὅπως οἱ Ἕλληνες, φοροῦσαν ἑλληνικὰ ἐνδύματα καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ζοῦν ὅπως οἱ Ἕλληνες. Ἀρχισαν δηλαδὴ νὰ μιλοῦν τοὺς Ἕλληνας, νὰ ἐξελιγῶνται, ὅπως εἶπαν.

Αὐτὸ τὸ βοήθησαν πολὺ τὰ βασίλεια τῶν διαδόχων ποὺ ἰδρυνθησαν στὶς χῶρες τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ πρωτεύουσές τους, ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Πέργαμος ἦταν πόλεις ἑλληνικὲς. Ἔτσι ξάπλωσε ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στὴν Ἀνατολή.

Ἦρθαν ὕστερα οἱ Ῥωμαῖοι. Κι' αὐτοὶ δὲν ἄργησαν

νὰ καταλάβουν τὴν ἀξία τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ αὐτοὶ ἀγάπησαν τὴν Ἑλλάδα, διάβασαν τὰ ἑλληνικὰ βιβλία, θαύμασαν τὰ ἑλληνικὰ χτίρια καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τὰ μιμηθοῦν. Πῆραν ἑλληνεὺς δασκάλους στὰ παιδιὰ τους καὶ ἔχτισαν κτίρια μεγάλα, ναοὺς, θέατρα, ἀμφιθέατρα, ἵπποδρόμους, ἔκαμαν μεγάλους δρόμους, λουτρόγεφύρια, ὑδραγωγεία. Ἐπειδὴ οἱ Ῥωμαῖοι εἶχαν κυριεῦσει τὶς περισσότερες γῶρες τοῦ κόσμου, τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία πέρασε πρὸ πέρα σ' ὅλη τὴ Δύση.

Ὅλη οἱ λαοὶ παλαιοὶ καὶ νέοι ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Ἔτσι τὰ κράτη τὰ ἑλληνικὰ ἔπεσαν, ἡ ἴδια ἡ Ἑλλάδα ὑποδουλώθηκε στοὺς Ῥωμαίους, μὰ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα ἐξουσίασε ὅλο τὸν κόσμο.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΑ ΠΟΛΥ ΠΑΛΙΑ ΧΡΟΝΙΑ
(2000 — 1100) σελ. 3—5
1. Οί ἀρχαίοι Ἕλληνες καὶ ἡ χώρα τους. — 2. Οί Ἕλληνες ἔρχονται στὴν Ἑλλάδα. — 3. Δωρική μετανάστευση.
- ΑΠΟ ΤΗ ΔΩΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΩΣ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ (1100 — 500 π. Χ.) σελ. 6—9
4. Οί Ἑλληνικὲς φυλές. — 5. Οί Ἑλληνικὲς ἀποικίες. — 6. Κράτη καὶ πολιτεύματα.
- ΣΠΑΡΤΗ σελ. 10—18
7. Ἡ χώρα καὶ οἱ κάτοικοι. — 8. Πῶς ζοῦσαν οἱ Σπαρτιῆτες. — 9. Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν. — 10. Οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης. — 11. Ὁ Λυκούργος. — 12. Πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος. — 13. Δεῦτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος.
- ΑΘΗΝΑ σελ. 19—24
14. Ἡ χώρα καὶ οἱ κάτοικοί της. — 15. Ὁ Κόδρος. — 16. Οἱ ταραχές. — 17. Ὁ Σόλωνας. — 18. Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνα. — 19. Σόλωνας καὶ Κροῖσος.
- Οἱ ΕΘΝΙΚΟΙ ΔΕΣΜΟΙ σελ. 25—30
20. Οἱ δεσμοὶ τῶν Ἑλλήνων. — 21. Τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν. — 22. Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.
- ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ σελ. 31—47
23. Πέρσες καὶ Περσικοὶ πόλεμοι. — 24. Ἴωνική ἐπανάσταση. — 25. Ὁ πρῶτος περσικὸς πόλεμος. — 26. Ὁ ἑλληνικὸς καὶ ὁ περσικὸς στρατός. — 27. Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα. — 28. Ὁ δεῦτερος περσικὸς πόλεμος. — 29. Ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη. — 30.

Θερμοπύλες. — 31. Ὁ Ξέρξης κυριεύει τὴν Ἀθήνα. — 32. Ἡ ναυμαχία στὴ Σαλαμίνα. 33. Ὁ Ξέρξης φεύγει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. — 34. Ἡ μάχη στὴς Πλαταιές. — 35. Ἡ συμμαχία τῶν Ἑλλήνων. — 36. Τὰ κατορθώματα τοῦ Κίμωνος. — 37. Τὸ τέλος τοῦ περσικοῦ πολέμου.

ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

σελ. 48 — 60

38. Τὸ ἀθηναϊκὸ κράτος. — 39. Ἡ δημοκρατία. — 40. Ἡ κοινωνικὴ τάξις. — 41. Ὁ Περικλῆς. — 42. Οἱ τέχνες καὶ τὰ γράμματα. — 43. Ἡ Ἀκρόπολις. — 44. Ἡ ζωὴ τῶν Ἀθηναίων.

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (431 — 404)

σελ. 61 — 64

45. Τὰ αἷτια. — 46. Τὰ δέκα πρῶτα χρόνια. — 47. Ἡ ἐκστρατεία στὴ Σικελία. — 48. Οἱ Σπαρτιῶτες κηριεύουν τὴν Ἀθήνα. — 49. Ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου.

Η ΣΠΑΡΤΗ ΕΞΟΥΣΙΑΖΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

σελ. 66 — 69

50. Ἡ διαγωγή τῶν Σπαρτιῶτων. — 51. Ἡ ἀνάβαση τοῦ Κύρου. — 52. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου στὴν Ἀσία. — 53. Ἡ εἰρήνη τοῦ Ἀνταλκίδα.

Η ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΘΗΒΑΣ

σελ. 70 — 72

54. Ἡ Θήβα. — 55. Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερώνει τὴ Θήβα. — 56. Ὁ Ἐπικνεϊώνδας διαλύει τὸ σπαρτιατικὸ κράτος. — 57. Ἡ ἀκαταστασία στὴν Ἑλλάδα.

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΕΞΟΥΣΙΑΖΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

σελ. 73 — 77

58. Ἡ Μακεδονία καὶ οἱ κάτοικοί της. — 59. Ὁ βασιλεὺς Φίλιππος. — 60. Ἡ νίκη στὴ Χαϊρώνεια. — 61. Σχέδια τοῦ Φιλίππου.

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΟΣ

σελ. 78 — 83

62. Τὰ παδικὰ τοῦ χρόνου. — 63. Ἡ ἐκστρατεία στὴν Ἀσία. — 64. Ὁ Ἀλέξανδρος στὴν Αἴγυπτο. — 65. Ὁ Ἀλέξανδρος καταλύει τὸ Περσικὸ κράτος. — 66. Ὁ Ἀλέξανδρος στὴν Ἑπὶνον.

Ἄσια καὶ στὶς Ἰνδίες. — 67. Τὰ σχέδια τοῦ Ἀλεξάνδρου. — 68. Τὸ τέλος τοῦ Ἀλέξανδρου.

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ σελ. 84 — 86

69. Ὁ χωρισμὸς τοῦ κράτους. — 70. Τὰ κράτη τῶν διαδόχων.

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΚΥΡΙΑΥΟΥΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ σελ. 87 — 90

71. Οἱ Ρωμαῖοι. — 72. Οἱ Ρωμαῖοι κυριεύουν τὴν Ἑλλάδα. — 73. Τὸ ξάπλωμα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Ὁ Λυκοῦργος ὀρκίζει τοὺς Σπαρτιάτες	σελ. 13
2. Ἦ τὰν ἢ ἐπὶ τὰς.	» 17
3. Κροῖσος καὶ Σόλωνας	» 23
4. Τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν	» 26
5. Ἀγῶνες δρόμου στὴν Ὀλυμπία	» 28
6. Ἴπποδρομίες στὴν Ὀλυμπία	» 29
7. Νικήσαμε	» 36
8. Μολῶν λαθὲ	» 39
9. Πάταξον μὲν ἄκουσον δὲ	» 43
10. Ὁ Περικλῆς ὀμιλεῖ στοὺς Ἀθηναίους	» 52
11. Ὁ Ἀπόλλωνας	» 54
12. Ἀγγειογράφος καὶ ἀγγεῖα ἑλληνικά	» 55
13. Ὁ ὄρκος τῶν ἐφήθων	» 59
14. Ὁ Δημοσθένης	» 75
15. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος 14 ἐτῶν δαμάζει τὸν Βουκέφαλον	» 76

0020561127

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βοηθητικά Βιβλία

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Παλαιά Διαθήκη, Β. Πετρούνια.
Παλαιά Διαθήκη, Φ. Φωτοπούλου.
Παλαιά Διαθήκη, Π. Παναγοπούλου.
Παλαιά Διαθήκη, Ν. Γκινοπούλου.
Κατήχσις-Λειτουργική, Β. Πετρούνια.
Κατήχσις-Λειτουργική, Φωτοπούλ.
Κατήχ.-Λειτουργική, Παναγοπούλου.

Καινή Διαθήκη, Β. Πετρούνια.
Καινή Διαθήκη, Φ. Φωτοπούλου.
Καινή Διαθήκη, Π. Παναγοπούλου.
Καινή Διαθήκη, Ν. Γκινοπούλου.
'Εκκλ. 'Ιστορία, Πετρούνια (έγκκερ.).
'Εκκλ. 'Ιστορία, Φ. Φωτοπούλου.
'Εκκλ. 'Ιστορία, Π. Παναγοπούλου.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Γ' Τάξεως

'Ιστορία Γ' τάξεως, Φ. Φωτοπούλου
'Ηρωικοί χρόνοι, Ν. Γκινοπούλου
'Ιστορία Γ' τάξ., Κ. Κιτρινιάρη
'Ηρωικοί Χρόνοι, Π. Παναγοπούλου
'Ιστορία Γ', Θεοδωρίδου - Λαζάρου

Δ' Τάξεως

'Ιστορία Δ., Φ. Φωτοπούλου
'Ιστορικοί Χρόνοι, Ν. Γκινοπούλου
'Ιστορία Δ., Κ. Κιτρινιάρη
'Ιστορικ. Χρόνοι, Π. Παναγοπούλου
'Ιστορία Δ', Θεοδωρίδου-Λαζάρου

Ε' Τάξεως

Βυζαντινή 'Ιστορία, Φ. Φωτοπούλου
Βυζαντινή 'Ιστορία, Ν. Γκινοπούλου
('Εγκκεκριμένη)

Βυζαντινή 'Ιστορία, Β. Πετρούνια
('Εγκκεκριμένη).
Βυζαντινή 'Ιστορία, Π. Παναγοπούλου
'Ιστορία Ε', Θεοδωρίδου-Λαζάρου
('Εγκκεκριμένη).

ΣΤ' Τάξεως

'Ιστορία Νεωτ. 'Ελλάδος, Β. Πετρούνια, ('Εγκκεκριμένη).
'Ιστορία Νεωτ. 'Ελλάδος, Φ. Φωτοπούλου
'Ιστορία Νεωτ. 'Ελλάδος, Π. Παναγοπούλου ('Εγκκεκριμένη).
'Ιστορία Νεωτέρου 'Ελληνισμού, Ν. Γκινοπούλου ('Εγκκεκριμένη)
'Ιστορία ΣΤ', Θεοδωρίδου-Λαζάρου ('Εγκκεκριμένη).

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ζωολογία Γ' και Δ' 'Ηλ. Γοντζέ
Ζωολογία Γ' και Δ', Π. Παναγοπούλου
Ζωολογία Ε' και ΣΤ', 'Ηλ. Γοντζέ
Ζωολογία Ε', Π. Παναγοπούλου
Ζωολογία ΣΤ', Παν. Παναγοπούλου
Φυτολογία Γ' και Δ', 'Ηλ. Γοντζέ
Φυτολογία Ε' και ΣΤ', 'Ηλ. Γοντζέ
Φυτολογία Ε', Παν. Παναγοπούλου
Φυτολογία ΣΤ', Παν. Παναγοπούλου
'Ανθρωπολογία, Η. Μπουλοχέρη

Φυσική Πειραματική, 'Ηλ. Γοντζέ
Φυσική Πειραματική, Θ. Θεοδωρίδη
Φυσική Πειραμ. Ε', Δ. Τσαμασφύρου
Φυσικ. Πειραμ. ΣΤ', Δ. Τσαμασφύρου
Φυσική Πειραμ., Π. Παναγοπούλου
Χημεία, Δ. Βούλγαρη
Χημεία, Θ. Θεοδωρίδη
Χημεία, 'Ι. Γεωργοπούλου
'Ορυκτολογία, Δ. Βούλγαρη
'Ορυκτολογία, Θ. Θεοδωρίδη

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Γεωγραφία Γ' και Δ', Δ. Δημητράκου
Γεωγραφία Ε', Δ. Δημητράκου
Γεωγραφία ΣΤ', Δ. Δημητράκου
ΑΤΛΑΣ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΣ

'Ανά την Πατρίδα μας (Γ. 'Ελλάδος
'Ο Κόσμος, Δ. Τσαμασφύρου
'Η Εύρωπη, Δ. Τσαμασφύρου
ΑΤΛΑΣ Παγκόσμιος (με κείμενον)

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Γραμματική, 'Ηλ. Γοντζέ, Δημοτικής
Γραμματική, > Καθαρευούσης
Γραμματική τῆς Δημοτικής, Γεωργαντοπούλου.

Γραμματική, Γ. Γιαννικοπούλου
Γραμματική, 'Ελ. Σταυρακάκη
Θέματα 'Εκθέσεων, Π. Βαβουλέ